ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ

✠ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΘΗΡΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΝΘΡΟΝΙΣΤΗΡΙΟΣ

Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Πόλεως Κυθήρων τὴν 3ην Ἀπριλίου 1923.

ΑΙΝΟΝ καὶ δόξαν ἀναπέμπω πρὸς τὸν παντὸς ἀγαθοῦ δοτῆρα, τὸν Πανάγαθον Ἡμῶν Θεόν, Ὅστις ἐν τῇ ἀπείρῳ Αὐτοῦ συγκαταβάσει ηὐδόκησεν, ὅπως εἰς τὴν ἐμὴν ἀσθένειαν ἐμπιστευθῇ τὴν πνευματικὴν διακυβέρνησιν τοῦ λογικοῦ τούτου ποιμνίου, χάριτας δ᾿ ὁμολογῶ τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ διὰ τὴν πρότασιν καὶ ἐκλογήν μου ταύτην. Πρὸς τούτοις ἀπευθύνω τὰς θερμάς μου εὐχαριστίας πρὸς πάντας τοὺς ἀγαπητούς μοι Κυθηρίους διὰ τὰ ζωηρὰ καὶ συμπαθῆ αὐτῶν αἰσθήματα, ἅτινα ἐξεδήλωσαν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐκλογῇ μου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν λαμπρὰν καὶ ἀλησμόνητον ὑποδοχήν, ἧς ἔτυχον σήμερον, καὶ τοὺς ὡραίους λόγους, τοὺς ὁποίους εἶχον τὴν καλωσύνην νὰ μοὶ ἀπευθύνωσι. Δὲν θὰ παύσω νὰ ἐνθυμοῦμαι τὴν ἡμέραν ταύτην, μίαν τῶν ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ βίου μου, αἵτινες ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς μου ὀνομάζονται εὐτυχεῖς. Ὅταν θὰ φυλλομετρῶ τοῦτο ἡ ἀνάγνωσίς μου θὰ σταματᾷ εἰς τὴν σελίδα αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἰδίαις χερσὶν ἔγραψεν ἡ Ὑμετέρα ἀγάπη καὶ ἡ ἐντεῦθεν εὐχαρίστησίς μου θὰ ἰσοφαρίζῃ τὴν χαρὰν καὶ τὴν τιμὴν ἣν αἰσθάνομαι σήμερον ἀναβαίνων τὸν Θρόνον τῆς Ἁγιωτάτης Μητροπόλεως Κυθήρων, τὸν ὁποῖον πρὸ ἐμοῦ ἐκλέϊσαν σκαπανεῖς ὀτρηροὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐργάται δόκιμοι τοῦ ἀμπελῶνος τοῦ Χριστοῦ, ἄνδρες τὰ μάλα συγκεκροτημένοι περί τε τὴν ἔσω καὶ τὴν θύραθεν παιδείαν, Ἱεράρχαι διαπρέψαντες ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ σταδιοδρομίᾳ, γενόμενοι τύπος καὶ ὑπογραμμὸς λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, καταλιπόντες φωτεινὴν γραμ-

μὴν ἐν τῇ διαβάσει αὐτῶν, κοσμήσαντες ἀληθῶς τὸν Θρόνον τοῦτον.

Ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει μου, ἅμα δὲ καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἐπιτακτικὴν ἀπαίτησιν τῆς Θεοδότου Ἡμῶν Θρησκείας, τῆς ἀξιούσης — καὶ δικαίως ἄλλως τε — τὸν Ἐπίσκοπον λύχνον ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἀπεδειλίασα, ὁμολογῶ, ἀτενίσας τὴν βαρεῖαν ἐργώδη τοῦ Ἐπισκόπου ἀποστολήν. Ἡ παρὰ πάντων ὅμως ὡμολογημένη εὐσέβεια καὶ ἡ διὰ τοῦ χρόνου ἐπιβεβαιουμένη βαθεῖα καὶ ἐρριζωμένη πρὸς τὸ Θεῖον πίστις τῶν ἀγαπητῶν Κυθηρίων, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ Χριστιανικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι αὐτοὺς εὗρον ἀπήχησιν ἐν τῇ ψυχῇ μου ἀνακουφίσασαι αὐτὴν καὶ ἀναπτερώσασαι τὴν ἄτολμον καρδίαν μου.

Καὶ ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων ἐρειδόμενος, βάσεων μὴ στηριζομένων μόνον ἐπὶ τῆς φήμης, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων, ὡς ἐγὼ αὐτὸς σήμερον ἀντιλαμβάνομαι, ὑπετάγην εἰς τὴν καλοῦσάν με φωνὴν καὶ πεποιθὼς ἐπὶ τὴν Θείαν Χάριν, τὴν πάντοτε τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσαν καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσαν, ἀνεδέχθην τὸ βαρὺ τοῦτο καὶ ἐπίμοχθον τῆς διακονίας ἔργον. Ναί! τῆς διακονίας, διότι ταύτην ὁ Θεάνθρωπος ἀνέδειξε τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς ἐπιγείου Αὐτοῦ παρουσίας, τυπώσας καὶ διδάξας ὅτι «οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι».

Ἀποστέλλων ὁ θεμελιωτὴς τῆς πίστεως Ἡμῶν τοὺς Μαθητὰς Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον παρομοιάζει τούτους πρὸς τὸ ἅλας, τὸ χρησιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον, ἐπίσης πρὸς λύχνον μὴ τιθέμενον ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ὡσαύτως δὲ πρὸς πόλιν ἐπάνω ὄρους κειμένην καὶ ἐκ τούτου κατάδηλον εἰς πάντας. Καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἀναδεικνύντες τοὺς ἑαυτῶν διαδόχους ἀπέστελλον αὐτοὺς ἐπίσης ὡς τοιούτους, καὶ τοιοῦτοι ὄντως δέον νὰ ὦσιν οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ τιθέμενοι τὴν χεῖρα αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἄροτρον, οἱ ἐμπιστευόμενοι τὸν οἴακα τῆς νοητῆς νηός, τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πηδαλιουχῶν ὅμως Κυβερνήτης δὲν θὰ εὑρίσκεται πάντοτε ὑπὸ ἀστερόεντα οὐρανὸν καὶ ὑπὸ σεληνόφωτον νύκτα, οὐδὲ θὰ πλέῃ πάντοτε ἐν γαληνιαίᾳ θαλάσσῃ, ἀλλὰ μέλλει νὰ συναν-

τήση καὶ ἀνέμους ἐναντίους καὶ θυέλλας οὐκ ὀλίγας, καὶ μέλλει νὰ ἀτενίση ἔνθεν μὲν ἀσέληνον νύκτα καὶ σκότος περὶ αὐτόν, ἔνθεν δὲ ἀφρόεν τὸ κῦμα προσβάλλον τὰ τοιχώματα τοῦ σκάφους. Ζητεῖται ἀπὸ τοῦτον ἡ διάσωσις τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐπιβαινόντων, τοῦτο δὲ καθίσταται ὑποχρέωσις αὐτοῦ. Ἐμμένων πιστὸς εἰς τὸ καθῆκον αὐτοῦ καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν εὐθύνην, ἣν ἀνέλαβεν, ὀφείλει νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἔνθα ἐτάχθη, φρουρὸς τῆς ζωῆς τῶν ἐν τῷ πλοίῳ, ὑποχρεούμενος, ἵνα καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν θῇ ὑπὲρ αὐτῶν.

Τοιοῦτος ὁ Ἐπίσκοπος, ὁ τῶν ψυχῶν Κυβερνήτης, ὁ διακρατῶν τὸ πηδάλιον καὶ διακυβερνῶν τὸ πνευματικὸν σκάφος τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ ποίμνης. Ἀκολουθῶν τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ καὶ ἀποβλέπων, καθ' ἣν ἔδωκεν ὁμολογίαν, εἰς ἕνα καὶ μόνον σκοπόν, τὴν πνευματικὴν δηλονότι τελειοποίησιν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, ἀψηφῶν τοὺς τυχὸν ὑπάρχοντας κινδύνους, ὀφείλει νὰ διακονῇ, στηρίζων ἐν τῇ πίστει, διαθερμαίνων τὴν ἀγάπην, ἐνισχύων τὴν ἐλπίδα, κρατύνων τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν παράδοσιν, θεμελιῶν τὰς ἀρετὰς πάσας, προτρέπων, συμβουλεύων, συγχαίρων, συμπάσχων, παραμυθῶν, παρακαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμῶν ἐνίοτε καὶ ἐλέγχων ἔστιν ὅτε καὶ ἀποκαθιστῶν τὸ δίκαιον μετὰ πολλῆς ὅμως τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ καὶ τῆς συνέσεως.

Ἐν τῇ διακονίᾳ τῶν Μυστηρίων καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν ψυχῶν, ἐν τῷ τριττῷ δηλονότι αὐτοῦ ἀξιώματι, δέον νὰ διαφαίνωνται τὰ ἰδιάζοντα ἐκεῖνα χαρακτηριστικά, ἅτινα ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν, ὁ μακάριος Παῦλος, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ὀρεγόμενον τῆς Ἐπισκοπῆς. Διότι ἂν καί, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἑρμηνείαν τὴν γραμματικὴν τῆς λέξεως, αὕτη προσιδιάζει εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπισκοποῦντα τὸν περιούσιον τοῦ Θεοῦ λαόν, ἐν τῇ πραγματικῇ ὅμως ἐν τούτοις ἐννοίᾳ ἐνυπάρχει ἡ ὑποχρέωσις τοῦ διαρκοῦς ἀγῶνος καὶ τῆς πάλης, τῆς ἐνδελεχοῦς μερίμνης, τῆς συνεχοῦς ἀμύνης κατὰ τῶν ὑπεναντίων τῆς πίστεως, τοῦ καλοῦ παραδείγματος τῆς διακονίας γενικῆς πανταχοῦ καὶ πάντοτε. Τῆς διακονίας ἐν τῇ μεταδόσει τῆς Θείας Χάριτος, τῆς τοιαύτης ἐν τῇ συνεχεῖ καὶ ἀδιαλείπτῳ διδασκαλίᾳ, τῆς

τοιαύτης ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν, ὥστε τοῖς πᾶσι νὰ γένηται ὁ Ἐπίσκοπος τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας κερδίσῃ, κατὰ τὸν Θεῖον Παῦλον.

Ἀλλ' ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἔνθα ἀπαιτεῖται διὰ τὴν καλὴν ἀπόδοσιν οὐ μόνον ὁ σπόρος ἀλλὰ καὶ ἡ εὔφορος γῆ καὶ αἱ εὐνοϊκαὶ περιστάσεις καὶ αἱ καλαὶ καιρικαὶ συνθῆκαι, τοιουτοτρόπως καὶ ἐνταῦθα.

Διὰ νὰ προαχθῇ δηλονότι τὸ ἔργον τῆς διακονίας ἀπαιτεῖται, ἵνα καὶ Ὑμεῖς συμβάλητε πρὸς τοῦτο. Τὸν ἱερὸν Κλῆρον λοιπόν, τοὺς Διδασκάλους καὶ τὸν εὐσεβῆ Λαὸν τῶν Κυθηρίων καλῶ σήμερον συνεργάτας μου εἰς τὸ ἀνατεθέν μοι ἔργον. Τούτους καλῶ συμβοηθοὺς καὶ συναντιλήπτορας πρὸς εὐόδωσιν τοῦ, εἰς ὃν οἱ πάντες ἀποβλέπομεν, ἱεροῦ σκοποῦ. Ὁ μὲν ἱερὸς Κλῆρος διὰ τῆς ἀόκνου καὶ ἀνελλιποῦς καὶ ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἀνατεθέντων, ἱερῶν καὶ ὑψηλῶν καθηκόντων, διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος, διὰ τῆς ἱεροπρεποῦς καὶ χριστομιμήτου διαγωγῆς καὶ ἀναστροφῆς αὐτοῦ, οἱ Διδάσκαλοι ὡς συναγωνισταὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔργον, διὰ τῆς φιλοτίμου αὐτῶν προσπαθείας εἰς τὴν θείαν ἀληθῶς ὑπηρεσίαν τῆς ἀγωγῆς πρὸς μόρφωσιν χαρακτήρων χριστιανικῶς κυρίως ἐναρέτων καὶ τὴν ἀνάδειξιν ἀληθῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πατρίδος, ὁ δὲ λαὸς διὰ τῆς εὐσεβοῦς καὶ κατὰ πάντα Χριστιανικῆς πολιτείας αὐτοῦ, καλοῦνται νὰ συντρέξωσι τὸν Πνευματικὸν Αὐτῶν Πατέρα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ. Τὰ μέγιστα θέλει τοιουτοτρόπως διευκολυνθῇ τὸ ἔργον μου, ἀλλὰ καὶ θέλει ἐπιτύχῃ ὁ σκοπός, τὸν ὁποῖον οἱ πάντες ἐπιδιώκομεν καὶ ὅστις εἶναι ἡ ἕνωσις Ἡμῶν μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ψυχικὴ Ἡμῶν ἀποκατάστασις. Καὶ πρὸς τοιαύτην συνεργασίαν καλῶ πάντας Ὑμᾶς. Καλῶ πρὸς τοῦτο τοὺς πάντας ἀδιακρίτως, ὡς παράγοντας τοῦ κληρωθέντος μοι ἔργου ὑπὲρ τῆς ζωῆς τῆς πίστεως.

Ἑνωθῶμεν ὅλοι καὶ ἀποτελέσωμεν μίαν ψυχὴν καὶ μίαν καρδίαν. Ἂς ἀποτελέσωμεν μίαν συνείδησιν Χριστιανικὴν ἀλλὰ καὶ μίαν τοιαύτην ἐθνικήν. Ἂς ἑνωθῶμεν ὅλοι ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, ἵνα ὑπηρετήσωμεν τὰ δύο ταῦτα ἰδεώδη

διὰ πάντα Ἕλληνα, τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδα. Οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν κατέχωμεν ὀφείλομεν νὰ διακονῶμεν ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει αὐτῶν. Ἂς εἶναι λοιπὸν τὸ σύνθημά μας «***διακονία τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Πατρίδος***». Καὶ εἰς τοῦτο θὰ μὲ εὕρετε πρόθυμον συνεργάτην. Ὁ ἱερὸς Κλῆρος ἐν τῇ ἀκριβεῖ ἐπιγνώσει καὶ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ θέλει εὕρῃ ἐν τῷ προσώπῳ μου τὸν φιλόστοργον πατέρα καὶ τὸν πρόθυμον ὑποστηρικτὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ. Ὁ ἀγαπητός μοι λαὸς θὰ εὑρίσκῃ τὴν θύραν τῆς Μητροπόλεως πάντοτε ἀνοικτὴν καὶ τὸν Πνευματικὸν Αὐτοῦ Πατέρα ἕτοιμον ἐν παντὶ ἔργῳ ἀγαθῷ.

Θὰ ἐπιζητήσωμεν ἐπίσης, ἵνα πρωτοστατήσωμεν δι᾿ ὅλων Ἡμῶν τῶν δυνάμεων εἰς τὸ ἔργον τῆς κοινωνικῆς ἀναγεννήσεως διὰ τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται καὶ κόπος πολὺς καὶ θέλησις ἀκατάβλητος καὶ ἰσχυροὶ παράγοντες.

Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ὀργανωθῶσι κατηχητικὰ κηρύγματα, προσφυεῖς διδασκαλίαι διὰ τὴν νεότητα, λαϊκαὶ σχολαὶ καὶ ὅλαι ἐκεῖναι αἱ δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ συμβάλλωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἱκανῶς διὰ τὴν πλήρη ἐπιτυχίαν τοῦ ἐπιδιωχθησομένου τούτου ὑψηλοῦ σκοποῦ. Ἡ θρησκευτικὴ τοῦ λαοῦ μόρφωσις διὰ τῆς κατηχήσεως αὐτοῦ εἰς τὸ τί πιστεύει, εἰς τὸ διατί πιστεύει, εἶναι ἡ πρώτη βάσις τῆς χριστιανικῆς διαπλάσεως τῆς Κοινωνίας Ἡμῶν. Ἡ συγκρότησις ὁμαδικῶν ἑνώσεων κατὰ τὰς διαφόρους διαβαθμίσεις τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἶναι μέσον καταλληλότατον διὰ τὴν ἠθικὴν προαγωγὴν καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ κοινωνικοῦ χαρακτῆρος ἑκάστης τοιαύτης τάξεως.

Ἡ ἵδρυσις λαϊκῶν σχολῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ καλλιεργήσωσι τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ μορφώσωσι τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ χριστιανοπρεπῶς καὶ Ἑλληνοπρεπῶς συμβάλλει ἐπίσης εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀναδημιουργίαν.

Ἡ χριστιανικὴ μόρφωσις τῆς νεότητος δι᾿ εἰδικῆς προσπαθείας τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ τὸν ἀπαιτούμενον ἠθικὸν τόνον εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς παιδαγωγίας τοῦ οἴκου καὶ τοῦ σχολείου, καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν μέλλουσαν

γενεάν, τὴν χρυσῆν ταύτην ἐλπίδα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, εἰς τὸν δρόμον τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς φιλοπατρίας.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς φιλανθρωπίας ἀποτελεῖ τὴν πρωτίστην φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας, διότι κατὰ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα εἶναι ἡ ἔμπρακτος ἀγάπη τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ἀπομάσσουσα τὸ δάκρυ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πάσχοντος ἀδελφοῦ καὶ δίδουσα τὸ στήριγμα τῆς παρηγορίας εἰς τὴν φιλότιμον πενίαν, τὴν μὴ δυναμένην νὰ τείνῃ τὴν χεῖρα. Πρὸς τοῦτο θὰ θεωρήσωμεν ἐκ τῶν πρώτων ἔργων μας τὴν προσφυεστέραν ὀργάνωσιν φιλοπτώχων ταμείων διὰ τὴν φιλανθρωπικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Αὗται εἶναι αἱ κεφαλαιώδεις γραμμαὶ τῆς ὅλης Ἡμῶν ποιμαντορικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θείᾳ βοηθείᾳ θὰ προσπαθήσωμεν ν᾽ ἀναπτύξωμεν μετὰ πάσης πατρικῆς στοργῆς καὶ μεθ᾽ ὅλου τοῦ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτοῦσιν αἱ παρατηρούμεναι ἀναγεννητικαὶ τάσεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Ἀναλογιζόμεθα ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι δύσκολον καὶ μέγα, ἀναλογιζόμεθα ὅτι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο θὰ ἀπαιτηθῇ καὶ μόχθος πολὺς καὶ ἱδρὼς ἄφθονος καὶ ἀπερίσπαστος δρᾶσις, ἵνα κατορθώσῃ ἡ Ἐκκλησία νὰ φανῇ ἀνταξία εἰς τὰς δικαίας ἀξιώσεις τῆς συγχρόνου κοινωνικῆς συνειδήσεως. Ἀναλογιζόμεθα ὅτι ἡ ὀργάνωσις ὅλων τῶν προμνημονευθεισῶν δράσεων θ᾽ ἀπαιτήσῃ καὶ θυσίας καὶ πυρετώδη κίνησιν, ἴσως δὲ καὶ πικρίας διὰ τὸ δύσκολον τοῦ ἐγχειρήματος, ἀλλὰ θαρροῦντες ἐπὶ τὸν Κύριον, ἐξ Οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ὡς καὶ ἐπὶ τὴν ἀγαθὴν ἀρωγὴν πάντων Ὑμῶν τῶν ἀγαπητῶν τῆς Ἐκκλησίας τέκνων, χωροῦμεν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἔχοντες πίστιν ἀκατανίκητον ὅτι ἡ Ἐκκλησία θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπαραίτητον ταύτην δρᾶσιν Αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῇ βεβαίᾳ ταύτῃ ἐλπίδι ἐπικαλοῦμαι τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων καὶ τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν εἰρήνην Αὐτοῦ ἐφ᾽ Ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ ἔργα Ὑμῶν. Ἀμήν.

ΤΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

ΕΙΣ ΠΑΝΤΑΣ τοὺς λαοὺς καὶ κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς παρατηρεῖται καὶ διακρίνεται ὁ πρὸς τοὺς νεκροὺς σεβασμός. Τοῦτο ἀναμφισβητήτως εἶναι ἀπόρροια τῆς μέχρι μὲν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπικρατούσης γνώμης ὅτι ἡ ψυχὴ ζῇ μετὰ τὸν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμόν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς κυρωθείσης πλέον διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ναζωραίου ἰδέας ταύτης οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀναχθείσης εἰς δόγμα πίστεως, τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.

Ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων, μᾶς διδάσκει πῶς καὶ πόσον οἱ ἄνθρωποι ἐσέβοντο τοὺς νεκρούς. Ὁ σεβασμὸς οὗτος ἐδείκνυτο ἐναργὴς διὰ τῆς φροντίδος, ἣν κατέβαλλον περὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν τοῦ εὐπρεπισμοῦ αὐτῶν, τῆς ἀνεγέρσεως τύμβων εἰς μνήνην αὐτῶν ἄληστον, τῆς παραθέσεως ἐν τοῖς τάφοις καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἅτινα ὁ ἀποβιώσας ἐχρησιμοποίει ἢ καθ᾽ ὑπερβολὴν ἠγάπα, ἢ τοῦ ξίφους, τοῦ τόξου, τῆς ἀσπίδος εἰς τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντας. Ἡ φροντὶς τῆς περισυλλογῆς τῶν νεκρῶν μετὰ τὴν μάχην καὶ ἡ μέριμνα τῆς ζητήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν νεκρῶν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἀποδεικνύουσιν ἐπίσης τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμόν, ὃν πρὸς τοὺς νεκροὺς οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον. Τὸν σεβασμὸν τοῦτον συναντῶμεν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐθεώρει ὡς ἐπιτακτικόν, ὡς τὸ ἱερώτερον τῶν καθηκόντων, τὴν μέριμναν διὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν καὶ τοῦτο ἵνα μὴ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν δοξασίας, ἡ ψυχὴ περιφερομένη τῇδε κἀκεῖσε πλανᾶται μὴ ἔχουσα ἡσυχίαν καὶ μὴ δυναμένη νὰ μεταβῇ εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Αἰακοῦ καὶ τοῦ Μίνωος. Ὁ διάλογος τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης περὶ τῆς ταφῆς

τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῶν εἶναι, νομίζομεν, ἱκανὸς νὰ δώσῃ σαφῆ ἀπόδειξιν τοῦ σεβασμοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἀνελίξει τοῦ Χρόνου τὸν τοιοῦτον σεβασμὸν παρατηροῦμεν κληροδοτούμενον εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς καὶ καθιστάμενον ἕνα τῶν ὀλίγων ἐκείνων κρίκων, οἵτινες συνδέουσιν ἐποχὰς πολὺ ἀλλήλων ἀφισταμένας. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὴν κοινὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις συνείδησιν εἰς τὰς μεγάλας γραμμὰς τῆς θρησκευτικῆς κατευθύνσεως. Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐπίσης ἀπαντῶμεν τὸ ὅμοιον παράδειγμα. Παρ᾽ αὐτοῖς ὁ θρῆνος ἐπὶ τῷ θανάτῳ ὑπῆρξε θρησκευτικῶς ἐπιβεβλημένος. «Ἐπὶ νεκρῷ χύσον δάκρυα, καὶ ὡς πάσχων δεινὰ ἔναρξας θρήνου» διδάσκει ὁ Ἐκκλησιαστής. «Ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτὴν» λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος διὰ τὸ θυγάτριον τοῦ Ἰαείρου. «Μὴ κλαῖε» ἐπαναλαμβάνει ὁ Χριστὸς πρὸς τὴν Χήραν ἐν Ναΐν. Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία ὠλοφύροντο ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Λαζάρου. Τὴν αὐτὴν δὲ τιμὴν καὶ τὸν αὐτὸν σεβασμὸν καὶ ἔθιμα ἀπαντῶμεν εἰς ὅλους τοὺς Σημιτικοὺς λαούς. Ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ὁ σεβασμὸς οὗτος, ὡς θρησκευτικὴ ἐπιταγή, διῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐνδεδυμένος ὅμως τὸ ὕφασμα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀναχθεὶς εἰς δόγμα καὶ περιβληθεὶς τὸ κῦρος τῆς διδασκαλίας τοῦ ἐσταυρωμένου περὶ τῆς Ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν. Καὶ λέγομεν ὅτι ὁ σεβασμὸς οὗτος διῆλθεν εἰς τὴν Χριστιανικὴν ἐποχήν, καθόσον παρατηρεῖται ἀκριβῶς ὁ αὐτὸς σεβασμὸς πρὸς τοὺς νεκροὺς καὶ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, οἵτινες πολλὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἔλαβον, ἀσχέτως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἐσωτερικὴν διαφοράν, ἥτις εἶναι οἵα ἡ μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος. Ἐκεῖνοι μὲν σεβόμενοι τοὺς νεκροὺς προσεῖχον μᾶλλον πρὸς τὸ σῶμα, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τῆς ἀποδόσεως τῶν τιμῶν τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑλικὸν τοῦ ἀνθρώπου μέρος, οὗτοι δὲ ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς νεκροὺς σεβασμὸν ἀποβλέποντες οὐχὶ πρὸς τὸ σῶμα, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἄϋλον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τὴν ψυχήν.

Τὸν τοιοῦτον λοιπὸν σεβασμὸν ἀπαντῶμεν, ἅμα τῇ διαδόσει τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανούς. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ σεβασμοῦ τούτου καὶ

περιφανεστάτη αὐτοῦ ἀπόδειξις, ὑπῆρξεν ἡ ἐπιμεμελημένη κατ᾽ ἰδίαν ταφὴ τῶν οἰκείων ἑκάστου. Ἑκάστη οἰκογένεια ἐθεώρει ὑποχρέωσιν αὐτῆς, ὅπως ἐν ἰδίῳ κοιμητηρίῳ ἐνταφιάσῃ τοὺς νεκροὺς αὐτῆς. Ὁ σεβασμὸς λοιπὸν δὲν συνίστατο εἰς τὰ ἀναφερθέντα μόνον, ἀλλὰ κατὰ μείζονα λόγον καὶ εἰς τὸν τόπον ἔνθα ἔμελλε νὰ ταφῇ ὁ νεκρός. Οὕτω δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπαντῶμεν κατ᾽ ἀρχὰς τὰ κοιμητήρια, εἶτα δὲ τὰ νεκροταφεῖα, ὡς τόπους εἰδικῶς ἐκλελεγμένους καὶ καταλλήλους διὰ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν, χρησιμοποιουμένους δὲ πρὸς τοῦτο μόνον. Δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο λοιπὸν πρὸς τοῦτο πᾶς χῶρος ἐφ᾽ οὗ σποράδην οἱ νεκροὶ ἐθάπτοντο, ἀλλ᾽ ὑπῆρχε τόπος πρὸς τοῦτο ὡρισμένος.

Κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐμφάνισιν οἱ Χριστιανοὶ κρύφα, ὡς ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ἐλάμβανον τὰ σώματα τῶν Μαρτύρων καὶ ἔθαπτον αὐτὰ ἐν τοῖς κοιμητηρίοις. Ἐν πρώτοις ὅθεν ἀναφαίνονται τὰ κοιμητήρια μέχρι τοῦ πέρατος τῶν διωγμῶν, ὁπότε ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, εἶτα δὲ μετὰ ταύτην τὰ νεκροταφεῖα. Παράδειγμα τοιούτων κοιμητηρίων ἔχομεν τὰς ἐν Ῥώμῃ κατακόμβας. Ἐξῃροῦντο δὲ τὰ κοιμητήρια ταῦτα τῶν διωγμῶν, οὓς κατὰ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας διέτασσον οἱ Αὐτοκράτορες, λόγῳ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν πρὸς τοὺς νεκροὺς ἀπέδιδον ἐξ ἴσου καὶ οἱ Ἐθνικοί. Ἕνεκα δ᾽ ἀκριβῶς τοῦ λόγου τούτου διεσώθησαν οἱ ἀρχαιότατοι ἐκεῖνοι Χριστιανικοὶ τάφοι, ἐξ ὧν πολὺ φῶς διεχύθη εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας.

Τὰ κοιμητήρια λοιπὸν ἦσαν τόποι ἰδιαίτεροι, χρήσιμοι μόνον εἰς ταφὴν τῶν νεκρῶν, ἀποτελοῦντα ἰδιαίτερον τμῆμα εἰς ἑκάστην πόλιν, κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Τὰ κοιμητήρια ἱδρύοντο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ τούτῳ, ὡς πιστοῦται ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων παμπόλλων τοιούτων πανταχοῦ μὲν ἰδίᾳ ὅμως ἐν Ῥώμῃ, ὠνομάσθησαν δὲ τὰ τοιαῦτα νεκροταφεῖα «κοιμητήρια» ἐκ τῆς Χριστιανικῆς πεποιθήσεως τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ ἐκ τῆς ἐκδοχῆς τοῦ θανάτου ὡς ὕπνου. Οἱ Χριστιανοὶ τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἔθαπτον ἢ ὑπὸ τὴν γῆν ἢ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ συνηθέστερον κατὰ τοὺς πρώτους

αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο τὸ πρῶτον, ὅπερ παρατηροῦμεν ἐφαρμοζόμενον οὐ μόνον ὡς συνήθειαν παραληφθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ διότι ἐθεώρουν τοῦτο, ὡς ἦτο πράγματι, ἀσφαλέστερον ἀπὸ πάσης βεβηλώσεως τυχὸν ἀπὸ τῶν Ἐθνικῶν. Πάντως ἡ ὑπόγειος ταφὴ εἶναι τὸ ἐνδεικτικὸν τῆς πρώτης τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐποχῆς, ἐν ᾧ ἡ ἐπίγειος ἀναφαίνεται κατὰ τὴν μετέπειτα τοιαύτην. Εἰς τοῦτο, ὡς φαίνεται, συνετέλει τὸ πορῶδες τοῦ ἐδάφους ἐν Ῥώμῃ, τὸ ὁποῖον ἦτο πρόσφορον διὰ τὴν κατασκευὴν ὑπογείων δωματίων, ἅτινα βλέπει σήμερον ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰ ἐν Ῥώμῃ κοιμητήρια, ὠνομάζοντο δὲ λατινιστὶ cubicula. Οἱ τάφοι συνήθως ἐλαξεύοντο ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν τοιούτων δωματίων, ἐκεῖ δ᾿ ἐθάπτοντο πάντες ἀδιακρίτως οἱ Χριστιανοί, τῶν πλουσίων παραχωρούντων τὴν ταφὴν τῶν πενήτων εἰς τοὺς ἰδιαιτέρους αὐτῶν νεκρικοὺς τόπους. Τὰ τοιαῦτα κοιμητήρια διὰ τὸ βαθὺ καὶ λαβυρινθῶδες αὐτῶν ἐχρησίμευον ἐπίσης διὰ τὴν φύλαξιν ἐπισήμων προσώπων Χριστιανῶν, καταδιωκομένων διὰ λόγους θρησκευτικούς.

Ὁ λόγος δὲ τῶν διωγμῶν τούτων καθίστα ὑποχρεωτικὴν τὴν ἵδρυσιν τούτων μακρὰν τῶν πόλεων. Εὑρίσκομεν λοιπὸν τὰ κοιμητήρια ταῦτα εἰς τόπους ἰδιαιτέρους, κεχωρισμένους καὶ εἰς μακρινὴν ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπόστασιν, χρησιμεύοντα ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ταφὴν τῶν ἀποβιούντων Χριστιανῶν. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν λεγομένων fossores (ἐκ τοῦ fossa = τάφρος), οὓς ἡμεῖς σήμερον ὀνομάζομεν **κοπιάτας,** οἵτινες ἀπετέλουν ἴδιον σωματεῖον, εἶτα δ᾿ ἐλάμβανον καὶ εὐχήν, παρουσιαζόμενοι τρόπον τινὰ ὡς κατωτέρα κληρικὴ τάξις, ἔργον τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων, ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν καὶ ἡ διαφύλαξις τῶν κοιμητηρίων. Οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν αὐξανομένου τοῦ κύκλου τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων τὰ ἐπὶ μέρους κοιμητήρια κατέστησαν κοινά, ἀπαρτιζόμενα ἀπὸ ὁλόκληρον συνεχῆ ἔκτασιν, χρησιμεύοντα εἰς ταφὴν τῶν Χριστιανῶν καὶ κείμενα μακρὰν τῶν πόλεων. Ἡ ἵδρυσις τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων ἐπεβλήθη ἀναμφισβητήτως τοῦτο μὲν λόγῳ τῆς ἱερότητος τοῦ τόπου, ἵνα μὴ λόγῳ τῆς γειτνιάσεως

ἢ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν ἐντὸς τῶν πόλεων βεβηλῶται ὁ χῶρος τῶν νεκρῶν, πρὸς οὓς πᾶς σεβασμὸς ἐπεβάλλετο, τοῦτο δὲ ἐκ λόγων προνοίας ἵνα μὴ τὰ νεκροταφεῖα ταῦτα γειτνιάζοντα πρὸς τὰς οἰκίας ἐπιζήμια διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ζώντων καθίστανται, ὑπάρχοντα ἑστία μεταδόσεως νοσημάτων. Ἐπὶ τῶν τάφων τούτων οἱ Χριστιανοί, συρρέοντες εἰς τὰ κοιμητήρια, ἐτέλουν δεήσεις ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀποβιωσάντων, ὡς τοῦτο βλέπομεν ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν Διατάξεων «ἀπαρατηρήτως συναθροίζεσθε ἐν τοῖς κοιμητηρίοις τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν βιβλίων ποιούμενοι καὶ ψάλλοντες ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων μαρτύρων καὶ πάντων τῶν ἀπ᾽ αἰῶνος Ἁγίων καὶ τῶν ἀδελφῶν Ἡμῶν τῶν ἐν Κυρίῳ κεκοιμημένων» (Ἀποστ. Διατ. βιβλίον 6ον σελ. 30). Ἀλλὰ καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς ἀναφέρει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ἐτέλουν κατὰ τὴν ἐπέτειον τῶν γενεθλίων τῶν ἀποβιωσάντων δεήσεις ἐν τοῖς κοιμητηρίοις «Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus» (Tertull. de corona κεφ. 3). Ὅτι δὲ οἱ Χριστιανοὶ συνηθροίζοντο εἰς τὰ κοιμητήρια δῆλον ἐπίσης γίνεται ἐκ διαταγῆς τῶν Αὐτοκρατόρων Βαλεριανοῦ καὶ Γαλλιηνοῦ (253-260) πρὸς τὸν ἔπαρχον Καρχηδόνος Paternus, νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν πορείαν τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ κοιμητήρια καὶ τὰς ἐκεῖ συναθροίσεις. Ὁ δὲ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἀναφέρει ὅτι τὸ πρόσταγμα τοῦτο ἐξετελέσθη καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ δὲ διοικητὴς αὐτῆς Αἰμιλιανὸς ὀνόματι, ἐξέδωκε διαταγὴν ἀπαγορεύουσαν ἐπὶ ποινῇ θανάτου εἰς τοὺς Χριστιανοὺς «συνόδους ποιεῖσθαι ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι». (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορία βιβλίον 7ον κεφ. 11).

Ὅτι δὲ τὰ κοιμητήρια ταῦτα ἱδρύοντο μακρὰν τῶν πόλεων καταφαίνεται ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ποιητοῦ Προυδεντίου λεγομένων, ὅστις, λόγον ποιούμενος περὶ τῆς κατακόμβης ἐν Ῥώμῃ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε κρύπτη, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «οὐ μακρὰν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως (Ῥώμης) ὑφ᾽ ἃ τερπνοὶ κῆποι παρατάσσονται, κρύπτη ἀνοίγεται» (Prudestius Peristephanou 11). Ἐκ τούτων ἀριδήλως προκύπτει ὅτι τὰ κοιμητήρια οὐ μόνον μακρὰν τῶν οἰκιῶν

ἵδρυον οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ὅτι δὲ τοῦτο τυγχάνει ἀληθὲς καὶ ὅτι ἐπίσης οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔθαπτον εἰς τοὺς ναοὺς γίνεται φανερὸν καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον 40 Ἐκκλησίαι καὶ ὅτι οἱ Χριστιανοὶ συνηθροίζοντο καὶ εἰς τὰ κοιμητήρια, ἔνθα δὲν ἐτελεῖτο πλέον ἡ λατρεία, ἀφ᾽ οὗ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἦτο ἐλευθέρα (religio licita) καὶ συνεπῶς οὗτοι ἠδύναντο ἀκωλύτως νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς. Ὅτε δὲ τὰ κοιμητήρια, ἅτινα εἶχον δημευθῆ, ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ Γαλλιηνοῦ ἐκδοθέντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μονοκρατορίας αὐτοῦ (260 - 268), θεωρηθέντα ὡς loca religiosa, τότε οἱ Χριστιανοὶ μετέφερον ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς ναοὺς τὰ ὀστᾶ μόνον τῶν Ἁγίων Μαρτύρων, ἔνθα τὰ ἐφύλασσον. Ἔχομεν λοιπὸν δύο τινὰ διακεκριμένα ἀλλήλων, τοὺς Ναοὺς καὶ τὰ νεκροταφεῖα, ἅτινα, ὡς εἴδομεν, ἀπεῖχον ἀπὸ τῶν πόλεων, ἱδρυόμενα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μακρὰν καὶ ἀπὸ τῶν τειχῶν αὐτῶν.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀνωτέρω μαρτυρίας τοῦ Προυδεντίου ἔχομεν ἀρχαιοτέραν καὶ ἐπισημοτέραν πλέον πηγήν, τῆς ἱδρύσεως τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἀφηγούμενος τὴν ἀνάστασιν τοῦ υἱοῦ τῆς χήρας ἐν Ναῒν λέγει «Ὅτε δὲ ἤγγιζεν ὁ Ἰησοῦς τῇ πύλῃ τῆς πόλεως καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο νεκρὸς υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ» (Λουκᾶ 7ον, 12). Μετεφέρετο λοιπὸν ὁ νεκρὸς ἔξω τῆς πύλης τῆς πόλεως διὰ νὰ ἐνταφιασθῇ. Τοῦτο δὲ προκύπτει σαφῶς καὶ ἐκ τῆς λέξεως «ἐξεκομίζετο» ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς φράσεως «Ὅτε δὲ ἤγγιζε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως». Ἑπομένως τὸ νεκροταφεῖον ἔκειτο μακρὰν τῆς πόλεως.

Βεβαίως διὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν νεκροταφείων δύο λόγοι ἐλαμβάνοντο πάντως πρὸ ὀφθαλμῶν, οἱ καὶ σπουδαιότεροι ἀσχέτως τῶν λοιπῶν, οἵτινες θὰ προσιδίαζον εἰς ἑκάστην πόλιν. Καὶ οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἡ ἱερότης τοῦ τόπου, δεύτερον δὲ ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων. Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως ὅτι τὸ νεκροταφεῖον εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι τόπος εἰρήνης, ἡσυχίας, ἀναπαύσεως τῶν ἐν Κυρίῳ κοιμωμένων

τὸν αἰώνιον ὕπνον, τόπος ἀφιερωμένος τοῖς νεκροῖς, μὴ χρησιμεύων δι᾽ ἄλλον τινὰ σκοπόν. Καὶ ἐρωτᾶται, ἐὰν ὡς νεκροταφεῖον χρησιμεύῃ ὁ περίβολος τῶν Ναῶν, ἐκπληροῦ-ροῦται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ σκοπὸς τοῦ νεκροταφείου; Εἶναι τόπος εἰρήνης καὶ ἡσυχίας ὁ περίβολος τοῦ Ναοῦ; Εἶναι τόπος ἀπομεμονωμένος, εἰς ὃν δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰμὴ δι᾽ ὡρισμένους λόγους; Εἶναι ἠσφαλισμένος ὁ περίβολος οὗτος, ὥστε νὰ ἀποφεύγηται πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐξαλείψῃ τὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς ὀφειλόμενον σεβασμόν; Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς περιβόλοις τῶν Ναῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατόπιν τούτων ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα σεβασμοῦ, ὅταν οἱ νεκροὶ θάπτωνται εἰς μέρος, ὅπερ ἔχει παραδοθῇ εἰς δημοσίαν χρῆσιν, δι᾽ οὗ πάντες καθημερινῶς θὰ διέλθωσι μεταβαίνοντες εἰς τὸν Ναόν, μὴ ἠσφαλισμένου ἀλλὰ τοὐναντίον ἐκτεθειμένου εἰς κινδύνους; Δὲν δύναται ἀναμφιβόλως νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἔνδειξις σεβασμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἔνδειξις περιφρονήσεως καὶ μεγάλης μάλιστα πρὸς τοὺς νεκρούς. Οἱ νεκροὶ οἱ ἀναπαυόμενοι ἐν Κυρίῳ καὶ ἀναμένοντες τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν δέον νὰ εὑρίσκωνται ἐν ὅλως ἰδιαιτέρῳ χώρῳ ἀπομεμακρυσμένῳ τῆς ἐφημέρου ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τύρβης, περιπεφραγμένῳ καὶ διαφυλασσομένῳ ἀπὸ παντός, ὅπερ δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ τὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς ὀφειλόμενον σεβασμόν, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ οἱ πολιτικοὶ νόμοι ἐπιβάλλουσι, τιμωροῦντες τὸν ἀνορύττοντα τάφους καὶ χωρὶς νὰ διαπράξῃ κλοπὴν κατὰ τὸ ἄρθρον 645 τοῦ Ποινικοῦ νόμου.

Πρὸς τούτοις ὅμως δεύτερος λόγος εἶναι καὶ ἡ ὑγεία τῶν κατοίκων. Οὐχὶ σπανίως τὰ νεκροταφεῖα, ὅσα μάλιστα γειτνιάζουσι πρὸς τὰς πόλεις ἀποβαίνουσιν λόγῳ τῶν ἀναθυμιάσεων τῶν ἀναδιδομένων ὡς ἐκ τῆς σήψεως, ἑστία μεταδόσεως νοσημάτων, ἐκ τούτου δὲ ἡ τοιαύτη γειτνίασις αὐτῶν βλαβερὰ καὶ ἐπιζημία ἀποβαίνει. Καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου τούτου φυσικώτατα ἀποφατικὴ εἶναι ἡ ἀπάντησις προκειμένου περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς περιβόλοις τῶν Ναῶν. Εἶναι ἑπόμενον ὅτι ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐν αὐτοῖς, κειμένοις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐν τῷ κέν-

τρῳ τῶν πόλεων, πολλῆς βλάβης εἰς τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων τυγχάνει πρόξενος.

Παρὰ τὴν ἀνέκαθεν ἐπικρατήσασαν συνήθειαν καὶ τοὺς ἐκτεθέντας λόγους τοὺς συνηγοροῦντας ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως τῶν νεκροταφείων μακρὰν τῶν πόλεων, λείψανον, ὡς φαίνεται, τῆς Τουρκοκρατίας, δικαιολογούμενον ἴσως ἐκ τῆς βαρβαρότητος τῶν κατακτητῶν καὶ κατὰ συγκατάβασιν ἐπιτραπέν, παρετηρήθη ἐν Ἑλλάδι ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς ἢ ἐν τοῖς περιβόλοις αὐτῶν. Καὶ ἔχομεν πάμπολλα παραδείγματα ταφῆς νεκρῶν καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν Ναῶν. Εὑρίσκει τις σήμερον εἰς ἀρχαίους ναΐσκους, ἐπιτυμβίους πλάκας καὶ σαρκοφάγους, ἐκτὸς δὲ τῶν ναῶν πολλοὺς τάφους. Ἴσως, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ὡς λόγος νὰ προβληθῇ τὸ ἄσυλον διὰ τοὺς νεκροὺς καὶ ὁ πρὸς αὐτοὺς σεβασμός, διὰ τὴν περιφρούρησιν τοῦ ὁποίου οἱ ὑπὸ τὴν δουλείαν τότε στενάζοντες ἀοίδιμοι ἡμῶν πρόγονοι ἠναγκάζοντο νὰ μὴ θάπτωσιν ἐκτὸς τῶν πόλεων ἀλλ᾽ ἐντὸς αὐτῶν καὶ δὴ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν. Πλὴν τούτου ὑπῆρχε καὶ ἡ συνήθεια τοῦ θάπτειν τοὺς κτήτορας τῶν Ναῶν ἐντὸς αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς τοιαύτης τῆς ταφῆς τῶν Ἀρχιερέων καὶ Ἱερέων, ἥτις παρουσιάζεται σχεδὸν γενική. Ἀλλ᾽ ἀδικαιολόγητον καταντᾷ τὸ ἔθος τοῦτο διὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν, τὴν ἐποχὴν καθ᾽ ἣν δὲν ὑπάρχουσι πλέον οἱ λόγοι οἱ δικαιολογοῦντες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τοῦτο.

Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ Βασιλείου βλέπομεν τὴν Ἀντιβασιλείαν ἐπὶ Ὄθωνος πατάσσουσαν τὸ ἄτοπον τοῦτο καὶ μεταφέρουσαν τὴν ὀρθὴν συνήθειαν τὴν ὑπάρχουσαν πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ, τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν ἐν ὅλως κεχωρισμένοις τόποις. Τῇ 28ῃ Μαρτίου 1834 ἐδημοσιεύθη Β. Διάταγμα, ἰσχὺν νόμου ἐπέχον, κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ὁποίου «Ἀπαγορεύεται ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλα Καταστήματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐκκλησιάζονται πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ οἱ ὀπαδοὶ οἱασδήποτε Θρησκείας, ὡσαύτως καὶ ἡ ταφὴ αὐτῶν ἐντὸς τῶν πόλεων τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν χωρίων». Διὰ τοῦ ἄρθρου 2 διατάσσεται ἡ ἵδρυσις νεκροταφείων εἰς ἕκαστον

δῆμον δημοτικῇ δαπάνῃ. Διὰ τοῦ ἄρθρου 3 ὁρίζεται ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς 100 τοὐλάχιστον μέτρα. Πρὸς μείζονα δὲ προφύλαξιν τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων καθορίζεται ὅτι θέλει ἱδρυθῇ τὸ νεκροταφεῖον εἰδικῶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔνθεν πνέουσιν ἄνεμοι σπανιώτερον. Ὡσαύτως διὰ τοῦ νόμου τούτου ὁρίζεται ὅτι τὸ νεκροταφεῖον δέον νὰ περικλείηται διὰ τοίχου ἢ τάφρου ἢ φράκτου καὶ νὰ ᾖ δενδρόφυτον. Δι᾽ ἄλλων διατάξεων αὐτοῦ ὁμοίως ὁρίζεται ἡ ἀπόστασις τῶν τάφων ἀπ᾽ ἀλλήλων, τὸ εὐρύχωρον καὶ ἡ διαφύλαξις τοῦ νεκροταφείου. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ Πολιτεία ἐθέσπισεν ὁρμωμένη ἐκ τῆς ἰδέας τῆς διαφυλάξεως τῆς ὑγείας τῶν πολιτῶν, καθ᾽ ὃ ἄλλως ἔχει καθῆκον, ἀπὸ τῆς μεταδόσεως μολυσματικῶν ἐν γένει νοσημάτων. Τοῦτο σήμερον παρατηρεῖται τηρούμενον μετὰ θρησκευτικῆς, οὕτως εἰπεῖν, εὐλαβείας εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Κράτη. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ εἰς τὰ τελευταῖα χωρία, τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα, τὰ πλέον ὀλιγάνθρωπα θὰ ἔχῃ ὁ ἐπισκέπτης μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ θαυμάσῃ πράγματι τὸ νεκροταφεῖον, κείμενον εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν. Θὰ τὸ εὕρῃ δὲ μὲ τὰς ἐντὸς αὐτοῦ Ἐκκλησίας τὰς λεγομένας Kapelle, περιπεφραγμένον, μὲ ὡραίους τάφους, δενδρόφυτον, πραγματικῶς Friedhof (= αὐλὴ εἰρήνης) ὡς προσφυέστατα ὀνομάζουσιν οἱ Γερμανοὶ τοῦτο. Ὅτι δὲ ἡ Πολιτεία ὁρίζουσα τὴν ἵδρυσιν αὐτῶν ἐκτὸς τῶν πόλεων ἔχει ὑπ᾽ ὄψει τόσον τὴν ἱερότητα τοῦ τόπου, ὅσον πρὸ παντὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑγείας διαδηλοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εὐθὺς ὡς ἐν Γερμανίᾳ ἀποθάνῃ τις, ἀμέσως ἡ σορὸς θὰ μεταφερθῇ εἰς τὸ νεκροταφεῖον εἰς ἴδιον δωμάτιον αὐτοῦ, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παραμονῆς πλέον τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἡ δὲ ἐκφορὰ θὰ γίνῃ ὡρισμένην ἡμέραν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ ἀπετέθη δωματίου τοῦ νεκροταφείου εἰς τὴν ἐν αὐτῷ Kapelle, ἔνθα θὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ ἐπικήδειοι εὐχαί, καὶ μετὰ τοῦτο θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ταφὴ τοῦ νεκροῦ ἢ ἡ καῦσις αὐτοῦ.

Ἀλλ᾽ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο πλὴν τῆς νομοθετούσης Πολιτείας ἔχομεν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὴν παραγγέλλουσαν τὰ αὐτὰ καὶ προστατεύουσαν τὴν ἱερότητα τόσον τῶν Ναῶν,

ὅσον καὶ τῶν νεκροταφείων. Καίτοι τὸ Βασιλικὸν τοῦτο Διάταγμα εἶχεν ἐκδοθῆ, ἐν τούτοις οἱ Χριστιανοὶ ἐξηκολούθουν, ὡς φαίνεται, καὶ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην ἐνταφιάζοντες τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς περιβόλοις τῶν Ναῶν. Δι' ὃν λόγον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 7791 καὶ ἀπὸ 30ῆς Ὀκτωβρίου 1857 ἐγκυκλίου αὐτῆς πρὸς τοὺς ἀνὰ τὸ Κράτος Σεβασμιωτάτους Ἱεράρχας ὑπομιμνήσκουσα τὸ ἀνωτέρω Βασιλ. Διάταγμα συνιστᾷ καὶ παραγγέλλει πρὸς αὐτοὺς **νὰ ἀρνῶνται** τὸν ἐνταφιασμὸν εἰς οἱονδήποτε ἄλλο μέρος πλὴν τοῦ νεκροταφείου, παρακαλοῦσα αὐτοὺς ἵνα διατάξωσι τὸν ὑπ' αὐτοὺς Ἱερὸν Κλῆρον καὶ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ ἀναφερθὲν Βασιλικ. Διάταγμα. Ἡ φροντὶς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περὶ τούτου δὲν ἐσταμάτησεν ἕως ἐδῶ. Διὸ βλέπομεν νεωτέραν ταύτης ἐγκύκλιον τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1875 καὶ ὑπ' ἀριθ. 1002 δι' ἧς καυτηριάζει τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ θεωρεῖ αὐτὸ ὡς κακὸν καὶ ψυχοβλαβὲς καὶ πλάνην. «Πλάνη, λέγει, καὶ ἀπάτη ἀγαπητοί, ἣν ἀνέκαθεν ἡ Ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ὡς ψυχοβλαβῆ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ζῶντας καὶ ὡς πρὸς τοὺς κοιμηθέντας κατέκρινε καὶ κατεδίκασε. Οἱ Ἱεροὶ Ναοὶ τὰ σκηνώματα ταῦτα τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ὡρίσθησαν εἰς σύναξιν τῶν πιστῶν πρὸς δόξαν καὶ εὐχαριστίαν καὶ αἶνον τοῦ ὑπερευλογημένου Αὐτοῦ ὀνόματος. Πᾶν, μολυσμὸν καὶ δυσωδίαν ἀποπνέον πρᾶγμα εἴτε αἰσθητὸν εἴτε νοητὸν πρέπει μακρὰν νὰ ἀπέχῃ τῶν σκηνωμάτων τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὰ κοιμητήρια λοιπὸν ὀφείλετε νὰ ἐνταφιάζητε τοὺς νεκροὺς Ὑμῶν καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῶν Ἱερῶν Ναῶν ἢ τῶν περιβόλων αὐτῶν, ὅπως μὴ ἀντὶ βοηθείας καὶ ψυχικῆς ὠφελείας προξενῆτε καὶ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς ὑμᾶς κατάκρισιν καὶ ψυχικὴν ζημίαν».

Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐγκυκλίων τούτων διαταγῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἔχομεν ἑτέρας ἀρχαίας ἐκκλησιαστικὰς καὶ πολιτικὰς διατάξεις ἀπαγορευούσας τὸν τοιοῦτον ἐνταφιασμόν. Ἐν κεφαλαίῳ Βῳ τοῦ Α΄ Τίτλου τοῦ 5ου βιβλίου τῶν Βασιλικῶν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος ἀναγινώσκομεν «Μηδεὶς ἐν Ἐκκλησίᾳ θαπτέτω νεκρόν». Ἡ διάταξις αὕτη τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος στηρίζεται ἐπὶ παλαιοτέρας τοιαύτης ἐν

αὐτῇ ἀναφερομένης, καθ' ἣν «οὐκ ἔξεστι θάπτειν τινὰ ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἐὰν δηλονότι Μάρτυρος ἐκεῖσε λείψανα ἀπόκεινται». Ἐπὶ τούτων δὲ στηριζόμενος ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, οὗτινος τὸ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κῦρος εἶναι ἀναμφισβήτητον ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων, ἐν μιᾷ τῶν ἀποκρίσεων αὐτοῦ λέγει. «Ἐν αἷς Ἐκκλησίαις λείψανα Μαρτύρων τεθησαύρισται καὶ Ἁγίου Μύρου ἐμεσολάβησε χρίσμα, ἀνθρώπου λείψανον οἱονδηποτοῦν οὐ ταφήσεται». Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἡμέτεροι Ναοὶ τυγχάνουσι πάντες ἐγκαινισμένοι καὶ λείψανα Ἁγίων, ὡς ἐκ τούτου, εἰσὶν ἀποτεθειμένα, κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς τούτοις ἢ τοῖς περιβόλοις αὐτῶν.

Ἀλλὰ δὲν νομίζομεν ὅτι ἐκτὸς τούτων θὰ ἦτο περιττὸν νὰ προσθέσωμεν καὶ ἕνα ἄλλον ἀκόμη λόγον, τὸν τῆς καλαισθησίας, ὅστις συνηγορεῖ ἐπίσης ὑπὲρ τῆς μὴ ταφῆς τῶν νεκρῶν ἐν τοῖς Ναοῖς. Δὲν ὑποθέτομεν νὰ ὑπάρχῃ τις, ὅστις φαντάζεται ὅτι τοῦτο συντελεῖ εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τοῦ Ναοῦ ἢ τῆς πόλεως. Δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ πιστεύῃ ὅτι νεκροταφεῖον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ Ναοῦ ἐν μέσῃ πόλει σημαίνει πρόοδον καὶ πολιτισμόν. Ἀλλ' οὔτε ὅτι τὸ θάπτειν τοὺς νεκροὺς εἰς τοὺς περιβόλους τῶν Ναῶν, ἔνθα εἰσὶν ἐκτεθειμένοι καὶ οὗτοι εἰς προσβολάς, ἀλλὰ καὶ οἱ πέριξ κατοικοῦντες εἰς ἀσθενείας, παρουσιάζει αὐτοὺς σεβομένους τοὺς νεκρούς.

Παρὰ πάντα ταῦτα μετὰ λύπης ἡμῶν παρατηροῦμεν ὅτι ἔν τισι χωρίοις τῆς Θεοσώστου ἡμῶν Παροικίας ἐξακολουθεῖ τὸ κακὸν τοῦτο καὶ ψυχοβλαβὲς ἔθιμον τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν εἰς τοὺς περιβόλους τῶν Ἐκκλησιῶν, προκαλοῦν οὕτω καὶ ἀσχημίαν ἀλλὰ καὶ βλασφημίαν κατὰ τῶν παραδεδεγμένων καὶ αὐτόχρημα περιφρόνησιν πρὸς τοὺς νεκρούς. Καὶ ἐπισκεπτόμενός τις τὰ διάφορα ταῦτα χωρία ἐνῷ θαυμάζει τὴν θρησκευτικότητα, τὴν ἐργατικότητα, τὴν καθαριότητα καὶ ἄλλας ἀρετὰς τῶν κατοίκων, βλέπει ἐξ ἄλλου μίαν παραφωνίαν πρὸς ταῦτα, τὴν ὕπαρξιν νεκροταφείου ἐν τῷ χωρίῳ καὶ εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ. Τοῦτο πλὴν τοῦ ὅτι ἀποτελεῖ παράβασιν τοῦ πρὸς τοὺς νεκροὺς σεβασμοῦ, ὃν πάν-

τες ὀφείλομεν πρὸς αὐτούς, παρουσιάζει ἐξ ἄλλου δεῖγμα καθυστερήσεως πολιτισμοῦ, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἀπὸ τῆς τελευταίας ταύτης ὄψεως εἶναι εἰς τὸ παθητικὸν τῶν Χριστιανῶν τῶν χωρίων τούτων, καθόσον οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἔζησαν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαχοῦ ἔνθεν συναποκομίζουσιν ἐρχόμενοι καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, οὗτινος δείγματα πλεῖστα εἰς αὐτοὺς παρατηροῦνται. Ἐν τούτοις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο δείκνυνται τελείως ὀπισθοδρομικοὶ οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ ἀντίθετοι πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νεκρούς, καὶ ἀντιμέτωποι πρός τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς διατάξεις.

Μακρὰν λοιπὸν ἀπὸ τῶν πόλεων τούτων τὰ νεκροταφεῖα, μακρὰν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς κατοικίας, μακρὰν διὰ λόγους ὑγείας τῶν ζώντων, ἀλλὰ καὶ μακρὰν διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀνάπαυσις μακαρία καὶ ἡσυχία ἀπόλυτος καὶ εἰρήνη βαθεῖα εἰς τοὺς τὸν αἰώνιον ὕπνον κοιμωμένους ἀδελφοὺς ἡμῶν. Ἔχομεν δ' ἐλπίδας ὅτι οἱ εὐσεβεῖς τῶν Κυθήρων κάτοικοι καὶ οἱ εὐσεβεῖς ἐν γένει Χριστιανοί, οἵτινες μέλλουσι ν' ἀναγνώσωσι ταῦτα, καὶ παρ' οἷς συμβαίνει τὸ ἄτοπον τοῦτο, θὰ προθυμοποιηθῶσι νὰ διορθώσωσιν αὐτό, ἀποδίδοντες εἰς μὲν τοὺς νεκροὺς τὴν ἡσυχίαν αὐτῶν σὺν τῷ σεβασμῷ, εἰς δὲ τοὺς ἑαυτούς των τὴν ἀσφάλειαν τῆς ὑγείας.

Κύθηρα Ἰούνιος 1923

† Ο ΚΥΘΗΡΩΝ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΚΛΙΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

Ο ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΣ τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν Ἱπποκράτης κατενόησε πρῶτος τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀφιέρωσε τὸ ὡραιότερον βιβλίον του ***«Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων»*** εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης αἱ πρόοδοι τῆς ἰατρικῆς, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας καθώρισαν ἀκριβέστερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Ἀλλὰ πολλαὶ σχετικαὶ πρὸς τὸ θέμα τοῦτο γνώσεις ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας στηριχθεῖσαι διατηροῦσι καὶ σήμερον ἔτι ὅλην αὐτῶν τὴν ἰσχύν. Ὅταν δὲ πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν τὸ κατάλληλον πρὸς διαμονὴν μέρος ἢ τὴν καλυτέραν δι᾽ ὡρισμένον νόσημα ἰαματικὴν πηγήν, οὐδέποτε πρέπει νὰ ὑποτιμῶμεν τὴν ἀξίαν τῆς ἁπλῆς λαϊκῆς παρατηρήσεως, ἥτις διαφωτίζει καὶ συμπληροῖ ἐν πολλοῖς τὰς καθαρῶς ἐπιστημονικὰς ἀπόψεις.

Ὅταν λέγωμεν κλῖμα τόπου τινὸς ἐννοοῦμεν τὸν μέσον ὅρον τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν παραγόντων τὸν ἐξαγόμενον ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ συστηματικῆς παρατηρήσεως τῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν. Τὸ κλῖμα τῶν Κυθήρων κατατάσσεται εἰς τὰ λεγόμενα εὔκρατα θαλάσσια κλίματα. Καὶ τοῦ μὲν εὐκράτου κλίματος τὰ χαρακτηριστικὰ εἶναι, ὅτι δὲν σημειοῦται ἐν τούτῳ, οὔτε ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία τῶν τροπικῶν χωρῶν, οὔτε ἡ λίαν χαμηλὴ τῶν πολικῶν, ἀλλὰ μέσος τις ὅρος ἀνάλογος πρὸς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ τὰς ἰδίας συνθήκας ἑκάστης χώρας. Αἱ τέσσαρες ὧραι τοῦ ἔτους ἐπιφέρουσι μεγάλας μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως

ἐπηρεαζούσας ὁπωσδήποτε τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Τὰ δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ θαλασσίου κλίματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἠπειρωτικὸν, εἶναι ἡ σχετικῶς ὁμοιομερὴς μὴ ὑποκειμένη εἰς μεγάλας κυμάνσεις θερμοκρασία. Καὶ τὸ μὲν θέρος ἐλλείπουσιν οἱ μεγάλοι καύσωνες, τὸν δὲ χειμῶνα τὸ ἔντονον ψῦχος. Ἡ ὑγρασία τῶν παραθαλασσίων μερῶν εἶναι συνήθως μεγάλη, οἱ ἄνεμοι σφοδροί, ἀλλ᾿ ὁ ἀὴρ καθαρὸς καὶ ἀπηλλαγμένος τοῦ τοσοῦτον ἀνθυγιεινοῦ κονιορτοῦ.

Αἱ παρατηρήσεις τῶν τοπικῶν μετεωρολογικῶν συνθηκῶν τῶν Κυθήρων ἀθροίζονται ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον. Κατ᾿ αὐτὰς ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία τῆς νήσου εἶναι 19° μετὰ μεγίστου καὶ ἐλαχίστου ὁρίου ποικίλλοντος ἀναλόγως τῶν ἐτῶν. Οὕτω τὸ μὲν 1912 ἡ μεγίστη θερμοκρασία ἀνελθοῦσα εἰς 36°,4 παρετηρήθη τῇ 5 Ἰουλίου, ἡ δ᾿ ἐλαχίστη τῇ 3 Ἰανουαρίου, ὅτε τὸ θερμόμετρον ἐσημείωσε μηδέν. Τὸ δὲ 1913 ἡ μὲν μεγίστη ἐσημειώθη τῇ 9 Ὀκτωβρίου, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς 32°,6 ἡ δ᾿ ἐλαχίστη τῇ 4 Μαρτίου κατελθοῦσα μέχρι τεσσάρων δεκάτων ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἡ βροχὴ καταμετρουμένη εἰς χιλιοστόμετρα ὕψους εἶχε τὸ μὲν 1912 ἐτήσιον ὕψος 355, τὸ δὲ 1913 524, τὸ δὲ 1914 ὕψος 791 χ. μ. Τὸ ποσὸν τοῦτο παραβαλλόμενον πρὸς ἀντιστοίχους μετρήσεις τῶν μᾶλλον βροχερῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχετικῶς μικρόν, διότι λαμβανομένου ὡς μέσου ἐτησίου ὕψους τῶν Κυθήρων τοῦ ἀριθμοῦ 600 χ. μ. βλέπομεν, ὅτι εἰς μὲν τὴν Κέρκυραν τὸ ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς φθάνει τὰ 1100-1200 χ. μ., εἰς τὸ Καρπενήσιον 1100-1200, εἰς τὴν Μεγαλόπολιν καὶ Δημητσάναν 1200–1300, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἀνέρχεται μέχρι 1400-1500 χ. μ.

Αἱ νεφελώδεις ἡμέραι δὲν εἶναι πολλαί, διότι ἡ μέση νέφωσις τῆς νήσου εἶναι 4, ὡς μεγίστου ὅρου συγκρίσεως λαμβανομένου τοῦ ἀριθμοῦ 10. Καὶ ἐκ τοῦ μέσου δὲ τούτου ἀριθμοῦ 4 δέον ν᾿ ἀφαιρεθῇ ἡ νέφωσις ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸν ἰδιόρρυθμον χαμηλόν, νοτιοδυτικὸν καιρὸν (προβέτζα), καθ᾿ ὃν μόνον πρὸς τὸ ἑσπέρας συνήθως ἀθροίζονται πολλά, χαμηλὰ νέφη, ἐνῷ ὁ οὐρανὸς εἶναι πολλάκις καθαρὸς καὶ ἀνέφελος καθ᾿ ὅλην τὴν ἐπίλοιπον ἡμέραν.

Ἡ χιὼν εἶναι ἐξαιρετικῶς σπανία, διότι κατὰ τὰ τρία ἔτη 1912, 1913 καὶ 1914 σημειοῦται διὰ τοῦ 0 εἰς τὸν σχετικὸν πίνακα.

Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ βόρειοι καὶ οἱ δυτικοί. Ἡ μέση ἐτησία δύναμίς των εἶναι 2,5 (ὡς μεγίστου ὁρίου λαμβανομένου τοῦ 10), ἐνῷ εἰς τὰς νήσους Θήραν καὶ Νάξον εἶναι 3,8. Ἡ δύναμις τοῦ ἰσχυροτέρου σημειωθέντος ἀνέμου δὲν ὑπερέβη τὸ 8, ἐνῷ εἰς Θήραν καὶ Νάξον ἔφθασεν εἰς τὸ 9. Εἰς δὲ τὴν Τῆνον ἀντὶ τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων ἀριθμῶν μεταχειρίζονται ἁπλούστατα τοὺς λίαν ἐκφραστικοὺς ὅρους ***καπελλᾶς, καρεκλᾶς*** καὶ ***καμπανᾶς*** ἀναλόγως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἑκάστοτε ἐκσφενδονιζομένου εἰς τὴν θάλασσαν ἀντικειμένου ἢ τῆς κρούσεως τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν.

Σχετική πως πρὸς τὸ κλῖμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Νήσου κειμένων τεσσάρων σιδηρούχων ἰαματικῶν Πηγῶν, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι τῶν Ὀχέλων καὶ τῶν Μαγγάνων. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη ἀπέχει μίαν καὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν τοῦ Ποταμοῦ, ἡ δὲ δευτέρα κειμένη εἰς γραφικωτάτην παχύσκιον θέσιν ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Ἀμφοτέρων τὸ ὕδωρ, ὡς καὶ τῶν δύο παρακειμένων, ἀλλὰ δευτερευουσῶν πηγῶν Πετρουνίου καὶ Παλαιᾶς Βουσκίνας εἶναι σιδηροῦχον, περιέχον ἀνθρακικὸν σίδηρον καὶ συνιστώμενον πρὸς πόσιν 3-4 ποτηρίων καθ' ἑκάστην κατὰ τῶν ἀναιμικῶν κυρίως καί τινων δυσπεπτικῶν καταστάσεων. Ἡ εὐρυτέρα ἐκμετάλλευσις τῶν ἐν λόγῳ πηγῶν εἶναι δύσκολος ἕνεκα τῆς ἀτελοῦς συγκοινωνίας τῆς νήσου καὶ τῆς ταχείας καθιζήσεως τοῦ σιδήρου εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀντλοῦντος τὸ ὕδωρ δοχείου. Καὶ ἡ μὲν ἀραιὰ συγκοινωνία δυσχεραίνει εἰς ἄκρον τὴν προσέλευσιν τῶν ξένων, ἡ δὲ ταχεῖα καθίζησις τοῦ σιδήρου καθιστᾶ ἀδύνατον τὴν ἀλλαχοῦ μεταφορὰν εἰς φιάλας τῶν ἐν λόγῳ ποσίμων ἰαματικῶν ὑδάτων. Πρὸς ἄρσιν τοῦ τελευταίου τούτου μειονεκτήματος δύναται νὰ γίνῃ ἡ τεχνητὴ ἐντὸς ἑκάστης φιάλης προσθήκη ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐμποδίζοντος τὴν καθίζησιν τοῦ ἐν διαλύσει τότε παραμένοντος

σιδήρου. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἰδία τεχνικὴ ἐγκατάστασις. Πάντως ἡ ὕπαρξις τῶν ἀξιολόγων τούτων ἰαματικῶν ὑδάτων εἶναι εὐεργέτημα διὰ τὸν τόπον καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἐγίνετο εὐρυτέρα αὐτῶν χρῆσις τουλάχιστον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

Ἐξ ὅσων γενικῶς ἐσημειώσαμεν περὶ τοῦ Κυθηραϊκοῦ κλίματος δὲν εἶναι βεβαίως εὔκολον νὰ ἐξαχθῶσιν ἀμέσως θετικὰ συμπεράσματα περὶ τῆς ὑγιεινῆς αὐτοῦ ἀξίας. Πλὴν τῆς ξηρᾶς ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὑπάρχει, ὡς ἀνέφερα ἐν ἀρχῇ ἡ ἁπλῆ ἐμπειρικὴ παρατήρησις. Πρὸς ὀρθὴν ἐκτίμησιν ὡρισμένου τινὸς κλίματος ὑπὸ μὴ ἐντοπίων ἀπαιτεῖται ἡ μετάβασις καὶ διαμονὴ ἐν αὐτῷ ἐπί τινα χρόνον. Διότι ἕκαστος ὀργανισμὸς ἀντιδρᾷ κατ᾽ ἴδιον τρόπον πρὸς τὸ νέον περιβάλλον. Βεβαίως ὁ καθαρὸς ἀήρ, ἡ ὀλίγη σχετικῶς ὑγρασία καὶ ἡ ἠπία ὁμοιόμορφος θερμοκρασία εἶναι ἄριστα συστατικὰ τοῦ κλίματος τῆς νήσου.

Ἐξ ἄλλου οἱ ἰσχυροὶ ἄνεμοι παριστῶσιν αὐτὸ ἀκατάλληλον διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ πνευμονικῶν νοσημάτων καὶ μάλιστα τοὺς φυματικούς. Ὑπάρχουσιν οὐχ ἧττον ὑπήνεμα μέρη πρὸς καταφυγὴν καὶ τούτων, ὅταν αἱ περιστάσεις δὲν ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς τὴν θεραπείαν εἰς τελειότερα εἰδικὰ θεραπευτήρια.

Ἀλλ᾽ ὅ,τι καθιστᾷ τὸ κλίμα τῶν Κυθήρων ἐκ τῶν μᾶλλον ὑγιεινῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ ἀπαλλαγή του ἀπὸ τῆς μεγαλυτέρας πληγῆς τῆς χώρας μας δηλαδὴ τῆς ἑλονοσίας. Πλὴν εὐαρίθμων τινῶν μικρῶν περιοχῶν, οἱ ἑλώδεις πυρετοὶ ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστοι εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως πολεμοχαρῆ δεκαετίαν ἡ συχνὴ ἐπικοινωνία ἑλονοσούντων στρατιωτῶν πρὸς τὰ διάφορα χωρία ἐπέφερεν αὔξησιν τῶν ἑλωδῶν κρουσμάτων, τῆς νόσου μεταδιδομένης περαιτέρω ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον διὰ τοῦ δήγματος τῶν μολυνομένων κωνώπων. Ἀλλ᾽ ἡ διάδοσις αὐτῆς οὐδέποτε θὰ λάβῃ τὴν σημειουμένην εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἔκτασιν καί, τοῦ κλίματος βοηθοῦντος, ἡ συστηματικὴ χρῆσις τῆς κινίνης καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν κωνώπων δύναται νὰ

περιορίσῃ ταχέως τὴν ἑλονοσίαν εἰς τὰ στενώτατα ἀρχικὰ αὐτῆς ὅρια.

Τὸ μόνον ἀναπόφευκτον μειονέκτημα τοῦ λαμπροῦ τούτου κλίματος εἶναι ἡ συχνὴ μάστιξ τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων. Διότι, ἂν ἀμφισβητῆται σοβαρῶς ἡ ἀνάδυσις τῆς Θεᾶς τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔρωτος ἐκ τῶν γαλανῶν ὑδάτων νοτίου τινὸς κολπίσκου παρὰ τὸν Αὐλέμονα, εἶναι ὅμως ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ὁ Αἴολος χαιρεκάκως ἐξαπέλυσε πάλαι ποτὲ κατὰ τοῦ νοτιωτέρου τούτου ἄκρου τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐλαφρὸν περιεχόμενον τῶν ἀσκῶν του.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Α. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ
Ἐ. Καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς
ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ

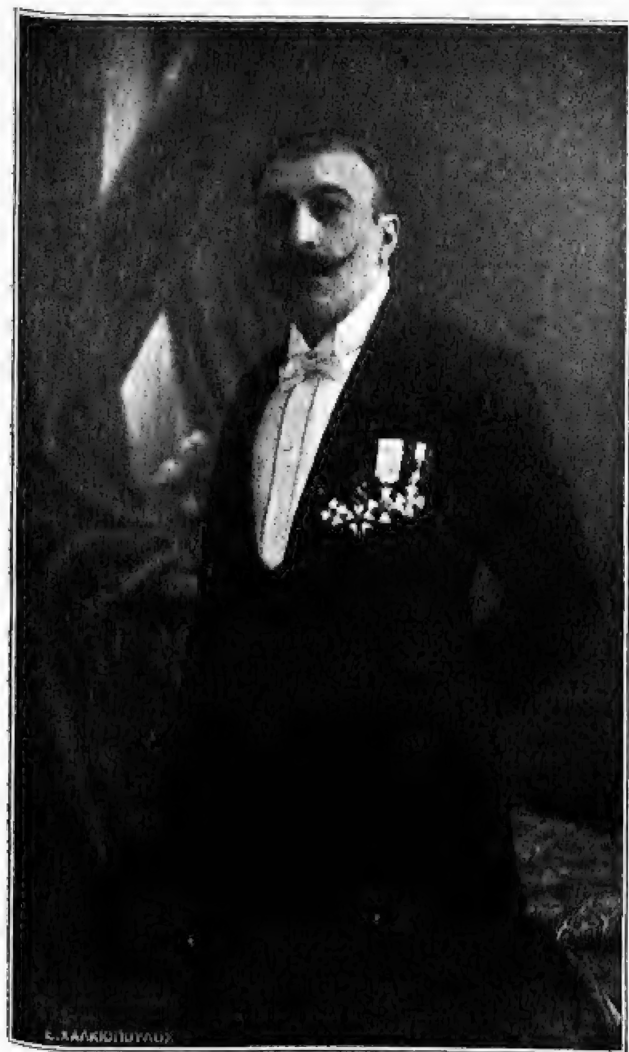
ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΗΣ

1857—1923

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ἀρχαιολογία καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ὑπέστησαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βαλερίου Στάη βαρυτάτην στέρησιν, τοσούτῳ μᾶλλον αἰσθητήν, καθ' ὅσον ἠραιώθη κατὰ ἕνα ἀκόμη ἐπιφανῆ ἀντιπρόσωπον ἡ σμικρὰ ἐκείνη πνευματικὴ τάξις, ἡ ὁποία ἀκλονήτως ἀφωσιωμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς ἐπιστήμης δρᾷ μετὰ πίστεως καὶ καρτερικότητος πρὸς συντήρησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς δόξης τῆς πατρίδος.

Γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Κυθήροις εἰσῆλθεν ὁ Βαλέριος Στάης τῷ 1877 εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστήμιον καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολήν, ὅπου διήκουσεν ἰατρικὰ μαθήματα μέχρι τοῦ 1880. Τῷ 1880 μετέβη εἰς Βόνναν τῆς Γερμανίας πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν ἰατρικῶν του σπουδῶν. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βόννης, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρτία φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἀπετέλει τότε μίαν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐκφάνσεων τοῦ Γερμανικοῦ πνευματικοῦ βίου, ὑπῆρξε κρίσιμος διὰ τὸν Βαλέριον Στάην. Τὰ μαθήματα τοῦ ἤδη τότε ἀκμάζοντος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῆς Ἑλληνικῆς πλαστικῆς, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ἀναλύσει τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων μετὰ ψυχραίμου καὶ ἀσφαλοῦς παρατηρήσεως ἐξαιρέτως εὐδοκιμοῦντος Reinhard Kekulé, ἐδελέασαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ τῆς Ἰατρικῆς. Ἔκτοτε δὲ ὁ Βαλέριος Στάης ἀφέθη εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ κλῆσιν, ἡ ὁποία παρασκευασθεῖσα ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ οἰκογενειακῷ αὐτοῦ περιβάλλοντι, εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐνισχυθῇ καὶ ἐκδηλωθῇ εὐθὺς ὡς εὑρέθη μεταξὺ ὑπερτέρων καὶ ἐπιβλητικῶν πνευματικῶν μορφῶν.

Ὁ πατὴρ τοῦ Στάη ἰατρὸς Νικόλαος Στάης μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ εἶχον σπουδάσει ἐν Πίσῃ τῆς

ΒΑΛΕΡΙΟΣ Ν. ΣΤΑΗΣ

Ἰταλίας, ἐκεῖθεν δὲ εἶχον ἀμφότεροι συναποκομίσει πρὸς τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει καὶ τὴν οἰκείωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν Ἰταλικὴν Φιλολογίαν, ἐξ ἧς ἀφορμηθέντες ἠσχολοῦντο ἔπειτα ἐν παρέργῳ καὶ περὶ λογοτεχνικὰ ζητήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, ὁ δὲ Ἐμμανουὴλ μάλιστα κατέλιπε καὶ ἀξιολόγους πραγματείας (πρβ. Ἀθηνᾶ τόμ. Ε΄ 1893, 441-470 περὶ Σολομοῦ).

Ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑρμηνεία καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Kekulé κατηύθυναν ὁριστικῶς τὴν σκέψιν τοῦ Στάη καὶ προεκάλεσαν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ὅπως ἐγγραφῇ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τῆς Βόννης.

Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀκροάσεων αὐτοῦ ἐν Βόννῃ ὁ Στάης ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν Γοττίγγῃ, ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Χάλλῃ, ἐν δὲ τῷ τελευταίῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ ἀνηγορεύθη τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1885 καὶ διδάκτωρ παρὰ τῷ Καρόλῳ Robert ἐπὶ τῇ βάσει ἐναισίμου πραγματείας «περὶ τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν Γιγάντων ἐν τοῖς μύθοις καὶ ἐν τῇ τέχνῃ τῶν Ἑλλήνων». Πρὶν ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπεσκέφθη ὁ Στάης τὰ κυριώτατα τῶν μουσείων τῆς Ἑσπερίας, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἰταλίας. Ἐπανελθόντα δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Βαλέριον Στάην δὲν ἐχρησιμοποίησε μὲν ἀμέσως τὸ Κράτος εἰς τακτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ διώρισεν αὐτὸν τῇ 5ῃ Ὀκτωβρίου 1885 ἄμισθον ἔφορον καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐκτάκτους τινὰς ἀρχαιολογικὰς ἀποστολὰς ἐπόπτου ἀνασκαφῶν, ἐν Σπάρτῃ καὶ ἐν Βοιωτίᾳ, ἔνθα ἐγίνοντο ἐργασίαι παρὰ ξένων Ἀρχαιολογικῶν Σχολῶν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 προτάσει τοῦ ἀοιδίμου Στεφ. Κουμανούδη ὁ Στάης ἐξελέγη ἑταῖρος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δι' αἰτήσεώς του δὲ παρακαλεῖ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας νὰ συστήσῃ αὐτὸν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, ὅπως διορισθῇ Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων. Ὄντως δὲ ὑπουργοῦντος τοῦ Κοντογούρη διωρίσθη ὁ Στάης τῷ 1886 Ἔφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1886 ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ Ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Καββαδία,

τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας καθορίζει ὅπως ἐπιστατήσῃ ταύτης ὁ Βαλέριος Στάης «ὅστις εἶναι πρόθυμος εἰς τοῦτο καὶ δὲν θέλει ἐπιμίσθιον παρὰ τῆς Ἑταιρείας» (συνεδρία 29ης Ἀπριλίου 1886). Παρέθηκα τὴν περικοπὴν ὡς χαρακτηριστικὴν οὐχὶ μόνον τοῦ ζήλου τοῦ νεαροῦ τότε ἐπιστήμονος, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀφιλοκερδείας, ἥ ὁποία ἀναλλοίωτος διέκρινε τὸν Στάην δι' ὅλου αὐτοῦ τοῦ βίου.

Ἀπὸ τῶν μέσων Ἰουνίου τοῦ 1886 ὁ Στάης ἐργάζεται μετὰ παραδειγματικῆς ἀφοσιώσεως ἐν τῷ Ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Καββαδία, ἠναγκασμένου λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ ὡς Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων νὰ μὴ παραμένῃ διαρκῶς ἐπὶ τόπου. Ἐκεῖ ὁ Στάης δέχεται τὸ βάπτισμα τοῦ ἀρχαιολογικοῦ σκαπανέως, διεξάγει δὲ μετὰ δεξιότητος τὴν ἐργασίαν καὶ ἐκφαίνει ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ λιτότητα καὶ θετικότητα ἀνταξίαν σεμνοῦ ἐπιστήμονος.

Ὁ Στάης εἰργάσθη ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ ἐν Ἀργολίδι καθ' ὅλου ὡς Ἔφορος τῆς περιφερείας περὶ τὰ τρία ἔτη, οἱ δὲ καρποὶ τῆς ἐργασίας του ἐκείνης εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι. Τότε εὑρέθησαν πλεῖστα σημαντικὰ γλυπτὰ καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες, ἐν αἷς καὶ ἡ πολύκροτος ἐπιγραφὴ τῆς Θόλου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Στάης ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι 1892, 69 ἑ.

Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1887 ὁ Στάης μετατίθεται εἰς Ἀθήνας καὶ προσκολλᾶται τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Καββαδία εἰς τὸ τότε καλούμενον Κεντρικὸν Μουσεῖον ὡς Ἐπιμελητὴς τῶν Συλλογῶν Ἀγγείων, Εἰδωλίων καὶ λοιπῶν Μικροτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ ἱδρυθὲν ἐν τῷ Κεντρικῷ Μουσείῳ «Ἀρχαιοφυλακεῖον» (Antiquarium), χρησιμοποιεῖται δὲ ἐκεῖ ὡς συνεργάτης τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου ἐν τῇ ἱδρύσει καὶ διατάξει τῶν συλλογῶν τούτων (πρβλ. Ἀρχαιολογ. Δελτίον 1888, 22. 23).

Ἔκτοτε ὁ Στάης ἀφοσιοῦται μεθ' ὅλης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκράτησεν ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς μετὰ παραδειγματικῆς στοργῆς καὶ διῴκησε μετ' ἐπιζήλου προσηλώσεως πρὸς τὸ

συμφέρον τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐπιστήμης, τῆς τε Ἑλληνικῆς καὶ τῆς διεθνοῦς.

Μετὰ πόσου δὲ ζήλου ὁ Στάης ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς νέας αὐτοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἀποστολῆς ἀποδεικνύουσιν οἱ τόμοι τοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Ἐφορείας ἐκδιδομένου τότε Ἀρχαιολ. Δελτίου, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλήρεις ἐκθέσεων τοῦ Στάη περὶ τῶν ἐν τῷ Μουσείῳ ἀρχαίων.

Δὲν περιωρίσθη ὅμως ὁ Στάης εἰς τὴν μουσειακὴν ἐκείνην ἐργασίαν, ἀλλά, μετὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ προσανατολισμόν, ἐπανέρχεται ἐκ παραλλήλου μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου πρὸς τὰς ἀνασκαφικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι τὴν ἀνασκαφικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν δὲν διεξάγει κατὰ τυχαίας ἐμπνεύσεις, ἀλλὰ κατευθύνει καθ' ὡρισμένον σύστημα, τοῦ συστήματος δὲ τούτου ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐξερεύνησις πλείστων τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ προϊστορικῶν τύμβων μετὰ ἀξιολογωτάτων ἀποτελεσμάτων. Οἱ τύμβοι τῆς Βελανιδέζης, τῆς Πετρέζης, τοῦ Βουρβᾶ, τῶν Μαραθωνομάχων, κ. ἄ. ἀπέδωκαν τὰ διδακτικώτατα αὐτῶν εὑρήματα διὰ τῆς ἐπιμόνου καὶ ὑπομονητικῆς σκαπάνης τοῦ Βαλερίου Στάη, παλαίοντος καρτερικῶς οὐχὶ μόνον κατὰ τῶν ἄλλων συμφυῶν τοῖς τοιούτοις τόποις δυσχερειῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς νέας Λερναίας Ὕδρας, τῆς ἑλονοσίας. Ὡσαύτως σκάπτει εὐτυχῶς ὁ Στάης ἐν Ῥαμνοῦντι καὶ εὑρίσκει σημαντικώτατα ἀρχαῖα, τὰ ὁποῖα κοσμοῦσι σήμερον τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐν τῇ δημοσιεύσει καὶ τῶν εὑρημάτων τούτων (Ἀρχ. Ἐφημ. 1891, 45. 63) διαφαίνεται ἡ αὐτὴ λιτότης τοῦ ὕφους καὶ ἡ αὐτὴ ὑγιὴς κρίσις τοῦ Στάη, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἐν ἀρχῇ στοχάζεται τοῦ ὀρθοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐν Πρασιαῖς ἀνασκάπτει ὁ Στάης προϊστορικοὺς τάφους ὁμοίους πρὸς τοὺς ἐν Μυκήναις, Ναυπλίῳ καὶ Παλαιᾷ Ἐπιδαύρῳ.

Ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἀρχαιολογικὴ ἐργασία τοῦ Στάη, ἡ ὁποία διεφώτισε μεγάλως τὰ κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον τῆς νήσου (ΠΑΕ 1894, 17. ΑΕ 1895, 193 ἑ.).

Μετὰ μικράς τινας σκαφικὰς ἐργασίας ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν Ἀμαρουσίῳ ὁ Στάης προσκολλᾶται μονιμώτερον εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ Σουνίου, τὸ ὁποῖον ἀπέβη ὁ μακροχρο-

νιώτερος καὶ ὁ προσφιλέστερος αὐτοῦ ἐπιστημονικὸς σταθμός. Ἀπὸ τοῦ 1897 τὸ Σούνιον καὶ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον εἶναι οἱ δύο πόλοι, περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Στάη. Τῷ 1898 ἐξ εὐτυχοῦς ἐπιγραφικοῦ εὑρήματος ἐξακριβοῦται ἡ ἐπωνυμία τοῦ ναοῦ τοῦ Σουνίου, καὶ ἀντὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἀποδίδεται οὗτος εἰς τὸν Ποσειδῶνα. Τὰ ἑπόμενα ἔτη εὐτυχοῦς σκαπάνης ἀποκαλύπτουσιν εὐρύτερον τμῆμα τοῦ ἀρχαίου τόπου, ἐν ᾧ καὶ τέμενος τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ δέ σημαντικὰ ἀπό τε ἱστορικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως κινητὰ εὑρήματα ἀποτελοῦσι σήμερον ἀναμφισβήτητα κοσμήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς κυρίας αὐτοῦ ταύτας ἐργασίας δὲν παραμελεῖ ὁ Στάης τὴν καὶ περὶ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ θέματα παρεκβατικὴν τρόπον τινὰ ἀσχολίαν καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην ὀφείλομεν τὸ περὶ τῶν εὑρημάτων τῶν Ἀντικυθήρων βιβλίον αὐτοῦ (1905), ὅπου μετὰ ἐπιζήλου ἐπιστημονικῆς λιτότητος καὶ ἄνευ φορτικοῦ κόμπου εἴτε πολυμαθείας εἴτε τολμηρῶν εἰκασιῶν, ἐξετάζει τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα εὑρήματα.

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα ὀφείλονται καὶ αἱ εὐστοχώταται παρατηρήσεις τοῦ Στάη περὶ τῆς χρήσεως Μυκηναϊκῶν τινων χρυσῶν κοσμημάτων, αἱ ὁποῖαι εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τοῦ 1905 ἀνακοινώσεώς των, ἔτυχον γενικῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ εἶναι σήμερον ὑπὸ πάντων παραδεδεγμέναι.

Ὅτι ὁ Στάης ἐν τῷ μεταξὺ δὲν εἶχε περιορίσει τὴν περὶ τὰ ἀρχαῖα τοῦ Μουσείου ἐνδελεχῆ αὐτοῦ ἀσχολίαν ἐφάνη τῷ 1907, ὅτε ἐξεδόθη γαλλιστὶ ὑπ᾿αὐτοῦ ἡ περιγραφὴ τῶν γλυπτῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ὑπὸ τὸν τίτλον: Marbres et Bronzes du Musée National. Τὸ καλὸν τοῦτο δῶρον συνεπλήρωσεν ὁ Στάης τῷ 1909 διὰ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Μυκηναϊκὴν Συλλογήν. Τὸν ὁδηγὸν τοῦτον τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου διακρίνει ἡ σαφήνεια καὶ τὸ συμπεπυκνωμένον τῆς περιγραφῆς ὡς καὶ ἡ γνῶσις τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἡ ὁποία συνοδευομένη καὶ ὑπὸ ἀφθόνου ἀπεικονίσεως καθιστᾷ τὸ βοήθημα τοῦτο ὄντως πολύτιμον καὶ ἀπαραίτητον ἐπιστημονικὸν ἐφόδιον

εἰς τοὺς μελετῶντας τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον. Ἐγκατέσπειρε δὲ ἐν τῷ ὁδηγῷ τούτῳ ὁ Στάης καὶ πλείστας ὅσας πρωτοτύπους παρατηρήσεις ἰδίᾳ ἐν τῷ Μυκηναϊκῷ μέρει, ὅπου καὶ νέα εὑρήματα διὰ συγκολλήσεων καὶ ἄλλων συνδυασμῶν γενόμενα ὑπὸ τοῦ Στάη καὶ τῶν τεχνικῶν αὐτοῦ συνεργατῶν, προφέρονται μετὰ μετριοφροσύνης καὶ ἀνεπιδείκτου σεμνότητος ὡς κοινὰ καὶ γνωστὰ κτήματα τοῦ Μουσείου.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα δὲν παρεῖδεν ὁ Στάης ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν διοικητικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἀσχολιῶν, ἀλλὰ μετ' εὐσεβείας ἐστράφη δὶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων αὐτῆς, σκάψας ἐν Ἀντικυθήροις τῷ 1889 (Α Δελτ. 1889, 171. 237 ἑ.) καὶ ἐν Κυθήροις τῷ 1915 (Δ Δελτ. 1915, 191 ἑ.). Διὰ μὲν τῆς προτέρας ἐργασίας ἀνεκαλύφθησαν ἐν Αἰγιλίᾳ λείψανα ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Αἰγιλέως καὶ ἀξιολόγου ἀναθηματικῆς ἐπιγραφῆς, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἐβεβαιώθη ἐν Κυθήροις ἡ ὕπαρξις ἀξίου προσοχῆς Μηκυναϊκοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τεκμηρίων ἁπτῶν ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ συγγενῆ Κρητικὰ κέντρα.

Τελευταῖον ἔργον τοῦ Στάη ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1920 δημοσίευσις μικροῦ συνθετικοῦ ἔργου περὶ τῶν ἐν Σουνίῳ ἐργασιῶν αὐτοῦ.

Βαρεῖα νόσος ἀπεχώρισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως ὀλίγον μετὰ ταῦτα. Τὴν σκέψιν αὐτοῦ περιώρισεν ἔκτοτε μόνον εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτῷ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἕως οὗ ὁ βραδέως παρασκευασθεὶς θάνατος ἀφήρπασεν αὐτὸν καὶ ἀπ' αὐτοῦ.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Βαλέριος Στάης ὡς ἀρχαιολόγος.

Ὡς ὑπάλληλος ἐτίμησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὅσον καὶ ὡς ἐπιστήμων. Πιστὸς τοῦ καθήκοντος τηρητὴς καὶ φειδωλὸς τοῦ δημοσίου χρήματος διαχειριστὴς ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον ὁ ἴδιος πολύτιμος τῆς Πολιτείας ἐργάτης, ἀλλὰ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνεργαζομένων παράδειγμα κινοῦν πρὸς μίμησιν καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἐνίσχυσιν διὰ τῆς ἀκλονήτου αὐτοῦ πίστεως πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἀνυστεροβούλου προσηλώσεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδος.

Γ. Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
Διευθυντὴς τοῦ Ἐθν. Νομισματικοῦ Μουσείου

ΕΙΚ. 1. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΥΘΗΡΩΝ

ΤΑ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΑ μνημεῖα τῆς νήσου τῶν Κυθήρων, κειμένης ἔναντι τῆς Λακωνικῆς χερσονήσου, γνωστῆς διὰ τὰ ἀπόκρημνα αὐτῆς παράλια καὶ τὴν γειτονίαν πρὸς τὸ τρικυμιῶδες ἀκρωτήριον Μαλέαν, εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα μέχρι τοῦδε, τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τῆς νήσου ἀρκεσθέντων εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν περιγραφὴν καὶ τὰς ἱστορικὰς περὶ τῆς νήσου εἰδήσεις[1].

[1] Βλέπε βιβλιογραφίαν περὶ Κυθήρων ἐν Α. Μηλιαράκη, Νεοελληνικῇ γεωγραφικῇ φιλολογίᾳ, Ἀθῆναι, 1889 σελ. 82 κ. ἑ. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, Ἀθῆναι, 1886, σελ. 280 κ. ἑ. βλέπε αὐτόθι, σελ. 259 κ. ἑ. πλήρη περιγραφὴν τῆς νήσου. Συμβολὴν ὁπωσδήποτε εἰς τὴν γνῶσιν ἡμῶν περὶ τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων Κυθήρων παρέχουσι καὶ αἱ ἐκδοθεῖσαι «Ἀκολουθίαι» τῶν τοπικῶν ἁγίων καὶ τῶν ἐν τῇ νήσῳ τελουμένων ἑορτῶν.

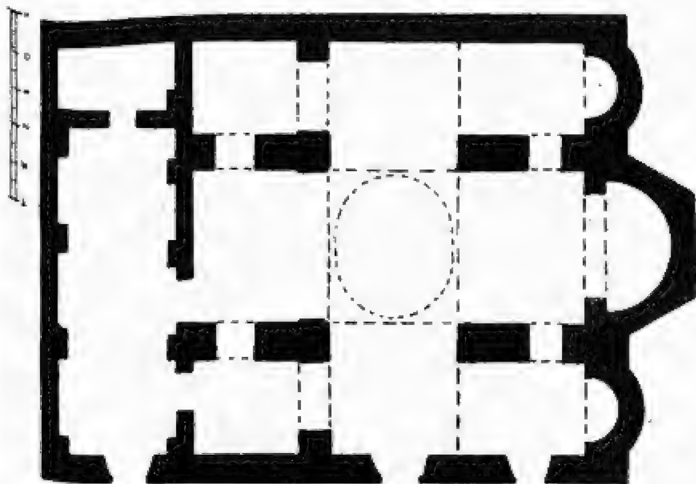
Κατὰ τὴν περιοδείαν μου ἀνὰ τὴν νῆσον μετὰ τοῦ κ. Σπ. Στάθη — Ἰούλιον 1916 — ἐπεσκέφθην τὰ κυριώτερα μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῶν Κυθήρων, παρέχω δὲ κατωτέρω τὴν περιγραφὴν τῶν ὅσων ἐπεσκέφθην — ἐρειπουμένων δυστυχῶς ὁλοὲν — μνημείων, ἀξιολογωτάτων διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν των διάταξιν, τὰς κοσμούσας αὐτὰ τοιχογραφίας καὶ τὰς ἐπιγραφάς.

Τὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῶν Κυθήρων δύνανται χρονολογικῶς νὰ καταταχθῶσιν εἰς Βυζαντινὰ (ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ πιθανῶς αἰῶνος καὶ ἑξῆς) καὶ εἰς μνημεῖα μεταγενέστερα (ΙϚ΄-ΙΘ΄ αἰῶνος). Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἐφθαρμένον ψηφιδωτὸν δάπεδον, ὅπερ κοσμεῖ ἀνακαινισθὲν Ναΐδριον τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς τῶν ὑψηλοτέρων τῆς νήσου βουνῶν ὑψουμένου πλησίον τῆς Παλαιοπόλεως. Τὸ ψηφιδωτὸν τοῦτο ἕνεκα τῶν διακοσμητικῶν του θεμάτων (κυνηγετικαὶ σκηναί, πτηνά, ἑλληνιστικοὶ μαίανδροι κ. ἄ.) δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ΄ αἰῶνος μ. Χ. καὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως ἀκμαζούσης ὁπωσδήποτε Βυζαντινῆς πόλεως ἐν Κυθήροις κατὰ τοὺς περὶ τὸν Ἰουστινιανὸν χρόνους, ὅπως θὰ ἠδύνατο ἴσως τοῦτο καὶ δι᾽ ἀνασκαφῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Παλαιοπόλεως νὰ πιστωθῇ.[1]

Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα εἶναι μεμονωμένα κτίσματα εἰς διαφόρους τοποθεσίας ἢ πλησίον χωρίων τῆς νήσου κείμενα, ὧν τὰ σπουδαιότερα ἐξ ὅσων ἐπεσκέφθην ὁ ἴδιος εἶναι: ὁ Ἅγιος Θεόδωρος (παρὰ τὸν Ποταμόν), ἡ Ἁγία Βαρβάρα

[1] Ὡς γνωστόν, τὰ Κύθηρα ἀναφέρονται τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ΄ αἰῶνος ἐπ᾽εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν Ἐκκλησιῶν: Πελοποννήσου, Κρήτης καὶ Κυθήρων ἐπὶ Κώνσταντος († 668) τῷ Πάπᾳ Ρώμης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου μετὰ ταῦτα Λέων ὁ Ἴσαυρος τῷ 716 ἀφήρεσε ταύτας μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ ὑπήγαγεν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Ἀφ᾽ ἑτέρου ἐκ τοῦ γνωστοῦ Συναξαρίου τῆς ἁγίας Ἐλέσσης διαφαίνεται ὅτι ἡ ἔρημος πρότερον νῆσος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ΄ αἰῶνος κατῳκήθη ὑπὸ Χριστιανῶν, οἵτινες ἴσως τὸν Ε΄-Ζ΄ αἰῶνα εἶχον ἀκμάζοντα συνοικισμὸν ἐν Παλαιοπόλει. Κατὰ τὴν περιοδείαν μου εὗρον γλυπτὰ τῶν αἰώνων τούτων καὶ εἰς ἕτερα σημεῖα τῆς νήσου, ἅτινα, ἂν δὲν ἔχωσιν ἔξωθεν μεταφερθῆ, δύνανται νὰ διαφωτίσωσι τὴν ζωὴν τῆς νήσου ἀπὸ τοῦ Ε΄ τοὐλάχιστον αἰῶνος.

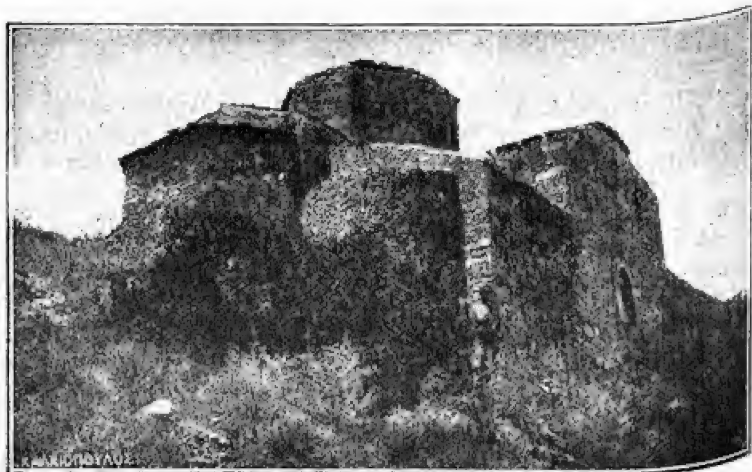
(ἐν Παλαιοχώρᾳ), ὁ Ἅγιος Πέτρος (παρὰ τὸν Μυλοπόταμον), ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας (᾽ς τὸ Λιβάδι) καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος (᾽ς τὸ Ποῦρκο). Τὰ μνημεῖα ταῦτα δύνανται κατὰ τὸ πλεῖστον ὡς Καθολικὰ ἐξαφανισθεισῶν Μονῶν νὰ χαρακτηρισθῶσι, θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον ἂν οἱ Κυθήριοι λόγιοι ἐπλούτιζον τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου των διὰ μονογραφιῶν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων, συναθροίζοντες τὰς περὶ αὐτὰ παραδόσεις.

ΕΙΚ. 1α ΚΑΤΟΨΙΣ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ (παρὰ τὸν Ποταμὸν)

Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, τοῦ καὶ πολιούχου τῆς Νήσου, περὶ οὗ τοσαύτας πληροφορίας παρέδωκεν ἡ ὑπὸ Βελούδου (Ἐνετίῃσιν, 1868) ὡς «Κυθήριον χρονικὸν» ἐκδοθεῖσα Ἔκθεσις τοῦ Χειλᾶ κατὰ τὰ μέσα ἴσως τοῦ ΙΕ´ αἰῶνος πρὸς τὸν τότε Ὑποφρούραρχον Φραγκῖσκον Βενιέρην, εἶναι ἀξιόλογος Ναὸς (εἰκ. 1 βλέπε τὴν κάτοψιν τοῦ Ναοῦ ἐν εἰκ. 1α), ὑποστὰς τὰς τελευταίας ἐπισκευάς, κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Νάρθηκος, τῷ 1630[1].

[1] Ὡς γνωστόν, ὁ ἐκ Κορώνης μοναχὸς Θεόδωρος ἠσκήτευσεν ἐπὶ Ρωμανοῦ Β´ τῷ 959 εἰς τὴν ἔρημον ἴσως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ζ´

ΕΙΚ. 2. Ο ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ (Παλαιοχώρας)

ΕΙΚ. 2α ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ (Παλαιοχώρας)

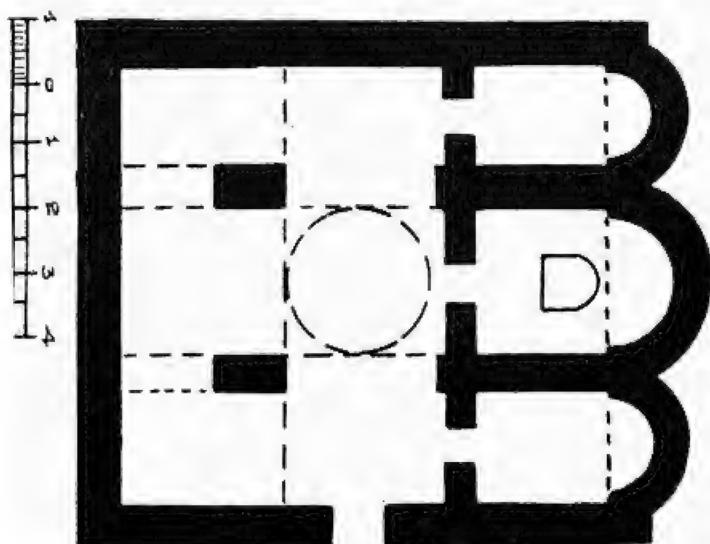
Ἡ ἁγία Βαρβάρα, πρὸ τῆς Παλαιοχώρας (εἰκ. 2 καὶ 2α) εἶναι τὸ ἔχον τὰς καλυτέρας ἀναλογίας μνημεῖον τῶν Κυθήρων, εἰς τὸ ὁποῖον διακρίνεται ἄριστα ἡ Μονεμβασιωτικὴ ἐπίδρασις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Εἶναι καὶ τὸ μνημεῖον τοῦτο κτίσμα ἴσως τῶν ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος χρόνων ἱδρυθὲν μετὰ τὸν Ναὸν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ὑπὸ τῶν ἐκ Μονεμβασίας φυγάδων, πιθανῶς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Μονογιάννη, τῶν ἱδρυτῶν καὶ τοῦ Πύργου τοῦ Ποταμοῦ πιθανῶς δὲ καὶ τῆς Παλαιοχώρας. Ἐπὶ τῆς προσόψεως εἶναι ἐντοιχισμένη καὶ ἀνάγλυφος πλὰξ τῆς Ἁγίας.

Ὁ ἅγιος Πέτρος, (εἰκ. 3) ἀπέχει 20 λεπτὰ ἀπὸ τοῦ Μυλοποτάμου, ἔχει δὲ ἐλαχίστας διαφορὰς ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τῆς ἁγίας Βαρβάρας (Πρόθεσις καὶ Διακονικὸν δὲν συνδέονται μετὰ τοῦ μέσου τοῦ ἱεροῦ Βήματος)[1], διασῴζει δὲ καὶ ἀξιολόγους τοιχογραφίας, ὧν ἡ κοσμοῦσα τὴν Ἁψῖδα

αἰῶνος νῆσον· ὁ πρῶτος Ναὸς εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου ἱδρύθη ὡς μεγαλοπρεπὲς τοὐλάχιστον Καθολικὸν Μονῆς πιθανώτατα ἐπὶ τῆς διοικήσεως Γ. Παχὺ ἐκ Μονεμβασίας τὸν ΙΒ΄ ἢ τὸν ΙΓ΄ αἰῶνα καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τῶν Εὐδαιμονογιάννηδων, οἵτινες στενῶς συνέδεσαν καὶ κατὰ τὴν τέχνην τὰ Κύθηρα πρὸς τὴν Μονεμβασίαν. Ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ παρεκκλησίου τῆς Κοιμήσεως ἐν τῷ Προνάῳ τοῦ Καθολικοῦ μανθάνομεν ὅτι «δι' ἐξόδου τοῦ μοναχοῦ Κασιμάτη» ἀνιστορήθη τῷ 1640 ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἐν ᾧ τὸν τάφον τοῦ ἁγίου κοσμοῦσιν οἱ περίπυστοι ἀρχιερεῖς Νικηφόρος Μόρμορης (τῷ 1793) καὶ Νεόφυτος Λεβούνης (τῷ 1757)· τέλος τῷ 1733 ὁ Ἐμμαν. Μπελέλης διακοσμεῖ διὰ τοιχογραφιῶν τὸν Ναὸν καὶ τῷ 1840 κατὰ νεωτέραν ἐπιγραφὴν τοῦ τάφου γίνεται τελευταία διακόσμησις καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ Ναοῦ.

[1] Ὁ Ναὸς οὗτος (Μονή;) ἢ εἶναι κτίσμα εἰς φραγκικοὺς χρόνους ἱδρυθὲν ἢ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ Φράγκων καὶ ὑπέστη μετατροπὰς ἐντοιχισθεισῶν τῶν διόδων Προθέσεως καὶ Διακονικοῦ ἵνα χρησιμοποιηθῶσι τὰ μέρη ταῦτα τοῦ Ναοῦ εἰς παρακείμενα ἱερὰ Βήματα κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

εἶναι ἰδιόρρυθμος, καθόσον ἀντὶ τῆς Πλατυτέρας ἔχει τὸν ἅγιον Πέτρον εὐλογοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ διὰ τῆς ἀριστε-

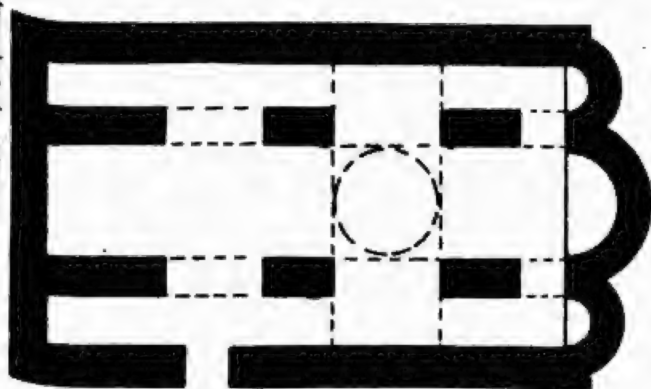
ΕΙΚ. 3. ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ (παρὰ τὸν Μυλοπόταμον)

ρᾶς κρατοῦντα τὸ εἰλητάριον. Εἰς μεταγενεστέραν τοιχογραφίαν τοῦ κτιστοῦ τέμπλου διακρίνεται ἡ χρονολογία 1795.

Ὁ ἅγιος Ἀνδρέας, ᾽ς τὸ Λιβάδι (εἰκ. 4 καὶ 4α) εἶναι Ναὸς μεταγενέστερος τῶν προηγουμένων, διασῴζων καὶ οὗτος τοιχογραφίας ἀξιολόγους τοῦ ἔτους 1628, ὡς δηλοῦται ἐξ ἐπιγραφῆς ἄνωθεν τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ κτιστοῦ τέμπλου· ἐπὶ τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ τούτου εὑρίσκεται σπουδαιοτάτη κοσμικὴ τοιχογραφία εὐγενοῦς γυναικὸς δεομένης καὶ ἐνδεδυμένης τὸ ἔνδυμα τῆς ἐποχῆς μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ἧς διατηρῶ τὴν ὀρθογραφίαν: «Μνήστητη Κύριε τὴν ψυχὴν (τῆς)

ΕΙΚ. 4. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ('ς τὸ Λιβάδι)

ΕΙΚ. 4α ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ('ς τὸ Λιβάδι)

κεκειμημένης δούλης τοῦ Θεοῦ ***Ρέλιας μεγαλοκονομοπούλας*** ὑς ἄφεσην ἁμαρτηὸν» (εἰκ. 5). Εἶναι εὐνόητος ἡ σημασία, ἣν ἐνέχει ἡ τοιχογραφία αὕτη καὶ διὰ τὴν τοπικὴν ἱστορίαν ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐνδυμασιολογίαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Νήσου.

Εἰκ. 5. Τοιχογραφία Ναοῦ ἁγ. Ἀνδρέου

Οἱ ἀνωτέρω Ναοί, ὡς διακρίνει τις εἰς τὰς εἰκ. 1-4 καὶ εἰς τὰς παρατιθεμένας προχείρους κατόψεις (εἰκ. 1α-4α), ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν. Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὅστις ἐκτίσθη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Πολιούχου τῆς Νήσου, εἶναι πιθανῶς ὁ πρῶτος ἀνεγερθεὶς Ναός, ὁ χρησιμεύσας ὡς πρότυπον διὰ τὴν ἀνίδρυσιν καὶ ἄλλων Ναῶν ἐν Κυθήροις (ὡς τῶν Ναῶν: **ἁγίας Βαρβάρας, ἁγίου Πέτρου, ἁγίου Ἀνδρέου** κ.ἄ.), οἵτινες παρουσιάζουσι μικρὰς μόνον διαφορὰς ἀπὸ τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τῶν λεγομένων ***σταυροειδῶν Ναῶν μετὰ τρούλλου,*** καθ᾽ ὃν τὸ ἐξωτερικῶς τετράγωνον ἢ ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, τὸ ἀπολῆγον εἰς τρεῖς κόγχας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, φέρει σύστημα στεγάσεως, ὅπερ προσδίδει ἰδιάζοντα ῥυθμὸν καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν Ναὸν ἐσωτερικῶς, δηλ. ἡ ὀροφὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο διασταυρουμένας καμάρας, αἵτινες εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως φέρουσιν ὑψηλὸν τροῦλλον στηριζόμενον εἰς τέσσαρα ἐσωτερικὰ στηρίγματα, ἐν ᾧ αἱ τέσσαρες ἐναπομείνασαι γωνίαι

τοῦ τετραγώνου καλύπτονται ἀπὸ θολωτὰς χαμηλοτέρας ὀροφάς, ἐξωτερικῶς δὲ διαγράφεται καὶ ἐπὶ τῆς στέγης (ὡς καὶ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ) ὁ σταυρὸς ὁ διακοπτόμενος ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τοῦ τρούλλου.

Ὁ τύπος οὗτος κατὰ τοὺς ἀκολουθήσαντας τὴν πρώτην χιλιετηρίδα αἰῶνας κατακλύζει τὰς χώρας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας παρουσιάζων κατὰ ἐποχὰς ἀλλὰ καὶ κατὰ τόπους ἱκανὰς διαφορὰς εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ ἑπομένως σχηματίζει συγγενεῖς ὁμίλους, οἵτινες δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς καθορισθῆ, διότι πλεῖστα εἰσέτι μέρη τῆς Ἑλλάδος μένουσιν ἀνεξέταστα ἀναμένοντα τοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητάς [1].

Τὸ σχῆμα τῶν σταυροειδῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων (πλὴν τοῦ Ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου) εἶναι τετράγωνον, ὡς ἰδιάζει τοῦτο εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους Ναοὺς τῆς δευτέρας Βυζαντινῆς περιόδου, τὰ δὲ στηρίγματα τῶν τρούλλων εἶναι τοῖχοι, διακοπτόμενοι εἰς τὸ κέντρον μὲν ὑπὸ μεγάλων τοξοειδῶν ἀνοιγμάτων ἐφ᾿ ὧν βαίνει τὸ τύμπανον τοῦ τρούλλου, εἰς τὸ ἱερὸν δὲ καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ μικροτέρων τοξοτῶν ἀνοιγμάτων ἐν εἴδει θυρῶν. Ἡ τοιαύτη χρῆσις τοίχων ἀντὶ κιόνων παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους μεσαιωνικοὺς Ναοὺς ἐν Ἑλλάδι [2], ἀλλὰ γίνεται χρῆσις εἰς τὰς Νήσους καὶ εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν [3]. Οἱ τέσσαρες οὗτοι Ναοὶ τῶν

[1] Ὁ σοφὸς Βυζαντινολόγος G. Millet ἐξέδωκεν ἐσχάτως λαμπρὸν ἔργον ἐπιγραφόμενον «L'école Grecque dans l'Architecture Byzantine, Paris», 1916 (ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Bibliothèque de l'école des hautes études ὡς τόμον XXVI), ἔνθα ἐξετάζονται ὅλοι οἱ ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησιῶν· τὸ χρησιμώτατον τοῦτο βιβλίον δύνανται νὰ συμβουλεύωνται, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι νὰ πραγματευθῶσι περὶ τῶν Ναῶν τοῦ τόπου, ἔνθα διαμένουσι.

[2] Ὅπως εἶναι ὁ Ναὸς ἐν Σκριποῦ (Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας) τοῦ ἔτους 873 μ. Χ., ἐν Σκύρῳ (Ἐπισκοπὴ Κάστρου) τοῦ ἔτους 895, ἐν Δημητσάνῃ (Μονὴ τοῦ Φιλοσόφου) τοῦ 10ου αἰῶνος, ἐν Ἀθήναις (Ναὸς ἁγίων Θεοδώρων τοῦ 1049 (;) καὶ ἕτερος Ναὸς παρὰ τὸν ἅγιον Μᾶρκον Καισαριανῆς προγενέστερος τοῦ 11ου αἰῶνος κ. ἄ.)

[3] Πρβλ. Ναοὺς Κρήτης ἐν G. Gerola, Monumenti veneti nell' isola di Creta, Venezia, 1908, τόμ. II σελ. 202 κ. ἑ.

Κυθήρων (ὡς ἐκ τῆς ἁγίας Βαρβάρας ἰδίως, ἥτις δὲν ἐπεχρίσθη ὡς οἱ ἄλλοι Ναοὶ διὰ μεταγενεστέρων κονιαμάτων, δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν) εἶναι κατεσκευασμένοι δι' ἀργῶν λίθων καὶ κονιάματος, αἱ δὲ καμάραι, τὰ τόξα καὶ τὰ ἄνω μέρη τῶν κογχῶν διὰ πελεκητῶν πωρίνων λίθων εἰς σχῆμα στενῶν ὀρθογωνίων πλίνθων, ἐκ τοῦ ἐγχωρίου ἀφθονοῦντος καὶ σήμερον ἐν Κυθήροις πωρίνου λίθου.[1] Οὐδεὶς τῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων, ἐξ ὅσων ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, παρουσιάζει τὴν ἐπιμεμελημένην Βυζαντινὴν τοιχοδομίαν ἐκ λαξευτῶν λίθων περιβαλλομένων ὑπὸ ὀπτοπλίνθων, ἐν γένει δὲ παρατηρεῖται ἔλλειψις κεράμων καὶ κεραμοπλαστικῶν διακοσμήσεων. Τὸ τοιοῦτον εἶναι ἔνδειξις μεταγενεστέρας (μετὰ τὸν 13ον αἰῶνα) ἐποχῆς διὰ τοὺς Ναοὺς τῆς Νοτίας Ἑλλάδος, ἔνθα καὶ αἱ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι καὶ αἱ ἐξ Ἀνατολῆς εἰσερχόμεναι μέθοδοι οἰκοδομῆς εὐνοοῦσι τὴν ἀποκλειστικὴν λιθοδομὴν[2] δὲν εἶναι σπάνια ὅμως τὰ παραδείγματα καὶ ἀρχαιοτέρων Ναῶν, στερουμένων κεράμων ἐν τῇ τοιχοδομίᾳ αὐτῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰς Νήσους (Ναοὶ Μήλου, Σκύρου κλπ.).

Αἱ κόγχαι τοῦ ἱεροῦ Βήματος τῶν Κυθηραϊκῶν τούτων Ἐκκλησιῶν παρουσιάζουσιν ἐκ παραλλήλου καὶ τὰ δύο σχήματα τὰ ἐν χρήσει εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς Ναούς: τὸ κυκλικὸν καὶ τὸ τρίπλευρον, οἱ δὲ τροῦλλοι εἶναι πολυγωνικοὶ καὶ ἁπλοῖ, μορφή, ἥτις ὑπάρχει μὲν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους Ναοὺς (Δαφνί, Καισαριανὴ κλπ.), ἀπαντᾶται ὅμως πολὺ συχνότατα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ναούς, τοὺς ἔχοντας μάλιστα καὶ τὸν αὐτὸν περιορισμὸν εἰς τὰ παράθυρα τῶν τυμπάνων[3].

---

[1] Ἡ χρῆσις αὕτη οἰκοδομῆς Ναῶν κ. ἄ. εἶναι ἐν Μονεμβασίᾳ συνήθης (πρβλ. Annual of the B. S. A. τόμ. XII (1905-6), Laconia, σελ. 359 κ. ἑ.), φαίνεται δ' ὅτι ἐπεκράτησεν εἰς ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ τῆς Φραγκοκρατίας, καθ' ἣν παρατηρεῖται ὁ τρόπος οὗτος οἰκοδομῆς εἰς τοὺς θόλους Φραγκικῶν Κάστρων (ὡς εἶναι προπάντων τὸ Κάστρο Χλουμουτζίου παρὰ τὴν Κυλλήνην ἐκτισμένον).

[2] Ὅπως εἶναι οἱ Ναοὶ Γερακίου, ὁ Ναὸς Ἀσωμάτων ἐν Μάνῃ κ. ἄ. (πρβλ. Traquair, ἐν Annual of the British School at Athens, τόμ. XV (1908-1909) σελ. 185).

[3] Πρβλ. Ναοὺς Ἄνω Μάνης ἐν Traquiur, ἔ. ἄ. σελ. 178 κ. ἑ.

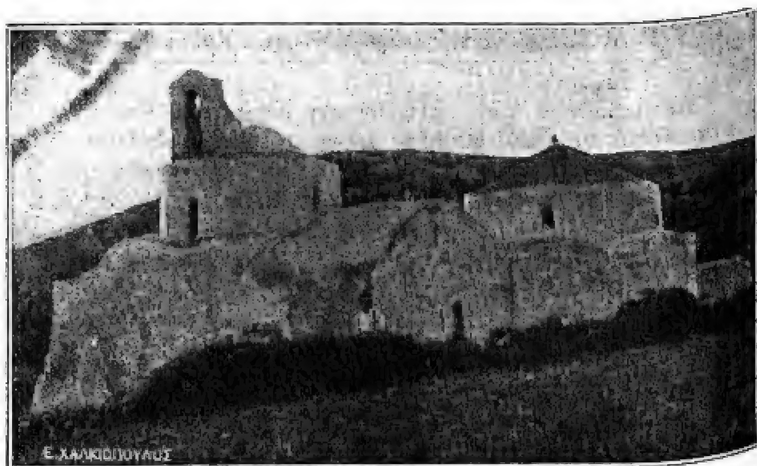
Τὰ παράθυρα τῶν πλευρῶν τῶν Ναῶν τῶν Κυθήρων εἶναι ὀλίγα καὶ ἁπλᾶ φέροντα μόνον τοξοειδὲς πλαίσιον ἐκ πωρίνων λίθων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ περίτεχνα δίλοβα παράθυρα τῶν πλείστων Βυζαντινῶν Ναῶν.

Αἱ θύραι δὲν διατηροῦσι τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν μορφήν, διότι οἱ Ναοὶ ὑπέστησαν προφανῶς πλείστας ἐπισκευάς, εἶναι ὅμως πιθανὸν ὅτι ἡ πρὸς νότον θέσις αὐτῶν εἶναι ἀρχική, ὅπως συνειθίζεται ἄλλως τε τοῦτο καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Ναοὺς τῶν Ἰονίων νήσων (Ζακύνθου, Κεφαλληνίας κ.ἄ.)

Ἐπίσης καὶ τὰ κωδωνοστάσια ἄνωθεν τῆς Νοτίου θύρας εἶναι ἴσως προσθῆκαι μεταγενέστεραι, καθὼς καὶ οἱ ἄνωθεν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς γυναικωνῖται (Ναὸς ἁγίας Βαρβάρας).

Ἐκ τῶν συγγενῶν αὐτῶν Ναῶν, οἵτινες μικρὰς ἔχουσι διαφοράς, παρεκκλίνει ὁ Ναὸς τοῦ **ἁγίου Ἀνδρέου ᾿ς τὸ Λιβάδι,** τοῦ ὁποίου καὶ τὸ λίαν ἐπίμηκες σχῆμα, τὸ ὁμοιάζον πρὸς Βασιλικὴν καὶ ὁ τετράγωνος ἐξωτερικῶς τροῦλλος προδίδουν μεταγενεστέραν ἐποχὴν (15ον ἴσως αἰῶνα κ. ἑ.).

Εἰς ἄλλον ἀρχιτεκτονικὸν τύπον ἀνήκει ὁ Ναὸς τοῦ **ἁγίου Δημητρίου ᾿ς τὸ Ποῦρκο,** ἀξιολογώτατον μνημεῖον, ἓν τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν κτισμάτων διὰ τὰς κατὰ καιροὺς προσθήκας καὶ μετασκευάς. Ἐξωτερικῶς ἔχει τὴν μορφὴν Ἐκκλησίας χαμηλῆς μὲ ἀκανόνιστον σχῆμα καὶ δύο τρούλλους, ἐσωτερικῶς δὲ ἀποτελεῖ σύμπλεγμα τεσσάρων Ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν αἱ δύο φέρουσι τρούλλους μὲ χαμηλὸν τύμπανον ἀκανονίστως ἀνοιγομένους εἰς ὅλον τὸ πλάτος τοῦ ἔχοντος τροῦλλον παρεκκλησίου, αἱ δὲ ἄλλαι καλύπτονται διὰ καμαρῶν· εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τοῦ συμπλέγματος τούτου ἀνάγεται εἰς Βυζαντινοὺς χρόνους δὲν δυνάμεθα ὅμως σήμερον οὔτε τὰ παλαιότερα τμήματα οὔτε τὸ ἀρχικὸν σχῆμα τοῦ Ναοῦ νὰ καθορίσωμεν, διότι αἱ ἀλλοιώσεις, ἃς ὑπέστη καὶ εἰς Φραγκικοὺς καὶ εἰς Τουρκικοὺς ἔτι χρόνους εἶναι ῥιζικαί. Ἡ ἐξωτερικὴ ἀσβεστόχρισις τοῦ Ναοῦ, ἥτις δὲν περιορίζεται εἰς τοὺς τοίχους, ἀλλὰ καλύπτει τὴν ἄνευ κεράμων στέγην τοῦ Ναοῦ—τρούλ-

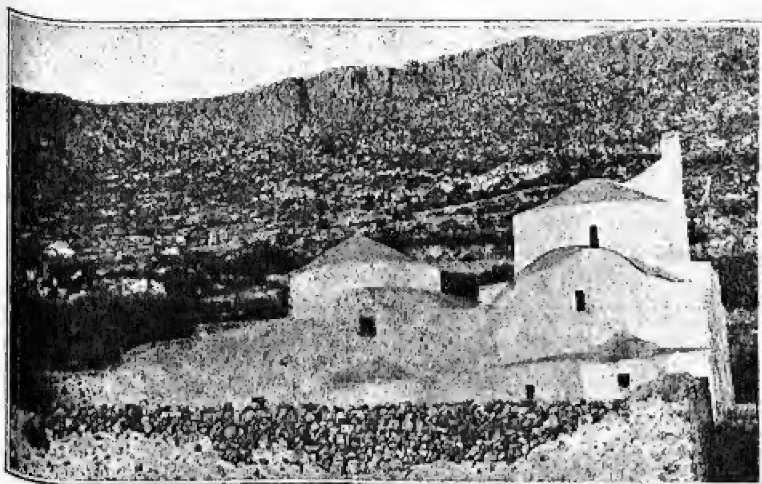

ΕΙΚ. 6. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (᾽ς τὸ Ποῦρκο)
Νοτιοανατολικὴ ὄψις

7.70
4.68
5.80
2.67
13.15

ΕΙΚ. 6α ΚΑΤΟΨΙΣ ΝΑΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (᾽ς τὸ Ποῦρκο)

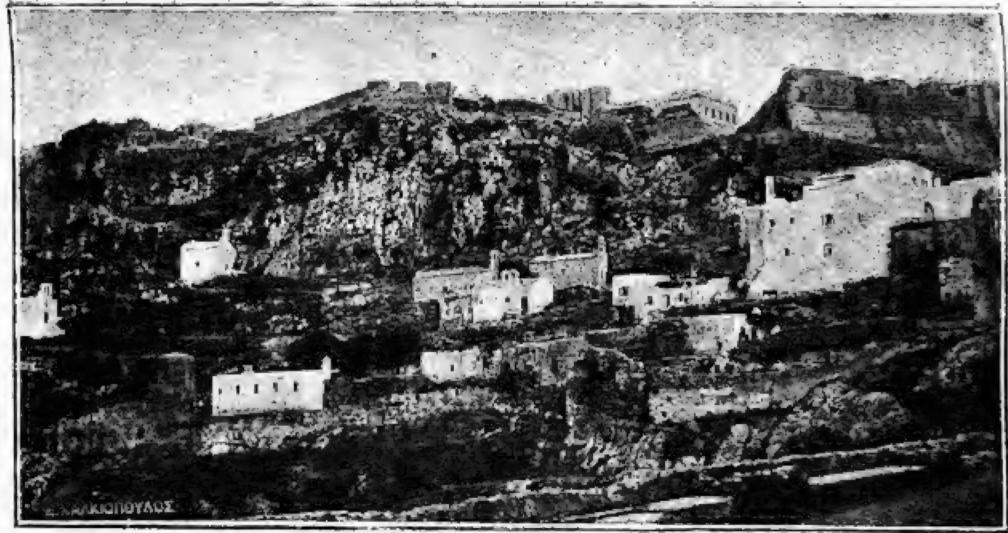
λους καὶ θόλους — εἶναι χαρακτηριστικὴ διὰ τοὺς Ναοὺς τῶν Νήσων τῆς Ἑλλάδος[1] καὶ προσδίδει εἰς αὐτοὺς μορφὴν ὅλως ἰδιόρρυθμον καὶ ἑνιαίαν αἰσθητικῶς. Ἐσωτερικῶς καλύπτονται τὰ διαμερίσματα τοῦ Ναοῦ ὑπὸ τοιχογραφιῶν διαφόρων ἐποχῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν αἱ τοιχογρα-

ΕΙΚ. 7. Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ (᾽ς τὸΠοῦρκο)
- Βορειοδυτικὴ ὄψις.

φίαι τοῦ σημερινοῦ Νάρθηκος, ἔνθα εὑρίσκεται καὶ μία τῶν κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Νικολάου «οὗ τὸ ἐπώνυμον Κόντε Δονᾶτος», ἐφ᾽ οὗ ἀνῳκοδομήθη

[1] Πρβλ. Ναοὺς Μήλου ἐν Annual of the B. S. A. τόμ. II (1895-96) The Churches of Melos, ὑπὸ Fletcher καὶ Kitson σ. 155 κ.ἑ. Ὁμοίαν μορφὴν ἔχουσι καὶ οἱ Ναοὶ Μυκόνου, Νάξου, Σκύρου κ. ἄ. ἀνέκδοτοι εἰσέτι κατὰ τὸ πλεῖστον.

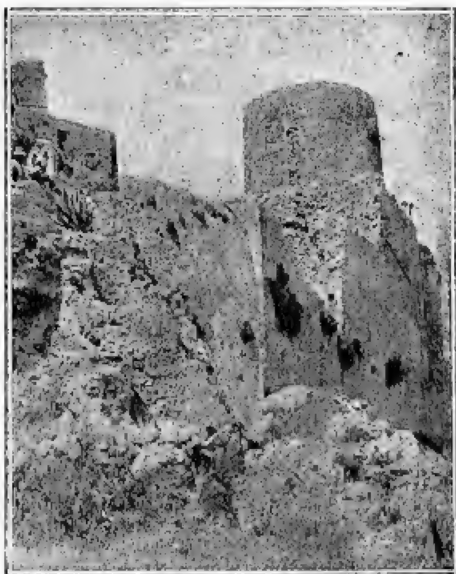
ΕΙΚ. 8. ΜΕΣΑ ΒΟΥΡΓΟ 'Σ ΤΗ ΧΩΡΑ ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΟΥ

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐκτείνεται τὸ Κάστρον Καψαλίου.

καὶ ἐστυλογραφήθη (ἐζωγραφήθη) διὰ χειρὸς Δημητρίου τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὁ Ναός[1].

Παρὰ τοὺς Ναοὺς τούτους μετὰ τρούλλων, βαινόντων ἐπὶ τεσσάρων καμαρῶν καὶ χωριζομένων ἐσωτερικῶς ἀπὸ τοῦ Νάρθηκος διὰ κτιστῶν τοίχων, ὑπάρχει πλῆθος ναϊδρίων, ῥυθμοῦ μεταγενεστέρας μονοκλίτου μετὰ καμάρας Βασιλικῆς, ἐκ τῶν αὐτῶν πωρίνων πελεκητῶν λίθων εἰς σχῆμα στενῶν ὀρθογωνίων πλίνθων ἐκτισμένων, ὅπως εἶναι καὶ αἱ καμάραι τῶν ἀνωτέρω Βυζαντινῶν χρόνων Ναῶν.

Εἰκ. 9. Ὁ Ναὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου (εἰς τὸ Μέσα Βοῦργο 'ς τὴ Χώρα)

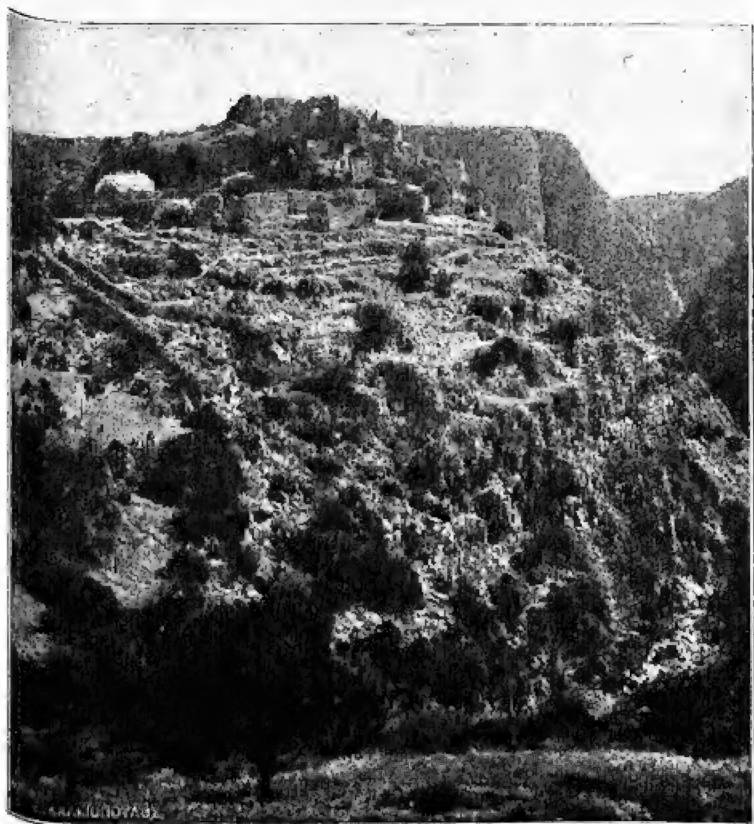
Οἱ μεταγενέστεροι οὗτοι Ναοὶ ἔχουσι κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν Ἀψῖδα (κόγχην τοῦ ἱεροῦ Βήματος) καταλαμβάνουσαν ὁλόκληρον τὸ πλάτος τῆς πλευρᾶς ταύτης, ἀνοίγονται ἐπὶ τῶν μακρῶν

[1] Τὰς ἐπιγραφὰς τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῶν Κυθήρων, ἃς συνήθροισα κατὰ τὴν περιοδείαν μου, θέλω δημοσιεύσει εἰς ἑπόμενον τεῦχος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως», τοῦ κ. Σπ. Στάθη εὐγενῶς ἀναλαβόντος νὰ ἀντιπαραβάλῃ ταύτας πρότερον καὶ συμπληρώσῃ τὰς τυχὸν παραλειφθείσας.

ΕΙΚ. 10. ΠΑΛΗΟΧΩΡΑ, ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

πλευρῶν ἐσωτερικῶς δύο ἕως τέσσαρα τυφλὰ τόξα ἵνα προσδώσουν μεγαλύτερον εὖρος, σπανίως δὲ εὑρίσκεται πρὸ αὐ-

ΕΙΚ. 11. Η ΠΑΛΗΟΧΩΡΑ (ἐγγύτερον βλεπομένη)

τῶν Νάρθηξ· ὁσάκις μάλιστα ὑπάρχει τοιοῦτος εἶναι οἱονεὶ πρόσθετον οἰκοδόμημα, ἔχον καὶ ὑψηλὸν τροῦλλον (ὡς ἐν

ΕΙΚ. 12. ΚΑΣΤΡΟΝ ΚΑΤΩ ΧΩΡΑΣ ΜΥΛΟΠΟΤΑΜΟΥ

τῷ Ναῷ τοῦ ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μέσα Βούργου· βλέπε εἰκ. 9), βαίνοντα ἐπὶ τῶν ἀνοιγομένων ἐπὶ τοῦ πάχους τῶν τεσσάρων πλευρῶν τεσσάρων τυφλῶν τόξων.

Πάντα σχεδὸν τὰ ναΐδρια ταῦτα εἶναι κτίσματα τοῦ ΙϚ΄-ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ διακρίνονται εἰς ἀρχαιότερα, εὑρισκόμενα ἐντὸς τῶν τριῶν Κάστρων τῆς νήσου καὶ εἰς σπήλαια (μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ᾽στὸ Γκρεμνό, ἱδρυθεὶς ἀρχικῶς κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐξωτερικῆς πύλης τῷ 1592) καὶ εἰς νεώτερα ἐκτισμένα ἐν τῇ Χώρᾳ καὶ εἰς διάφορα χωρία τῆς Νήσου.

Τὰ τρία Κάστρα (τῆς Χώρας μετὰ τοῦ Μέσα Βούργου, εἰκ. 8, τῆς Παλαιοχώρας, εἰκ. 10 καὶ 11 καὶ τοῦ Μυλοποτάμου Κάτω Χώρας, εἰκ. 12) περικλείουσι τρεῖς ἀληθινὰς μεσαιωνικὰς νεκροπόλεις, ἐξ ὧν μόνοι σχεδὸν οἱ Ναοὶ διατηροῦνται εἰσέτι (4 ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Χώρας καὶ 14 ἐπὶ τοῦ Μέσα Βούργου, 9 ἐπὶ τοῦ Κάστρου τῆς Παλαιοχώρας καὶ 7 ἐπὶ τοῦ Κάστρου Κάτω Χώρας Μυλοποτάμου), πλήρεις ὁλοὲν καταστρεφομένων τοιχογραφιῶν, τὰς ἀρχαιοτέρας τῶν ὁποίων κατέχουν: ὁ Ἀρχιστράτηγος καὶ τὸ ἠρειπωμένον Ναΰδριον τοῦ Προδρόμου (1518) ἐν Μυλοποτάμῳ.

Αἱ τοιχογραφίαι αὗται εἶναι πολυτιμώτατα μνημεῖα τῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν Βυζαντινῆς Ζωγραφικῆς καὶ μάλιστα τῆς λεγομένης Κρητικῆς σχολῆς, διασῴζουσιν εἰς τὰς ἐπιγραφάς των ἄγνωστα μέχρι σήμερον ὀνόματα ζωγράφων, ἀλλὰ καὶ ὀνόματα χορηγῶν, ἀρχόντων τῆς νήσου, εἰκονιζομένων πολλάκις μετὰ τῶν οἰκοσήμων των κάτωθεν τῶν εἰκόνων, ἐν γένει δὲ ἡ μελέτη των θὰ φέρῃ εἰς φῶς ζωντανὴν ὁλόκληρον τὴν μεγάλην ἱστορίαν τῆς νήσου καὶ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Κυθήρων, διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ὁποίων οἱ ναΐσκοι οὗτοι, οἰκογενειακαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον Ἐκκλησίαι, εἰς ἃς ἐθάπτοντο ἐξέχοντα πρόσωπα, εἶναι πολύτιμον ὑλικὸν καὶ πρέπει πάσῃ θυσίᾳ νὰ διασωθῶσιν ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους ἀμαθῶν Ἐπιτρόπων καὶ ἱερέων καταστροφῆς.

Ἐλπίζομεν εἰς προσεχὲς τεῦχος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπι-

θεωρήσεως» νὰ παράσχωμεν πλειοτέρας εἰδήσεις περὶ τῆς ἐκ τῶν μνημείων τούτων, τῶν ἀξιολογωτάτων τοιχογραφιῶν τῶν (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ εἰκὼν τῆς Μυρτιδιωτίσσης μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν παραδόσεων) καὶ τῶν ἐν αὐταῖς οἰκοσήμων δυναμένης νὰ ἐξαχθῇ ἱστορίας τῶν τριῶν Κάστρων τῆς νήσου.

Ἀθῆναι, Ἰούλιος 1923.

ΓΕΩΡ. Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ
Ἔφορος Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων

ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΑ ΔΕΝΔΡΑ

ΔΕΝΔΡΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΛΑΖΑΡΕΤΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΛΟΥΤΣΗ

Η ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ φραγκικὴ συνήθεια τῆς ἐπιδείξεως τῆς συγγενείας καὶ καταγωγῆς τῶν γενῶν διὰ τῆς τηρήσεως πινάκων γενεαλογικῶν ἤ, ὅπως τότε ἐκαλοῦντο, **«γενεαλογικῶν δένδρων»**, ἐν οἷς παραλλήλως καὶ ὑπαλλήλως ἐτάσσοντο οἱ γόνοι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἦτο ἐν εὐρείᾳ κλίμακι διαδεδομένη καὶ παρὰ ταῖς οἰκογενείαις τῶν εὐγενῶν τῶν Κυθήρων. Τὰ γενεαλογικὰ ταῦτα Κυθηραϊκὰ δένδρα διαφωτίζοντα τὴν ἱστορίαν τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνου διῴκησαν τὴν Νῆσον καὶ διεδραμάτισαν πρωτεύοντα τὸν ῥόλον των ἐν τῇ Πολιτικῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς, διαφωτίζουν συγχρόνως καὶ τὴν ὅλην πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Νήσου καὶ ἀποτελοῦν ἀξίας πολλοῦ λόγου ἱστορικὰς πηγάς.

Ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκδόσεως τῆς «Κυθηρ. Ἐπιθεωρήσεως» οἱ ἐν Κυθήροις κ.κ. Διονύσιος Καλούτσης ἰατρὸς καὶ Βασίλειος Λαζαρέττος δικολάβος, ἀντιληφθέντες τὸν ἐπιστημονικὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον τὸ ἀνὰ χεῖρας περιοδικὸν σύγγραμμα κέκληται νὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἔσπευσαν εὐγενῶς νὰ παραχωρήσουν ἡμῖν τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τῶν οἰκογενειῶν των. Ταῦτα ἐκδίδομεν ἤδη παραδίδοντες αὐτὰ εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ μέλλοντος ν᾿ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ἱστο-

ρίαν τῶν Κυθηραϊκῶν οἰκογενειῶν, ἥτις θέλει ἀποτελέσει σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ὅλης ἱστορίας τῶν Κυθήρων [1].

Τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τῆς οἰκογενείας Λαζαρέττου ἔχει γραφῇ ἐπὶ παλαιοῦ χονδροῦ χάρτου. Φέρει δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸ οἰκόσημον τῆς οἰκογενείας καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὸ τὴν διαδοχικὴν σειρὰν τῶν γόνων ἀπὸ τοῦ γεννηθέντος τῷ 1456 γενάρχου Ἰωάννου Λαζαρέττου μέχρι τῶν ἀπὸ τοῦ 1812-1827 γεννηθέντων τέκνων τοῦ Δημητρίου Λαζαρέττου. Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος παρά τινος τῶν ἀδελφῶν-υἱῶν τοῦ κατὰ τὸ 1837 γεννηθέντος Γεωργίου Λαζαρέττου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲ παρὰ τοῦ γεννηθέντος κατὰ τὸ ἔτος 1780 Δημητρίου Λαζαρέττου, ὅστις καὶ μὴ γνωρίζων τὰ ἔτη γεννήσεως τῶν ξενιτευμένων προφανῶς πρώτων του ἐξαδέλφων Ἰωάννου καὶ Νικολάου, υἱῶν τοῦ Ἀντωνίου Λαζαρέττου, δὲν ἀνέγραψε ταῦτα. Υἱός τις τοῦ ἐν λόγῳ πιθανοῦ συγγραφέως Δημητρίου Λαζαρέττου, πιθανῶς ὁ γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1821 Κωνσταντῖνος, προσέθεσε βραδύτερον διὰ παρομοιαζούσης γραφῆς καὶ διὰ μελάνης χρώματος ἀνοικτοτέρου καὶ ὀλιγώτερον μέλανος τὴν σύζυγον Γεωργίαν Μαχαιριώτη καὶ τὰ ἑπτὰ τέκνα τοῦ Δημητρίου.

---

[1] Ἐκτὸς τῶν κ. κ. Διον. Καλούτση καὶ Βασ. Λαζαρέττου καὶ ὁ παρὰ τῷ ἐν Ἀθήναις Διδασκαλείῳ τῆς Γυμναστικῆς φίλος Καθηγητὴς κ. Εὐ. Παυλίνης παρεχώρησεν ἡμῖν σπουδαιοτάτους παλαιοὺς οἰκογενειακούς του τίτλους. Τῶν τίτλων τούτων διακεκοσμημένων μὲ πολύχρωμα οἰκόσημα καὶ διακοσμήματα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ ἄξιον λόγου κλισὲ ἐν Ἀθήναις. Ἡ παραγγελία τῆς κατασκευῆς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐγίνετο εἰς Γερμανίαν. Τούτου ἕνεκα δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκδώσωμεν αὐτοὺς ἐν τῷ παρόντι τόμῳ. Ἐλπίζομεν, ὅτι θὰ δυνηθῶμεν νὰ τοὺς ἐκδώσωμεν ἀσφαλῶς ἐν τῷ προσεχεῖ τόμῳ τοῦ 1924.

Υἱός τις πάλιν τοῦ Κωνσταντίνου τούτου προσέθεσε βραδύτερον ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς καὶ ἄνευ κύκλων διὰ ψιλῶν δυσαναγνώστων γραμμάτων ἐπὶ τῆς κάτω, πάχους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου, ᾧας τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων τοῦ εἰρημένου Κωνσταντίνου Λαζαρέττου πρὸς τὸν κύκλον τοῦ ὁποίου διὰ λεπτῶν γραμμῶν συνέδεσε ταῦτα[1]. Τοῦτο ἐλέγχει καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ Κωνσταντίνου καταγωγὴν τῆς σημερινῆς ἐν Λιβαδίῳ-Κυθήρων οἰκογενείας Λαζαρέττου, παρ᾽ ᾗ τὸ δένδρον ἐτύγχανε πεφυλαγμένον. Τὸ δένδρον τυγχάνει ἀξιόλογον καὶ διὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν συζύγων τῶν διαφόρων γόνων. Ἐκ τούτου ὁ μέλλων ἱστορικὸς ἐρευνητὴς τῶν Κυθηραϊκῶν οἰκογενειῶν ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν ἐπιμιξίας θέλει ἀσφαλῶς τὰ μέγιστα ἐν τῷ ἔργῳ του ὠφεληθῆ.

Παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Διον. Καλούτση τηρεῖται σύγχρονον μεγάλου σχήματος ἀντίγραφον τοῦ γενεαλογικοῦ τῆς οἰκογενείας Καλούτση δένδρου. Τὸ ἐξ οὗ ἀντεγράφη παλαιὸν πρωτότυπον εὑρίσκεται προφανῶς παρά τινι ἄλλῃ τῶν οἰκογενειῶν τοῦ αὐτοῦ δένδρου[2]. Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ ἐγένοντο πολλαὶ μεταγενέστεραι προσθῆκαι εἰς τρόπον, ὥστε τὸ δένδρον ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ γεννηθέντος τῷ 1503 γενάρχου

[1] Ἡ ἐκτὸς τῆς ᾧας προσθήκη αὕτη ἐσβεσμένη σχεδὸν δὲν κατέστη δυνατὸν ν᾽ ἀποδοθῇ διὰ τῆς λιθογραφίας.

[2] Ὁ ἰατρὸς κ. Διον. Καλούτσης μᾶς ἀνεκοίνωσεν, ὅτι τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται ἴσως παρὰ τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, δωρηθὲν παρὰ τοῦ Ν. Σ. Καλούτση. Ἐρευνήσαντες δὲν ἀνεύρομεν αὐτὸ ἐν τῷ εἰρημένῳ Μουσείῳ, ἐν ᾧ ἀπόκειται ἡ ἐξ 164 χειρογράφων μεγάλη δωρεὰ τοῦ Ν. Σ. Καλούτση γενομένη πρὸ 40ετίας. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα πάντα θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντες διὰ τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους, τῆς Ἑταιρείας εὐγενῶς παραχωρούσης ἡμῖν αὐτὰ πρὸς ἔκδοσιν.

Γεωργίου Καλούτση καταλήγει εἰς τοὺς σημερινοὺς υἱοὺς τῶν οἰκογενειῶν τοῦ Διονυσίου Καλούτση καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τοῦ Ἀντωνίου Καλούτση-Μπούφου καὶ τοῦ Νικολάου Μαχαιριώτη. Σμίκρυνσις εἰς τὸ πέμπτον περίπου τοῦ ἐν λόγῳ δένδρου ἐφιλοτεχνήθη λίαν ἐπιτυχῶς παρὰ τοῦ μαθητοῦ μου Ἐμμαν. Παύλ. Φατσέα. Τὴν σμίκρυνσιν ταύτην μεγεθυνθεῖσαν κατά τι καὶ λιθογραφηθεῖσαν ἐκδίδομεν ᾧδε μετὰ τοῦ περὶ οὗ ἀνωτέρω ὁ λόγος δένδρου τῆς οἰκογενείας Λαζαρέττου.

ΣΠΥΡ. ΣΤΑΘΗΣ

837

ΤΑ ΚΥΘΗΡΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ΤΟΥ
ΙΕΡΕΩΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΤΕΛΗ τοῦ 18ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἔζησεν ἐν Κυθήροις ὁ ἱερεὺς Γρηγόριος Λογοθέτης, πατὴρ τοῦ μετὰ τὴν Ἕνωσιν Δημάρχου Φρατσίων Βασιλείου Λογοθέτη. Ἐχρημάτισε περὶ τὰ 30 ἔτη ἐφημέριος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους ἐν Μυλοποτάμῳ, ἔγραψε δὲ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς του ἀπὸ τοῦ 1780 μέχρι τοῦ 1817. Τὰ χρονικὰ ταῦτα παρέχουν ἡμῖν εἰκόνα τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, τῶν ἀντιλήψεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, περιέχοντα δὲ καὶ γεγονότα πολιτικὰ διαδραματισθέντα ἐν Κυθήροις εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν ἀλλεπάλληλοι αἱ ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων κυριαρχίαι ἐνηλλάσσοντο, ἀποτελοῦν ἀξίαν πολλοῦ λόγου ἱστορικὴν πηγήν, ἥτις μετὰ τὸν προσήκοντα κριτικὸν ἔλεγχον θέλει τὰ μέγιστα συμβάλει εἰς τὴν καθόλου γνῶσιν τῆς Κυθηραϊκῆς Ἱστορίας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρονογράφου τὰ χρονικὰ ἐκυκλοφόρησαν εἰς πολλὰ χειρόγραφα ἀντίγραφα. Ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης ἐν τῷ περὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑπτανήσου μεγάλῳ ἔργῳ του ἔχει ταῦτα ὑπ' ὄψει καὶ ἐν τῇ 962ᾳ σελίδι τοῦ Γ΄ τόμου ἀγγέλλει, ὅτι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων χειρογράφων, ἐγγράφων καὶ χρονικῶν, τὰ ὁποῖα θέλει ἐκδώσει ἐν τῷ Β΄ μέρει τῆς συγγραφῆς του, θὰ συμπεριλάβῃ καὶ «*Χρονικὸν ἐκ τοῦ καταστίχου τοῦ Γρηγορίου ἱερομονάχου Λογοθέτου Κυθηρίου*».[1] Ὁ συγγραφεὺς ἀνεκδότου ἀξιολόγου ἱστορικοῦ

[1] Μὴ ἐκδοθέντος βραδύτερον τοῦ ἐν λόγῳ Β΄ μέρους τῆς συγγραφῆς τοῦ Χιώτη δὲν συνεξεδόθησαν καὶ τὰ Χρονικὰ τοῦ Γρ. Λογοθέτη.

ἔργου φέροντος τὸν τίτλον «*Γενεαλογία τῆς Οἰκογενείας Καλούτση*»[1], ὁ Ἀντώνιος Μηλιαράκης ἐν τῇ «Περὶ τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων» μελέτῃ του (περιοδικὸν «Ἑστία» ἀριθμὸς 669-676 τοῦ 1888), ὁ Διονύνιος Ἀλβανάκης εἰς τὰς «Κυθηραϊκὰς ἐπετηρίδας» του τῶν ἐτῶν 1909 καὶ 1912-1913 ἔχουν τὰ ἐν λόγῳ χρονικὰ ὑπ᾽ ὄψει των, δημοσιεύοντες μάλιστα ἐν τοῖς μνημονευθεῖσιν ἔργοις των καί τινα ἐξ αὐτῶν.

Ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου τῆς «Κυθηρ. Ἐπιθεωρήσεως» ὁ κ. Ἀνδρέας Παχουντάκης πάνυ εὐγενῶς παρεχώρησεν ἡμῖν τὰ χειρόγραφα τοῦ ἀειμνήστου πάππου του Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη-Χρυσέα. Μεταξὺ τῶν σελίδων 77-116 ἑνὸς τῶν χειρογράφων τούτων βιβλίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἔτους θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντες, φέρονται ἀντιγεγραμμένα τὰ χειρόγραφα τοῦ ἱερέως Λογοθέτη μὲ τὴν ἑξῆς σημείωσιν εἰς τὸ τέλος αὐτῶν: «*1886 μηνὸς Δεκεμβρίου 18 ἔγραψα τὸ παρὸν χρονικόν, τὸ ὁποῖον ὁ ἀείμνηστος ἱερεὺς Γρηγόριος Λογοθέτης τὸ εἶχε γράψει, ἐγὼ δὲ τὸ ἀντίγραψα. Δανιὴλ ἱερεὺς Βαρυπάτης*».

Ὁ ἔμπορος κ. Ἰω. Λαστιώτης ἔσχεν ὡσαύτως τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ παραχωρήσῃ ἡμῖν χειρόγραφον βιβλίον τοῦ ἀειμνήστου θείου του Ἀλκιβιάδου Λαστιώτου, δημοσίου εἰσπράκτορος. Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ βιβλίου τούτου φέρονται ἀντιγεγραμμένα τὰ χρονικὰ τοῦ Λογοθέτη, ἀρχόμενα ἐκ τοῦ χρονικοῦ τῆς 30 Ἀπριλίου 1798. Τὰ προηγούμενα ἐτύγχανον ἀντιγεγραμμένα εἰς τὰ ἀποκοπέντα καὶ ἀπολεσθέντα πρῶτα φύλλα τοῦ χειρογράφου βιβλίου.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀντιγράφων ἐκδίδομεν ὧδε τὰ Κυθηραϊκὰ χρονικὰ τοῦ ἱερέως Γρηγορίου Λογοθέτη τηροῦντες πιστῶς τὴν σύνταξιν αὐτῶν, διορθοῦντες δὲ μόνον τὸ ὀρθογραφικὸν αὐτῶν μέρος καὶ προσθέτοντες πενιχρὰς ἔν τισιν ὑποσημειώσεις.

* *

1780, Φεβρουαρίου 1, ἡμέρα Δευτέρα. Ἔγινε ἀπανά-

[1] Τὸ ἔργον τοῦτο, παραχωρηθὲν ἡμῖν χειρόγραφον παρὰ τοῦ ἰατροῦ κ. Διον. Καλούτση, θέλομεν ἐκδώσει ἐν τῷ προσεχεῖ τόμῳ τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως».

στάσις ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου μας, μάλιστα ἀπὸ τὰ Μητᾶτα καὶ ἔξω, ἐναντίον τοῦ αὐθεντὸς πρεβεδούρου[1] Πέτρου Μαρτζέλου, ὁποὺ ἦτον κατοικημένος εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον[2]. Κάνοντας πολλὲς ἀδικίες καὶ μὴν ὑποφέροντας οἱ ἄνθρωποι ἐσυνάχθησαν πλῆθος στοχαζόμενοι νὰ τὸν σκοτώσουν. Ὁμῶς ἐγλύτωσε καὶ ὕστερα ἔγιναν μεγάλες παίδευσες εἰς τοὺς δύο Καλουτζιάνους, τὸν Τζώρτζη καὶ Ἐμμανουὴλ τὸν υἱόν του καὶ Ἐμμανουὴλ Κασιμάτη τὸν ῥαγγιονᾶτον[3], λέγοντας, πὼς αὐτοὶ ἦτον ἡ αἰτία τοῦ σκανδάλου μὲ μερικοὺς ἀπὸ τὰ χωρία, ὥστε ὁποὺ τοὺς ἄνωθεν ἄρχοντας καὶ δύο ἱερεῖς ἀπὸ τὰ χωρία παππᾶ Γεώργιον Ἀρώνη καὶ παππᾶ Παναγιώτη Διακάκη ἀπὸ τὸν Ποταμὸ τοὺς ἐπῆραν εἰς τὴν Βενετίαν καὶ τοὺς ἐβάλαν εἰς βάσανα, μάλιστα τοὺς ἱερεῖς τοὺς ἐβάλαν εἰς τὰ καμαρότα (ὑπόγεια), ὁποὺ ὀλίγον ἔλειψε νὰ χαθοῦν. Ὁμῶς ἐγλύτωσαν καὶ ἦλθαν ὅλοι μὲ καιρὸν μὲ πολλή τους ἐξοδίαν.[4]

1781, Σεπτεμβρίου 30. Ἐσώθη ὁ Δεσπότης Νεόφυτος Μιχελάκης Καλούτζης. Ἔζησε χρόνους 5 καὶ μῆνας 5 ἀρχιερεύς. Λέγουν πὼς τὸν ἐφαρμάκωσε μὲ τὸν καφὲ ὁ ἄνωθεν πρεβεδοῦρος Μαρτζέλος, ὡσὰν ὁποὺ ἦτον συγγενής, ἤγουν κουνιάδος τοῦ ἄνωθεν Τζώρτζη Καλούτζη[5].

1782, Ἰανουαρίου 15. Ἦλθε νέος ἡγεμὼν ἐπονομαζόμενος Βιτζέντζος Μπέμπος.

1782, Μαρτίου 20. Ἐχειροτονήθη Ἀρχιερεὺς ὁ Ἀφέντης Ἄνθιμος Λεβούνης ἀπὸ τὸν Μονεμβασίας Ἰγνάτιον καὶ εἰς τὰς 22 Μαρτίου, τὴν Μεγάλη Τρίτη, ἀνέβη εἰς τὸν ἔνδοξον

[1] Πρεβεδοῦρος=Προβλεπτής. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως διοριζόμενος διοικητὴς τῆς Νήσου.

[2] Τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον = ὁ Ποταμός.

[3] Ῥαγγιονᾶτος=Σημαίνει τὸν μεγάλον κτηματίαν, ὅστις λόγῳ τῆς κτηματικῆς του περιουσίας ἀπολαύει καὶ σχετικῶν πολιτ. προνομίων.

[4] Τὸ αὐτὸ χρονικὸν ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλβανάκη ἐν τῷ Β' τεύχει τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπετηρίδος» 1912-1913 σελ. 60.

[5] Βλ. καὶ Διον. Ἀλβανάκη «Κυθ. Ἐπετηρὶς» Β' τεῦχ. 1912-13 σ. 60.

θρόνον τῆς Ἐπισκοπῆς Κυθήρων. Πρὶν δὲ τῆς χειροτονίας οἱ Στάηδες ἐγράψαν τοῦ συγγενοῦς αὐτῶν Μακαρίου, ὁποὺ ἦτον Ἐπίσκοπος εἰς ἐπίσημον μέρος τῆς Βλαχίας καὶ ἔδωσε τὴν παραίτησίν του ἐκεῖ καὶ ἦλθε, ἀλλὰ τὸ κόμμα, ὁποὺ ἐπιμόνως ἤθελε τὸν Ἄνθιμο, ἔδωσε ἑκατὸ βενέτικα φλουρία τοῦ πρεβεδούρου καὶ ὅσον τάχιστα ἔγινε ἡ χειροτονία τοῦ Ἀνθίμου καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ Μακάριος, ὁ παρονομαζόμενος Πραστός,[1] ἔμεινε. Ἦτον δὲ Ἀρχιερεὺς ἐκ τῶν ἀρίστων, ἐνάρετος, ἐλεήμων καὶ ἀγαθώτατος.

1783, Ἰουνίου 17. Ἐσκότωσε ὁ Μιχάλης Φριλίγγος τὸν ἀνεψιό του, ὀνόματι Δημήτρη, ἐπιλεγόμενον Χιώτη. Καὶ ἐπῆγε καὶ τὸν ἔρρηξε εἰς ἕνα χαραμπὸν σκοτεινὸν καὶ βαθύτατον καὶ ὕστερα ὁ πρεβεδοῦρος ἐξετάζοντας τὸ ἔμαθε καὶ ἔδωκε γρόσια 18 ἑνὸς Σαρακηνοῦ ὀνόματι Πόλος καὶ κρεμνῶντές τον ἄλλοι μὲ σχοινία ἐπῆγε κάτω καὶ τὸν ηὗρε μέσα εἰς ἕνα σακκὶ καὶ τὸν ἔβγαλε τὸν σκοτωμένο.

1784, ὕστερες Ἰουνίου. Ἦλθε ὁ νέος ἡγεμὼν ὁ κύριος Δαυῒδ Τριβιζάν.

1785, Μαρτίου 25. Ἐσώθη ὁ Βαλέριος Κασιμάτης ραγγιονᾶτος. Αὐτὸς ἔκαμε πολλὲς ἀδικίες εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Νήσου μας. Εἶχε τρεῖς θυγατέρες, Δρακούλα, Ῥεγκίνα καὶ Καμίλλα. Τὴ Δρακούλα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Ντετορᾶτος λεγόμενος κύριος Ἐμμανουὴλ Στάης. Τὴ Ῥεγκίνα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Ντετορᾶτος καὶ αὐτὸς ὀνομαζόμενος κύριος Ἰωάννης Μαχαιριώτης. Τὴν κυρία Καμίλλα τὴν ἐπῆρε σύζυγον ὁ κύριος Ἐμμανουὴλ Κλάδος. Καὶ οὕτως ἔγινε τρία μεγάλα τμήματα ἡ μεγάλη περιουσία τοῦ Βαλερίου Κασιμάτη.

1787, Ἀπριλίου 10. Ἐπήγαμε εἰς τὰ Μητᾶτα ἀπὸ πάνω εἰς τὴ Γωνία καὶ ἐνθρονιάσαμε μὲ τὸν θειό μου τὸν Διδά-

[1] Ἐν τῷ κατωτέρω χρονικῷ τῆς 11 Αὐγούστου 1800 ὁ Μακάριος Στάης φέρεται *πρφην Ῥέοντος*. Ὅθεν ἐχρημάτισε Ἐπίσκοπος Ῥέοντος καὶ Πρεστοῦ, τουτέστιν Ἐπίσκοπος Κυνουρίας. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ παρωνύμιον αὐτοῦ «*Πραστός*».

σκαλον τὸν Ναὸν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, ἤγουν τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὁποὺ ἦτον χαλασμένη.

1788, Σεπτεμβρίου 16. Σαββάτο ἑσπέρας εἰς τὸ ἑσπερινὸ ἔπεσεν ἀστροπελέκι ἀπάνω εἰς τὸ βουνὸ τῆς Ἁγίας Μόνης, μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν Πόρτα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔκαψε τὸν Ἐφημέριον Παππᾶ-Κοσμᾶ Βιάρο Μαλακὸ καὶ ἕνα μαθητήν του, ὡς 13 χρονῶν καὶ ἔμειναν ἐπὶ τόπου καὶ οἱ δύο. Ἐβγάλαν αἷμα πολὺ καὶ οἱ δύο καὶ μὲ τὸ νὰ ἐμιάνθη ἡ Ἐκκλησία δὲν ἐλειτούργησαν, ἕως ὁποὺ εἰς τὰς 26 τοῦ ἰδίου μηνὸς Σεπτεμβρίου ἔστειλεν ὁ Δεσπότης ὁ Ἄνθιμος τὸν θεῖόν μου τὸν Πνευματικὸν καὶ Διδάσκαλον. Πηγαίνοντας καὶ ἐγὼ ἐδιαβάσαμεν τὰς εὐχὰς κατὰ τὸ πρέπον.

1789, Δεκεμβρίου 20. Ἐσώθη ὁ Δημήτριος Καρύδης Γλυτζὸς καὶ ἀνοίγοντας τὸν τάφον εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον[1] διὰ νὰ τὸν βάλουν ἐγνωρίσαμε καὶ καλῶς ἐκαταλάβαμεν, ὅτι τὴν νύφη του τὴν παππαδιὰ ὀνόματι Μαρία, ὁποὺ ἐσώθη εἰς τοὺς 1785 Δεκεμβρίου 27, τὴν ἐνταφίασαν ζωντανή, διατὶ μέσα εἰς τὸ μνημεῖον ἐγέννησε τὸ παιδὶ καὶ ἦτον συρμένο τὸ κάτω μέρος τοῦ μνημείου καὶ ἐφαίνετο τὸ κεφάλι του μὲ τὰ μαλλία καὶ ὁμοίως καὶ τὸ συντρόφι καὶ ἄλλα σημεῖα ἀκόμη.

1792, τὸν Μάϊον. Ἦλθε κάποιος ἄνθρωπος Ῥουμελιώτης λεγόμενος Λάμπρος Κατσώνης, πολυθρύλητος ἐκ Λιβαδείας κλεπτοπειρατής, ὡσὰν γενεράλες μὲ ἀρμάδαν ἐδικήν του, μὲ σημαία Ῥωσσικὴ καὶ ἔκαμε μεγάλες ἀνδραγαθίες διὰ θαλάσσης, ὁποὺ ἐκαταχάλασε πολλὰ καράβια τῶν Τουρκῶν[2]. Ὕστερα ἐπῆγε εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὸ Πόρτο-Κάγιο, διὰ νὰ κτίσῃ καστέλλι καὶ ἐκεῖ ἔστειλεν ὁ Τοῦρκος τὴν ἀρμάδα ἑνωμένη μὲ φραντζέζικα καράβια καὶ τὸν ἀπόκλει-

[1] Ἐν τῷ Φρουρίῳ τῆς Κάτω χώρας τοῦ Μυλοποτάμου.

[2] Μέχρι τοῦ σημείου τούτου ἐδημοσιεύθη τὸ περὶ Κατσώνη χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» Β' τεῦχος ἔτος 1912-1913 σελ. 66.

σαν. Μὲ τὸ νὰ τὸν τραϊτορευτοῦν[1] οἱ Μανιᾶτες διὰ νὰ τὸν παραδώσουν ἐφοβήθη καὶ ἀφήσας ἐκεῖ τὴν ἀρμάδα του ἔφυγε μὲ ἕνα μικρὸ καϊκάκι τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν μέσην τῆς ἀρμάδας μὲ 14 ἀνθρώπους καὶ ἦλθεν ἐδῶ εἰς τὸ Τζιρίγο καὶ πηγαίνοντας εἰς τὸ Καψάλι ἐπῆρε ἕνα πλοῖον ἐδικό του καὶ ἔφυγε. Εὐθὺς ὕστερα ἔστειλεν ὁ Πασσᾶς ἕνα Τσαούση μὲ ἄλλους καὶ τὸν ἐγύρευαν νὰ τὸν δώση ὁ Πρεβεδοῦρος, ὁμῶς ἦτον φευγᾶτος[2].

1792, Αὐγούστου 27. Ἀπέθανεν ἐδῶ εἰς τὸ Τζιρίγο ὁ πρεβεδοῦρος Ἀντώνιος Δάνδουλος. Ἦτον πολύφαγος καὶ χορτασμένος ἀπὸ τὸ συνήθι του γεῦμα ἔφαγε μέλι σύκερο[3] ἀρκετὸ καὶ ἐλύθη ὁ ὀφαλός του καὶ ἀπέθανε καὶ τὸν ἐθάψαν εἰς τὸ Κάστρο, διατὶ ἐβρώμησε πολὺ καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τὸν θάψουν εἰς τὸ Νεκροταφεῖον τὸ Ἐθνικόν.

1794, Φεβρουαρίου 8. Ἐσκότωσαν οἱ Λογοθετιᾶνοι τὸν καπετὰν Γιάννη Στάη κάτω εἰς τὰ Περάματα, λεγόμενον Ἀβολάδα, διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ Παλταδώρου Μαρίνου, Κεφαλλωνίτη. Καὶ περνῶντες ἀπὸ ἐκεῖ ἄνθρωποι Λιβαδῖτες, εἰς τὰς 10 Φεβρουαρίου, στελμένοι ἀπὸ τὸν Πρεβεδοῦρο, τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ τὸν ἐθάψαν.

1795, Σεπτεμβρίου 2. Ἦλθεν ὁ Λεονάρδος Κορίφης, κριτὴς Βενετζιᾶνος, μὲ τρία καράβια εἰς τὸν Αὐλέμονα καὶ εἰς τὰς 17 Σεπτεμβρίου ἐβγῆκε εἰς τὸ Μυλοπόταμο μὲ παράταξιν καὶ τιμὴν μεγάλην καὶ ἐπήγαμε εἰς τὴν Ἁγία Σοφία

---

1 Τραϊτορευτοῦν=προδώσουν, ἐκ τοῦ Λατινικοῦ trado.

2 Πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας ἀφίξεως τοῦ Λάμ. Κατσώνη εἰς Κύθηρα. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς πολυκρότου διαμαρτυρίας του διὰ τὴν Ῥωσσοτουρκικὴν εἰρήνην τοῦ Ἰασίου ὁ Κατσώνης μετέβη εἰς Πόρτο-κάγιο. Ἐγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, μὴ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Μανιατῶν καὶ προσβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου βοηθουμένου ὑπὸ τῶν Γάλλων ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τὸ δεύτερον εἰς Κύθηρα, ὁπόθεν ἔφυγεν εἰς Ἰθάκην, ἐκεῖθεν εἰς Πάργαν καὶ τέλος εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου μετὰ 8 ἐτῶν ἰδιωτικὸν βίον ἀπέθανε (1804).

3 Μέλι σύκερο=μέλι μετὰ τοῦ κηροῦ τὸ κοιν. λεγόμενον *κερόμελο*.

εἰς τὰς 19 τοῦ ἰδίου μηνός. Ἐπῆγα καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Κάστρο καὶ μοῦ ἔκαμε τὰ πρεβελέκια[1] διὰ τὸν ἀδελφό μου τὸν Μηνᾶ. Καὶ εἰς τὰς 24 τοῦ ἰδίου ἔστειλεν εἰς τὰ Λογοθετιάνικα τριάντα Σκλαβούνους καὶ δύο Καπεταναίους καὶ ἐπιάσαν μὲ γελασμὸν ἔξε νομάτους διὰ τὸν φόνον τοῦ καπετὰν Γιάννη Στάη καὶ τοὺς ἐπῆρε κοντά του εἰς τοὺς Κορφούς.

1795, Δεκεμβρίου 7. Ἦλθαν 80 Μανιᾶτες μὲ δύο καΐκια καὶ ἐγδύσαν εἰς τὸν Αὐλέμονα καράβια καὶ ἐργαστήρια.

1797, Αὐγούστου 10. Ἦλθεν ἕνας Κομμεσσάριος Φραντζέζος ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, λεγόμενος Βιτζέντζος Ῥενὸν μὲ ἐξουσία ἀπὸ τὸν Γενεράλε τῶν Κορφῶν Φραντζέζον, λεγόμενον Ἄγγελον Γεντίλη[2]. Καὶ ἐρχόμενος ὁ Κομμεσσάριος εἰς τὰς 14 Αὐγούστου ἔκαμε προσταγὴν νὰ χαλαστῇ καὶ νὰ ἐξαλειφτῇ κάθε ἀρμὰ καὶ ρετρᾶτο[3], ὁποὺ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ Κάστρο καὶ εἰς τὰ σπίτια τῶν ἀρχόντων. Ὁμοίως ἔβαλε καὶ ἐκρέμασαν ἕνα σολντᾶδον μὲ μίαν βαρέαν καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα καὶ ἐτζάκισε τὸν Ἅγιον Μᾶρκον, ὁποὺ ἦτον εἰς τὸ Καστρότοιχον τοῦ Βούργου, καὶ ὅπου ἄλλου ἦτον τέτοια ἄρμα διὰ νὰ μὴ φαίνεται. Καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν, 15 τοῦ ἰδίου μηνός, ἐσυνάχθη πλῆθος ἀνθρώπων μὲ προσταγὴν τῆς νέας Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔστησαν εἰς τὸν φόρον τοῦ Ἐσταυρωμένου[4] τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας καὶ ἔβαλε καὶ τὴν Σημαίαν τὴν Φραντζέζικην, καίοντας εἰς τὴν φωτίαν τὴν ἰδίαν ὥραν τὰ πρεβελέκια χαρτιὰ τῶν Ἀρχόντων, κηρύττοντας ὅτι τὸ χαρτόσημον τῆς Γαλλικ. Κυβερνήσεως γράφει ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος «Ἐλευθερία» καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο «Ἰσότης». Ἐστεῖλαν εἰς τὸ Φρούριον ἄνθρωπον τῆς Κυβερνήσεως καὶ

[1] Πρεβελέκια = προνομιοῦχα. Δημόσια ἔγγραφα ἢ τίτλοι δι' ὧν ἀπονέμεται προνόμιόν τι.

[2] Πρόκειται περὶ τῆς ἀποστολῆς ἐκ Ζακύνθου εἰς Κύθηρα παρὰ τοῦ Γάλλου Στρατηγοῦ Γεντίλη τοῦ Βικεντίου Ῥενώς, ἵνα ἐγκαθιδρύσῃ Δημοκρατικὴν Κυβέρνησιν ἐν τῇ Νήσῳ.

[3] Ἀρμὰ καὶ ρετρᾶτο = θυρεὸς καὶ σύμβολον.

[4] Τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ, Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ἐν τῇ Πόλει Κυθήρων.

ἐπῆρε τὰ δείγματα, ὁποὺ ἐφοροῦσεν ὁ Πρεβεδοῦρος, ὡσὰν ἡγεμὼν τῆς Ἑνετικῆς Ἀριστοκρατίας, καὶ τὰ ἐρρίψαν εἰς τὴν φωτίαν καὶ τὰ ἐκάψαν. Χορεύοντες δὲ ὅλοι οἱ Εὐγενεῖς τῆς Νήσου προεδρεύοντος εἰς τὸν χορὸν τοῦ κ. Ἐμμανουὴλ Καλούτζη ἔλεγον τοὺς στίχους τούτους: *«Οἱ Γάλλοι μᾶς λέγουν, πὼς ἄρχοντες δὲν θέλουν, ὅτι τὸ λίμπρο-ντόρο τὸ ἐκάψαν εἰς τὸ φόρο»*. Ὅλοι δὲ ἐβαστοῦσαν εἰς τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς κόκκινη κορδέλλα, κονκάρδα λεγομένην Ἰταλικά. Ἐστάθησαν εἰς δύο ἀράδες οἱ ἄνθρωποι καὶ ἔβγαινεν ἕνας ἀπὸ τὴ μίαν ἀράδα καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ ἐμπαῖναν μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησία καὶ ἐγίνοντο ἀδελφοποιητοί. Ὁ ἱερεὺς ἐδιάβαζεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐχὴ τῆς ἀδελφοποιΐας καὶ πολλοὶ ἐγίναν αὐτὴ τὴν ἡμέρα ἀδελφοποιητοί. Καὶ ἔγιναν χαρὲς μεγάλες ἐκείνην τὴν ἡμέρα [1]. Μὲ τέτοιον τρόπον ὑποτάχθη ἡ νῆσος Κυθήρων εἰς τοὺς Φραντζέζους, καθὼς καὶ ἄλλα νησία, ἤγουν οἱ Κορφοί, ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος καὶ ὅλον τὸ Κράτος τῶν Ἑνετῶν χωρὶς καμμίαν ἀντίστασιν [2].

1797, Ὀκτωβρίου 20. Ὁ Παππᾶ-Θεοδωρῆς Καρύδης καὶ ὁ Παππᾶ-Μανόλης Γλυτζὸς ἐπῆγαν διὰ τοὺς Κορφοὺς στελμένοι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τῆς νήσου διὰ ὑπόθεσες τοῦ τόπου. Διὰ τοῦτο ἐφθόνησαν οἱ Ἄρχοντες, ὁποὺ εἶχαν τὴν κρίσιν εἰς τὸ χέρι τους, διατὶ ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος ὅταν ἦλθε ἔβαλε καὶ ἐκατάστησε κριτάδες ὀνομάζοντάς τους *Μονιντζιπάληδες προβιζόρια Κυθήρων*, οἱ ὁποῖοι ἐξουσιάζουν καὶ ὁρίζουν τὸν τόπον μας [3].

---

[1] Περὶ τῶν γενομένων τότε ἐν ταῖς Ἰονίοις Νήσοις ἐπὶ τῇ Γαλλικῇ κατακτήσει ἑορτῶν, δένδρων ἐλευθερίας, καύσεως τίτλων κτλ. βλ. Χιώτη Ἱστορίαν Ἑπτανήσου τόμ. Γ' κεφ. ΙΘ' καὶ Κ' καὶ Γερ. Μαυρογιάννη Ἱστορ. Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' κεφ Β'.

[2] Τὸ χρονικὸν τοῦτο ὡς καὶ τὸ κατωτέρω ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ τοῦ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηρ. Ἐπετηρίδι» Β' τεῦχος ἔτος 1912-1913 σελ. 82.

[3] Ὁ Βικέντιος Ῥενὼς διώρισεν ἐν τῇ νήσῳ προσωρινὴν Κυβέρνησιν ἐκ πέντε μελῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τέως Προβλεπτοῦ. Τῇ δὲ συνεργείᾳ τοῦ ἐν Κυθήροις Ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας ἵδρυσε καὶ τὸ Δημαρχεῖον Κυθήρων ἐκ 15 μελῶν, παραλαβὼν αὐτὰ ἐκ τῶν

1798, Ἀπριλίου 30. Ἦλθεν ἕνα καράβι Ἐγγλέζικο καὶ ἐπῆγε εἰς τὸν Αὐλέμονα καὶ ἐπῆρε μέσα ἀπὸ τὸ Πόρτο ἕνα Κεφαλλωνίτικο καράβι ὡσὰν Φραντζέζικο, διατὶ εἶχε μάχην, καὶ ὕστερα ἄφησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸ καράβι τὸ ἔκαψε. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφθασε εἰς τὸ Καψάλι μία Φρεγάδα Φραντζέζικη φέρνοντας 60 Σολντάδους διὰ φύλαξιν τοῦ Τόπου, ὁμοίως καὶ ἕνα Ζακυθινιὸν ὀνόματι Κλάδη, Κομμεσσάριον, ἔχοντας ἐξουσίαν νὰ βάλῃ τὸν τόπον εἰς τάξιν καὶ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ Κριτήρια, τὰ ὁποῖα ἐμετάθεσεν εἰς ἄλλην τάξιν καὶ ἀντὶ νὰ τὰ ὀνομάζῃ ὡς πρότερον «μουνιτζιπαλιτὰ προβιζόρια» τὰ ὠνόμασε «τζεντράλε» καὶ ὀλιγόστευσε καὶ τοὺς προεστοὺς τῶν χωρίων κάνοντας μόνον τέσσαρους, διατὶ πρῶτον εἶχαν εἴκοσι, καὶ τὰ ἐπίλοιπα Κριτήρια ἔμειναν εἰς τὸ χέρι τῶν Ἀρχόντων. Ἀγκαλὰ καὶ ἡ Φραντζέζικη δημοκρατία δὲν θέλει νὰ ὀνομάζῃ μὲ τελειότητα κανέναν «ἄρχοντα» ἀπὸ τοὺς πρῴην εὐγενεῖς, ἀλλὰ «ἀδελφοὺς» οὔτε νὰ ὀνομάζῃ κανέναν «ἐκλαμπρότατον» καθὼς πρότερον. Τὴν ἰδίαν νύκτα, ξημερώνοντας πρώτη Μαΐου, ἔστειλε τὸ ἄνωθεν καράβι τὸ Ἀγγλικὸ τέσσαρες φελοῦκες μὲ ἀσκέρι καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Καψάλι καὶ ἐπῆραν τὴν Φρεγάδα τὴν Φραντζέζικη ὡς εὑρέθη ἐκτὸς τοῦ Κομμεσσάριου καὶ τῶν σολντάδων, ὁποὺ ἦτον βγαλμένοι. Καὶ εἰς τὴν ἀνακάτωσιν ἐκείνην ἐσκοτώθησαν 12 Φραντζέζοι καὶ ὀλίγοι Ἐγγλέζοι. Εἰς τὰς 17 τοῦ ἰδίου μηνὸς Μαΐου, τὴν Δευτέραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐβγῆκεν ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος εἰς τὸν Ποταμόν, τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον, συντροφιασμένος μὲ τοὺς Ἄρχοντας καὶ Κριτάς, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ χωρία πολλοὶ καὶ ἔστησε ἀπ' ἔξω εἰς τὸν Πύργον τὸ δένδρον τῆς Ἐλευθερίας μετὰ χορῶν καὶ τυμπάνων. Εἰς τὴν πρώτην Ἰουνίου ἔφυγεν ὁ ἄνωθεν Κομμεσσάριος νὰ ὑπάγῃ διὰ τὴν Ζάκυνθον.

εὐυποληπτοτέρων καὶ δημοκρατικωτέρων πολιτῶν. Διένειμεν αὐτοὺς εἰς τρία βουλευτήρια, ἐπεμελήθη τῆς φορολογίας καὶ πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν, ὅπως προαχθῇ πᾶσα ἰσότης καὶ εὐνομία μεταξὺ τῶν πολιτῶν. (Χιώτη Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 599).

1798, Ἰουν. 1. Ἔκαμε πέντε σεισμοὺς δυνατούς. Ὁμοίως καὶ εἰς τὰς 2 ἔκαμεν ἄλλους τρεῖς. Ὁμοίως εἰς κάθε 2 ἡμέρας ἐγινόντησα δύο σεισμοὶ τὴν ἡμέραν.

1798, Ἰουνίου 18, ἡμέρα Παρασκευή. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας ἔγινε σεισμὸς μέγας καὶ φοβερός, ὁποὺ ἄλλην φορὰν ὅμοιος δὲν ἔγινε, ὥστε ὁποὺ ἐπέταξεν τὸν σταυρὸν ἀπὸ τὸ καμπαναρίον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους καὶ τὸ νερὸν τοῦ Καμαρίου ἀπὸ τὴν βρύσιν ἔβγαινε πολὺ θολὸν ὡς νὰ ἦτον μὲ πηλόν, ὁποὺ ἦτον θαῦμα νὰ τὸ θεωρῇ τινάς· Ὁμοίως εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἁγίου Σῴζοντος εἰς τὸ Καθαράκι ἐσχίσθη ἡ γῆς, ὁποὺ ἦτον πέτρα. Ἀκόμη τὸ καμπαναρίον τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ποτήρη ἄνοιξαν καὶ οἱ τρεῖς κολόνες καὶ τὸ τοιχόκαστρον ἄνοιξεν εἰς τρεῖς τόπους. Ἀκόμα εἰς τὰ Μητᾶτα ἐχάλασε μερικοὺς πύργους τοῦ Προφαντζῆ Στάη καὶ ἄλλα σπίτια εἰς ἄλλο μέρος τῆς νήσου. Εἰς τὸν Αὐλέμονα εἰς τὴν Μερτία λεγόμενον ἔπεσεν ἕνα μέρος βράχου μέσα εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ εἰς τὴν Χώραν εἰς τὸ Βοῦργον εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Σωτῆρος ἀπὸ τὸ σπεντόνι τῆς Ἐκκλησίας ἔπεσε τὸ μεσιακὸ πωρὶ μὲ ἕνα καντήλι καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἔμεινεν εἰς τὸν τόπον του. Καὶ τὸ Βῆμα τῆς Ἁγίας Ἄννης ἄνοιξεν ἀπὸ τὴν μίαν μερέαν ἕως εἰς τὴν ἄλλην. Ὁμοίως καὶ εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον δύο Ἐκκλησίες ἀνοίξανε καὶ ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος ἡ Ἐκκλησία ἄνοιξεν. Ἀκούσαμεν, ὅτι εἰς τὴν Κρήτην εἰς τὸ Ἡράκλειον ἦτον μία χώρα, ἡ ὁποία ἐβούλησε μὲ τὸν ἴδιον σεισμόν[1].

1798, Ἰουλίου 1. Ἐμάθαμε, ὅτι ὁ Μπαναπάρτες ἐπῆγεν εἰς τὴν Μάλτα μὲ ἀρμάδα Γαλλική, ἐκυρίευσε καὶ ὑπέταξε τὴν Μάλτα εἰς τὴν ἐξουσίαν του[2].

---

[1] Τὸ χρονικὸν τοῦτο ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηρ. Ἐπετηρίδι» τεῦχος Α' ἔτος 1909 σελ. 104.

[2] Ἡ Ἅλωσις τῆς Μάλτας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, γενομένη κατὰ τὰ τέλη Μαΐου 1798, ἐγνώσθη ἐξ ἐπιστολῆς αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τοὺς τρεῖς Γάλλους Ἐπιτρόπους τῶν τριῶν Νομῶν τῆς Ἑπτανήσου. (Τὰ Κύθηρα ὑπήγοντο εἰς τὸν Νομὸν «Αἰγαίου», ἀποτελούμενου ἐκ τῶν νήσων Ζακύνθου, Στροφάδων καὶ Κυθήρων). Τὸ γεγονὸς ἑωρτάσθη καθ' ὅλην τὴν Ἑπτάνησον.

1798, Ἰουλίου 8. Ἔκαμεν ἕνα σεισμὸ καὶ τὴν νύκτα ξημερώνοντας ἡ ἐννάτη ἔκαμε τέσσερους καὶ ἄλλον τὴν ἡμέραν.

1798, Σεπτεμβρίου 26. Ἦλθε ἕνας Σπετζιώτης Θεοδωράκης στελμένος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸν Βασιλέα Τοῦρκον καὶ τοῦ ἔγραφαν, πῶς ἔρχονται οἱ ἁρμάδες τριῶν Βασιλείων Ὀθωμανορουσσικοβρεττανικὲς διὰ νὰ ἐλευθερώσουν ὅλας τὰς νήσους ἀπὸ τὸν Γάλλον καὶ νὰ ἐλευθερώσουν ὅλους τοὺς τόπους [1].

1798, Σεπτεμβρίου 27. Ἐφάνη ἡ ἁρμάδα εἰς τὸν κάβο-Μαλιᾶ καὶ εἰς τὰς 28 ἔφθασεν εἰς τὸν Αὐλέμονα καὶ ἄραξεν. Ἦτον Ῥωσσικὰ καὶ Τουρκικὰ ὅλα 40, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 25 ἦτον μεγαλώτατα ντελίνια. Ἐπήγαμε μὲ τὸν Δεσπότη εἰς τὸν Αὐλέμονα. Καὶ βλέποντάς τα οἱ Γάλλοι ἀπὸ τὸ Καστέλλι [2] ἐρρήξανε δύο κανονιὲς εἰς τὸ ἐμπροσθινὸ κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν στερεάν. Τότε ἔρρηξε τὸ καράβι ἔξε κανονιὲς εἰς τὸ Καστέλλι καὶ εὐθὺς ἐφύγανε οἱ Φραντζέζοι παίρνοντας μαζὶ καὶ τὴν μπαντιέρα τους καὶ τὰ ντουφέκια τους. Ἦτον ὅλοι 35, μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἦτον Βενετζιᾶνοι, ὁποὺ ἐκρατήθησαν ἐδῶ διὰ φύλαξιν τοῦ τόπου, τοὺς ὁποίους ἐπῆρε ὁ Ῥοῦσσος εἰς τὰ καράβια ὁποὺ εἶχε τὴν ἐξουσίαν. Καὶ ἐπῆραν οἱ Μοσκόβοι τὸ Καστέλλι καὶ τὸ πατρονάρησαν μὲ ἐδικήν τους σημαίαν. Ἔπειτα ἐστράτευσαν δύο χιλιάδες διὰ ξηρᾶς εἰς τὸ Κάστρο σύροντες καὶ δύο κανόνια ἕως τὸ Μανιτοχώρι. Ἐχαιρέτισεν ὁ Δεσπότης τοὺς

[1] Ὁ Θεοδωράκης ἦτο εἷς ἐκ τῶν πρακτόρων τῶν ἀποσταλέντων τῷ 1798 καὶ μετὰ τὴν τότε κήρυξιν τοῦ Γαλλορωσσικοῦ πολέμου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Οἱ πράκτορες οὗτοι ἦσαν κομισταὶ ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς Ἑπτανησίους τοῦ Ῥώσσου Ἀντιναυάρχου Θεοδώρου Οὐζακὼφ καὶ ἐγκυκλίων τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' πρὸς τοὺς κληρικοὺς καὶ προκρίτους τῶν νήσων, δι' ὧν παρίσταντο εἰς τὰ ὄμματα τοῦ Ἰονίου Λαοῦ οἱ δημοκράται Γάλλοι, ὡς «ὄργανα τοῦ Διαβόλου τοῦ ἐπιζητοῦντος ἀενάως τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

[2] Καστέλλι: τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ ὅρμου τοῦ Αὐλέμονος, ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, μικρὸν Ἑνετικὸν φρούριον.

δύο ἀρμιράγιους. Ἐκάμανε δὲ μετερίζι τὸ σπίτι τοῦ Νικολάου Καρβέλα[1]. Καὶ πρώτη Ὀκτωβρίου ἄρχισαν τὸν πόλεμον καὶ ἐρρήξανε εἰς τὸ Κάστρο 232 κανονιὲς καὶ ἕως 3000 ντουφεκιές. Ἐσκοτώθησαν τρεῖς Φραντζέζοι καὶ τρεῖς Τοῦρκοι, ἐβάλανε δὲ ἄσπρην σημαίαν καὶ ἔπαυσεν ὁ πόλεμος καὶ ὁμιλῶντας οἱ ἀξιωματικοὶ ἐσυμφώνησαν καὶ ἐπαράδωσαν τὸ Κάστρο καὶ ἐμπῆκαν μέσα οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπῆγαν εἰς τὴν ἀρμάδα. Ἔγινε δὲ μεγάλη κλεψιὰ καὶ τζακισμός[2].

1798, Ὀκτωβρίου 6. Ἀμολάρησεν ἡ ἀρμάδα διὰ τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς ἑπτὰ ἡμέρας ἔστειλεν ἕναν Κιρλιγκίτζη καὶ ἐπῆρε τρεῖς ἄρχοντες, τὸν κόνσολον Λεβούνη, ὁποὺ ἦτον κριτὴς τοῦ τόπου, τὸν δοτόρο Μανόλη Μόρμορη καὶ τὸν Παῦλον Δαντόνην καὶ πηγαίνοντας ἕως εἰς τὴν Κορώνην τοὺς ἐλευθέρωσαν. Ἐγύρευσαν καὶ τὸν δοτὸρ Μανολάκη Καλούτζη ἀλλὰ δὲν τὸν εὕρηκε[3]. Πηγαινάμενη ἡ ἀρμάδα εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ Κεφαλληνίαν ὑποτάχθησαν εὐθὺς εἰς τὴν Πρέβεζαν, ἔγινε δὲ αἱματοχυσία μεγάλη ἀπὸ αἰτία τῶν Τουρκῶν. Ἄφησε δὲ ἐδῶ φύλαξιν ἡ ἀρμάδα 12 Ῥώσσους καὶ 10 Τούρκους, δίδοντας ἄδειαν εἰς τοὺς προεστοὺς καὶ κριτὰς εἰς ὅλα τὰ χωρία διὰ νὰ κρίνουν τὰς διαφορὰς τῶν ἀνθρώπων, ἕως νὰ κυριεύσουν καὶ τὰ ἐπίλοιπα νησιά.

1798, Ὀκτωβρίου 25. Ἔκαμε ἕναν μεγάλον ποταμὸν καὶ ἔμπαινε εἰς τὰ κελλία τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

1798, Δεκεμβρίου 1. Ἐμίσσευσε ὁ Παππᾶ-Θοδωρῆς ποτὲ

---

[1] Παραμένει ἀκόμη ἡ τοπωνυμία εἰς τὴν βορείαν εἴσοδον τῆς Πόλεως. Ποία ἀκριβῶς ἦτον ἡ οἰκία Καρβέλα δὲν ἀναφέρει ἡ παράδοσις.

[2] Περὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Κυθήρων ὑπὸ τῶν Ῥωσσοτούρκων βλ. Χιώτη Ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 682 καὶ 683 καὶ Μαυρογιάννη Ἱστορίαν Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμος Α' σελ. 197 καὶ 198.

[3] Τὸ παρὸν χρονικὸν μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον ὁλόκληρον ἐδημοσιεύθησαν καὶ παρὰ Διον. Ἀλβανάκη ἐν «Κυθ. Ἐπετηρίδι» τεῦχ. Β' 1912-1913 σελ. 26.

Δημήτρη Γλέζος στελμένος εἰς τοὺς Κορφοὺς ἀπὸ τὸν Κουμαντάντε Μόσκοβον ὁμοῦ μὲ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε νὰ ὑπάγουν εἰς τοὺς βασιλικοὺς ἀρμιράγιους, ὁποὺ ἦτον εἰς τὴν Ῥουσσοοθωμανικὴν ἀρμάδαν διὰ ὑπόθεσες τῆς Πατρίδος.

1799, Ἰανουαρίου 30. Ἦλθεν ἀπὸ τοὺς Κορφούς ὁ ἄνωθεν Δουρέντες καὶ ἔφερε προστάγματα νὰ εἶναι τὸ Κριτήριον εἰς τὴν Χώραν. Ἔκαμαν Πρόεδρον τὸν δοτόρον Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ ἐπῆραν πάλιν τὴν ἐξουσίαν, ὁποὺ εἴχανε οἱ προεστοὶ εἰς τὰ χωρία.

1799, τὸν Φεβρουάριον. Μὲ γνώμην τῶν τεσσάρων Διστρίτων[1] ἔγινεν ἐδῶ εἰς τὸ Μυλοπόταμον τὸ Κριτήριον εἰς τὰ σπίτια τοῦ Γεώργη Μαλάνου, ἄντικρυ τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τὰ ὁποῖα ταράσσουν τοὺς Ἄρχοντας, πὼς δὲν τοὺς ὑποτασσόμεθα[2].

1799, Μαρτίου 10. Ἦλθεν ὁ Παππᾶ-Θοδωρῆς ἀπὸ τοὺς Κορφοὺς καὶ τὰ χαρτιὰ ὁποὺ ἐφέρανε δὲν τὰ ἐδέχθησαν οἱ Κυθηραῖοι ὅλοι. Ἦτον βλαπτικὰ εἰς αὐτοὺς καὶ θέλουν νὰ κυβερνῶνται μὲ τὸ μανιφέστο ὁποὺ ἐξ ἀρχῆς ἐδόθη.

1799, Μαΐου 6. Ἔγινεν ἕνας μέγας σεισμὸς καὶ φρικτός.

1799, Μαΐου 12. Εὑρισκόμενοι οἱ ἀδελφοὶ Τζαννέτος καὶ Παναγιωτάκης Κασιμάτηδες εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ

[1] Διστρίτο = διαμέρισμα, περιφέρεια.

[2] Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ῥωσσοτούρκων κατοχῆς οὔτε εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Ναυάρχων ὑπήκουον, οὔτε εἰς τὰς τῆς Γερουσίας. Ἡ ἀπόστασις καὶ ἡ δυσκολία τῆς συγκοινωνίας ἐνεθάρρυνε τὸν Λαὸν τῆς νήσου ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀπείθειαν πρὸς τὰς Ἀρχὰς τοῦ Τόπου καὶ εἰς τὴν ὀλιγωρίαν τῶν μακρόθεν καὶ σπανίως πεμπομένων διαταγῶν τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας. Οἱ χωρικοὶ τῆς νήσου εἶχον ἐκλέξει κατ' ἴδιον ὅλως τρόπον τοὺς Προεστοὺς ἢ *Κριτάς* των· ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Λαὸς τῆς Πόλεως ἐν ἰδίᾳ συνελεύσει ἐξέλεξε τοὺς ἰδίους αὐτοῦ *Κριτάς*. Οὗτοι δὲ ὁμοῦ συνερχόμενοι ἐδίκαζον ἁπάσας τὰς ὑποθέσεις τῶν πολιτῶν καὶ ἔλυον ἔπειτα τὰ παρουσιαζόμενα ζητήματα αὐθαιρέτως καὶ κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν. Ἦσαν ἐν ἄλλαις λέξεσι δικαστήρια αὐτόχρημα ἐπαναστατικά. (Μαυρογιάννη Ἱστορία τῶν Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' σελ).

Ἁγίου Θεοδώρου ἔδωκαν ἕνα ῥάπισμα τοῦ Παππᾶ-Δημήτρη Ἀντρόνικου ἀπὸ τὸ Κουσουνάρι καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ αἰτία εἰς τὸν λαὸν καὶ ὥρμησαν ὅλοι οἱ Λογοθετιᾶνοι καὶ λοιποὶ καὶ τοὺς ἐθανάτωσαν καὶ τοὺς δύο καὶ τοὺς ἐπῆραν καὶ τοὺς ἔρριψαν εἰς τὸ ἀμπέλι τοῦ Στάη καὶ ἔκαμαν ἐκεῖ δύο ἡμέρες. Ἦλθαν καὶ τοὺς ἐφόρτωσαν εἰς τὰ μουλάρια καὶ τοὺς ἐπῆγαν εἰς τὴν Χώραν καὶ τοὺς ἔθαψαν. Ἦτον καὶ οἱ δύο σκανδάλων πολλῶν αἴτιοι εἰς τοὺς Χωρικούς. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτου).

Εὑρισκόμενοι οἱ ἀδελφοὶ Τζαννέτος καὶ Παναγιωτάκης Κασιμάτηδες εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τὴν ὥραν, ὁποὺ ἔκαναν τὴν λιτανίαν μὲ τὴν Ἁγίαν Κάραν, ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν ἔδωσεν ἕνα ῥάπισμα τοῦ παππᾶ-Δημήτρη Ἀντρόνικου ἀπὸ τὸ Κουσουνάρι καὶ ἔπεσε τὸ καλυμαύχι τοῦ Ἱερέως εἰς τὴν γῆν. Τότε ὁ ἱερεὺς ἐφώνησεν: «Ἀδελφοί μου Χριστιανοί, οἱ ἴδιοι βλέπετε τὴν περιφρόνησιν ὁποὺ μοῦ ἔκαμε». Τότε μὲ τὴν φωνὴν τοῦ Ἱερέως ἔγινε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸν λαὸν καὶ ὡρμῆσαν ὅλοι οἱ Λογοθετιάνοι καὶ λοιποὶ νὰ τὸν συλλάβουν. Ἰδὼν δὲ τὴν φοβερὰν ὀργὴν ὅλου τοῦ λαοῦ ἐφοβήθη καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἐκκλησία, ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα, ἐκεῖ δὲ ἐπῆγαν νὰ τὸν συλλάβουν. Τότε ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοὺς εἶπεν: «Ἀδελφοί μου Χριστιανοί, μὴν τὸν φονεύσετε ἐντὸς τοῦ Θυσιαστηρίου, διατὶ ἡ Ἐκκλησία δὲν ἱερουργῆται πλέον». Τότε τὸν ἐσύλλαβαν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸ ἀμπέλι τοῦ Στάη. Μὲ βατοκόπια, μὲ σοῦγλες, μὲ πέτρες τὸν ἐθανάτωσαν. Τὸν ἀφῆσαν ὀλίγον πνέοντα, χωρὶς νὰ δύνεται πλέον νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἦλθαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸν ηὗραν εἰς ἕνα κελλὶ μέσα εἰς κοφίνι κρυμμένον, ὁποὺ τὸν εἶχε φυλλάξει μία καλογραῖα, ὁποὺ ἐδιέμενε μέσα εἰς αὐτὸ τὸ κελλί. Δὲν τὸν ἐβλέπαν ὁπῶς ἦτον κρυμμένος. Ἕνας ἐβαστοῦσε μία σούγλα καὶ ἐσούγλισε τὸ κοφίνι. Ὁ ἄνθρωπος ἐφώναξε, τὸν ἐβγάλαν εὐθὺς καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸν τόπον, ὁποὺ ἦτον καὶ ὁ ἀδελφός του. Τότε ἐκεῖνος ἀσήκωσε τὸ χέρι του καὶ τὸν ἐστρούκισε. Τότε ἐφονεύθη ὥσπερ καὶ ὁ ἄλλος. Ἐφώναξαν δὲ ὁ

λαὸς νὰ εἶναι ἀσυχώρητος, ὅστις δὲ ρήξῃ πέτρα εἰς τὰ δύο νεκρὰ σώματα. Τοὺς ἐσκέπασαν μὲ τὲς πέτρες καὶ ἔμειναν σκεπασμένοι δύο ἡμέρες. Ἔστειλεν ὁ Καλούτζης ἄνθρωπον ἐδικόν του, ἐπῆγε νύκτα, ἔβαλε τὰ νεκρὰ σώματα εἰς δύο σάκκους, τὰ ἐφόρτωσε εἰς τὸ μουλάρι, τὰ ἔφερε καὶ τὰ ἐθάψαν εἰς τὸ Κλειστὸ - Βοῦργο. Ἦτον δὲ καὶ οἱ δύο σκανδάλων πολλῶν καὶ ζημιῶν αἴτιοι. Ταῦτα ὁποὺ ἔγραψα τὰ ἐδιηγήθη ἄνθρωπος πολὺ γνωστός μου, ὅστις εὑρέθη τότε παρὼν καὶ εἶδε τὰ καθέκαστα ἰδίοις ὄμμασι. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη - Χρυσέα)[1].

1799, Μαΐου 19. Ἐστείλαμε πάλι τὸν Παππᾶ - Θοδωρῆ Γκλέζον καὶ τὸν Κωνσταντῆ Μουστάκον.

1799 Ἰουνίου 7. Ἔφυγεν ὁ Ἐμμαννουὴλ Στάης-Ντετορῆς[2] διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ.

1799, Ὀκτωβρίου 28. Ἦλθεν ὁ Παππᾶ-κὺρ-Ἀντώνης Δαρμᾶρος Λαζάνης ἀπὸ τὴν Πόλιν ἀρχιμαντρίτης τῆς Ῥουσσίας.

1799, Νοεμβρίου 3. Ἦλθεν ὁ Ντετορῆς ὁ Στάης ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον.

1800, Μαρτίου 30. Ἔστειλαν οἱ χωρικοὶ ὅλοι εἰς τὴν Πόλιν, εἰς τὸν Νταμαρᾶ, μπάϊλον τῆς Ῥωσσίας[3] τὸν Παππᾶ-Γεώργιον Ἀρώνη τοῦ Δημητρίου διὰ βοήθειαν τῶν χωρικῶν διὰ τὰ κακά, ὁποὺ ὑποφέρανε ἀπὸ τὸν Κουμαντάντε

[1] Τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη γνήσιον ἀντίγραφον εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ τοῦ Ἀλκιβ. Λαστιώτου. Ὁ ἱερεὺς Δανιὴλ Βαρυπάτης ἠλλοίωσε τὸ πρωτότυπον προσθέσας λεπτομερείας, ἃς ὁ ἴδιος ἤκουσε παρ' ἄλλων καὶ ἃς μέχρι σήμερον ἡ παράδοσις παρὰ τῷ λαῷ ἐν πολλοῖς διασῴζει. Ὁμοίας προσθήκας τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰ κατωτέρω χρονικὰ τῆς 22 Ἰουλίου 1800, τῆς 8 Ἀπριλίου 1814 καὶ 9 Μαΐου 1817.

[2] Ντετορῆς = διδάκτωρ. Οὕτως ἐλέγοντο οἱ τυχόντες ἀνωτέρων σπουδῶν, οἱ λόγιοι, οἱ νομικοί, οἱ ἰατροί.

[3] Β. Τομάρας, πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ῥοῦσσον. Καὶ ἦλθεν ὁ Παππᾶς 30 Μαΐου καὶ ἔφερε γραφήν, ὁποὺ ἔγραφε νὰ ἔχουν ὑπομονήν.

1800, Ἰουλίου 14. Ἐπέρασε ἡ Ῥουσσικὴ ἀρμάδα καὶ ἐπῆρε τὸν Κουμαντάντε Ῥοῦσσον μὲ ἕνα κότορον μὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους του, οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν ἀπ' ἐδῶ οἱ Ῥοῦσσοι 15 Ἰουλίου 1800 ἡμέρα Κυριακή.

1800, Ἰουλίου 15. Ἐπήραμε τὴν Εἰκόνα τῆς Μυρτιδιώτισσας ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον εἰς τὸ Μυλοπόταμον ἀπὸ τὸ Μοναστήρι της διὰ τὸν φόβον τῆς ἀρμάδας καὶ ἔμεινε ἕως τὰς 23 Σεπτεμβρίου καὶ τότε ἐπήγαμε εἰς τὸ Μοναστήρι της τὴν Εἰκόνα.

1800, Ἰουλίου 17. Ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ Προεστοὶ καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Κάστρο καὶ ἐλάβανε τὸ ποσσέσσο[1], μὲ τὸ νὰ ἔμεινε ἔρημον ἀπὸ ἐξουσίαν[2].

1800, Ἰουλίου 22, Κυριακὴ ἡμέρα. Ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ Προεστοὶ τῆς νήσου καὶ ἐπήγανε μὲ δεκαρχίες καὶ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὴν Χώραν καὶ ἐπήγανε εἰς τὸ Κάστρο μαζὶ ἄρχοντες καὶ χωριᾶτες εἰς τὸ Παλάτι, διὰ νὰ ἀγαπήσουνε καὶ νὰ παύσουν τὰ σκάνδαλα. Καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὰ ζητήματα καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ ἐσκοτώσανε ἐκεῖ μέσα τὸν Δοτὸρ Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε, οἱ δὲ

[1] Ποσσέσσο = κατοχή.

[2] «Οἱ Προεστοὶ μετὰ χωρικῶν πολλῶν εἰσῆλθον ἔνοπλοι εἰς τὸ Φρούριον καὶ προσεκάλεσαν τοὺς Εὐγενεῖς νὰ συνέλθωσι τῇ 22ᾳ τοῦ αὐτοῦ μηνός, ὅπως ὑποβάλωσιν εἰς αὐτοὺς προτάσεις τινάς, δι' ὧν ἤλπιζον, ὡς ἔλεγον, νὰ ἐπέλθῃ συμφιλίωσις μεταξὺ τῶν δύο τάξεων τῆς τοῦ Λαοῦ καὶ τῶν Εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δέ τινες εἶχον ἀπειλήσει προηγουμένως νὰ θανατώσωσι τὸν Ἐμμαν. Στάην, ἕνα τῶν ἀριστοκρατικωτέρων τῆς Νήσου Εὐγενῶν, οἱ χωρικοὶ μετέβησαν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ διεβεβαίουν αὐτὸν περὶ τῆς φιλίας των καὶ ἱκέτευον μάλιστα νὰ μὴ ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς νήσου λέγοντες, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ ἔχωσιν αὐτὸν ὁδηγὸν καὶ προστάτην των. Πιστεύσας εἰς τοὺς ἀπατηλοὺς τούτους λόγους τῶν χωρικῶν ὁ ἀτυχὴς Στάης ἔμεινεν ἥσυχος». (Γ. Μαυρογιάννη Ἱστορία Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' σελ. 336).

λοιποὶ ἐβγῆκαν διὰ νὰ φύγουν, ἀλλὰ ἦτον σφαλισμένες οἱ πόρτες τοῦ Κάστρου καὶ ἐκρύβησαν, πλὴν τοὺς εὗρον πρῶτον τὸν σιὸρ Παῦλον Δαντώνην, ἔπειτα τὸν σιὸρ Ἰωάννην Μαχαιριώτην καὶ τοὺς ἐφόνευσαν, οἱ ὁποῖοι ἦτον σπουδαῖοι καὶ ἄξια ὑποκείμενα. Αὐτοὶ ἑνώθησαν μὲ τὸν Ῥοῦσσον καὶ ἤθελαν νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν ἐξουσίαν τους ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἐκύταζαν μόνον πρὸς ὄφελος ἐδικόν τους. Ὅθεν ἔλαβον κεφαλικὴν τιμωρίαν. Εἰς ὅλα ἦτον παρὼν ὁ Δεσπότης μας Ἄνθιμος. Ἐπαρακάλει, πλὴν δὲν τὸν ἀκούσανε. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτου).

Ἐσυνάχθησαν ὅλοι οἱ Προεστοὶ τῆς νήσου μὲ δεκαρχίες καὶ μὲ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὴν Χώραν καὶ ἐπήγανε εἰς τὸ Κάστρο μαζὶ ἄρχοντες καὶ χωρικοὶ εἰς τὸ Παλάτι διὰ νὰ ἀγαπήσουνε καὶ νὰ παύσουνε τὰ σκάνδαλα. Καὶ δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὰ ζητήματα καὶ ἔγινε σύγχυσις καὶ ἐσκότωσαν ἐκεῖ μέσα τὸν κύριον Ντετοράτο Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ τὸν Τζώρτζη Δουρέντε. Οἱ δὲ λοιποὶ εὐγῆκαν νὰ φύγουν, ἀλλὰ ἦτον σφαλισμένες οἱ πόρτες τοῦ Κάστρου καὶ ἐκρύβησαν. Ὁ κύριος Ντετορᾶτος Ἰωάννης Μαχαιριώτης ἐκρύπτη μέσα εἰς τὴν κάτω βαρδιόλα, ὁποὺ εἶναι οἱ στέρνες. Ἔτρεξε ἕνας, τὸν ἠκολούθησε, τὸν εἶδε ποῦ ἐπῆγε. Ὅταν τὸν ηὗρε τοῦ εἶπε: «Εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐσένα εἶναι ἡ ἐλπίς μου. Σοῦ ὑπόσχομαι μεγάλη ὠφέλεια ἀπὸ λόγου μου. Λάβε δύο χρυσᾶ ὡρολόγια, ὁποὺ βαστῶ, καὶ φύλαξέ με, μὴ μὲ μαρτυρήσῃς». Ἐκεῖνος δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ, ἐπῆγε εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἐσύλλαβαν καὶ τοῦ ἐδῶκαν τὸ τέλος του ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν κάτω μουράγια τοῦ Κάστρου. Τὸν κύριον Παῦλον Δαντώνην τὸν ηὗραν τὸν ἐσύλλαβαν καὶ τὸν ἀπέκτειναν, ὅστις ἐκρύπτη εἰς τῆς Βρανοῦς τὸ σπίτι[1]. Αὐτοὶ ἦτον ἄνθρωποι πολὺ σπουδαῖοι καὶ οἱ καλύτεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς νήσου. Αὐτοὶ ἑνώθησαν μὲ τὴν Ῥωσσικὴν Κυβέρνησιν καὶ ἤθελαν νὰ ὑποτάξωσιν εἰς τὴν ἐξου-

[1] Τῆς Βρανοῦς τὸ σπίτι ἦτο ἐντὸς τοῦ Φρουρίου. Θὰ εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν μεταφερθέντων καὶ τῶν ὑλικῶν των καὶ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἴχνος ἀπέμεινε.

σίαν τους ὅλην τὴν νῆσον καὶ ἔβλεπον μόνον πρὸς ὄφελος ἐδικόν τους. Ὅθεν ἔλαβον κεφαλικὴν τιμωρίαν. Ὁ Δεσπότης ὁ Ἄνθιμος ἐπαρακάλει, ἀλλὰ νὰ ἀκουστῇ ἐστάθη ἀδύνατον. Ὁ Τζώρτζης ὁ Μπελέσης ἦτον ὁ πρῶτος τῆς ἀναρχίας. Εἶχε ἀδικηθῇ ἀπὸ τὸν Στάη καὶ ἔπνεε ἐκδίκησιν κατ᾿ αὐτοῦ. Ὅλη ἡ ἰδιοκτησία τοῦ Στάη εἰς τὸν Κακόπρινο, τοποθεσία Μανιτοχώρι, ἦτον συγγενικὰ κτήματα τοῦ Μπελέση. Ἦτον μιᾶς γυναικὸς δικαίωμα κληρονομικό της, πολὺ πλησίον συγγενὴς τοῦ ἄνωθεν Τζώρτζη Μπελέση, ἡ ὁποία ἐπῆγε εἰς τὴ Ζάκυνθο καὶ ἐδιέμενε μὲ τὸ νὰ ἀποκατασταθῇ ἐκεῖ καὶ ἄφησε ὅταν ἔφυγε ὡς ἐπίτροπο τὸν Ντετορῆ Ἐμμανουὴλ Στάη καὶ ἀντὶς ἐπίτροπος ἔγινε ἰδιοκτήτης αὐτῆς τῆς ἐξαιρέτου περιουσίας. Διὰ τοῦτο ὁ ῥηθεὶς Τζώρτζης Μπελέσης ἔβλεπε τὸν Ντετορῆ ὡς μεγαλώτατον ἐχθρό. Πρὶν μάθῃ κανένας ἄλλος τί εἶχε ἀποφασίσει νὰ κάμῃ, ἐπῆγε εἰς τὰ Δόκανα ηὗρε τὸν Βασίλη τὸν Γλέτζο καὶ τοῦ εἶπε ὅ,τι εἶχε ἀπόφαση ἀμετάθετο νὰ κάμῃ καὶ νὰ γένῃ καὶ ἐκεῖνος συνεργός. Ἐκεῖνος τοῦ εἶπε νὰ μὴ τὸ κάμῃ ποτέ. Ἀλλὰ ὅταν ἐκεῖνος ὁ ἀληθὴς χριστιανὸς τὸν εἶδε ἀμετάθετον τῆς διαβολικῆς ἀποφάσεως, φοβούμενος μὴ γίνῃ ἐκδίκησις κατ᾿ αὐτοῦ τοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι καὶ ἐκεῖνος θὲ νὰ εἶναι μαζί τους, ἀλλὰ ὅταν ἦλθαν εἰς τὸ Μανιτοχώρι, εἰς τὸ χωράφι τοῦ Ντετόρου Μανόλη Μόρμορη, προφάσει νὰ κάμῃ τὸ ἀναγκαῖον ἐγύρισε εἰς τὸν οἶκόν του. Ἔλεγε δὲ ὁ Μπελέσης καυχώμενος, ὅτι ἐκεῖνος ἔχει πέντε κάστρα ἀνίκητα καὶ τὸ ἐδικό του ἔξε. Ὅτι εἶχε πέντε υἱούς, οἵτινες ἦτον οἱ καλύτεροι νέοι, ὁποὺ νὰ ἦτον εἰς τὴν νῆσον. Τὴν δὲ ἰδιοκτησία, ὁποὺ εἶχε ὁ Στάης τὴν ἐπῆρε, ἀλλὰ ὀλίγον καιρὸν ἔμεινε εἰς αὐτόν. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἱερέως Δανιὴλ Βαρυπάτη-Χρυσέα)[1].

---

[1] Καὶ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἐν τῷ ἀνωτέρω χρονικῷ τῆς 12ης Μαΐου 1799, παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη πιστὸν ἀντίγραφον εἶναι τὸ τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτη. Ὁ ἱερεὺς Δανιὴλ Βαρυπάτης ἠλλοίωσε ἐν πολλοῖς τὸ πρωτότυπον, προσέθεσε δὲ λεπτομερείας, ἅς ὁ ἴδιος παρ᾿ ἄλλων ἤκουσε καὶ ἅς μέχρι σήμερον ἡ παρὰ τῷ λαῷ παράδοσις ἐν πολλοῖς διασῴζει.

Ὁ ἱστορικὸς Π. Χιώτης γράφει: «Ἡ κυρία Δρακούλα σύζυγος

1800, Αὐγούστου 1. Ἐσυστήθη τὸ Κριτήριον εἰς τ' Ἀρωνιάδικα καὶ ἐσηκώθη ἀπὸ τὸ Μυλοπόταμον.

τοῦ Ἐμμανουὴλ Στάη, ἀριστοκράτου καὶ ὑπερόπτου, παρώτρυνε τὸν ἄνδρα αὐτῆς εἰς τὸ νὰ περιφρονῇ τὰς αἰτήσεις τῶν χωρικῶν. Οὗτος δὲ πειθόμενος ἐξύβρισε τοὺς χωρικοὺς ἐν τῇ συνελεύσει. Πάραυτα Μπελέσης τις τῶν ἀρχηγῶν τῶν χωρικῶν ὥρμησεν ἔνοπλος κατὰ τοῦ Στάη γυμνῷ ξίφει καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν». (Χιώτη Ἱστορία Ἑπτανήσου τόμ. Γ' σελ. 758).

Ὁ δὲ ἱστορικὸς Μαυρογιάννης γράφει: «Τὴν 22αν ἐπανῆλθον εἰς τὴν Πόλιν οἱ χωρικοὶ κατὰ τὰ προσυμφωνηθέντα, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος προσκληθεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ὁμήγυριν, ὡμίλησε συστήσας εἰς πάντας ἐν ὀνόματι τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν. Εἶτα μετέβησαν ἅπαντες εἰς τὸ ἐν τῷ Φρουρίῳ παλάτιον τοῦ Διοικητοῦ, ὅπου ἦσαν συνηγμένοι καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ἕκαστος ἤλπιζεν, ὅτι ἡ μετὰ τόσης χριστιανικῆς κατανύξεως ἀρχομένη συνέλευσις ἔμελλε νὰ καταλήξῃ ἐπίσης χριστιανικῶς, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν προτάσεων τῶν χωρικῶν ἐφάνη πάραυτα, ὅτι ἄλλως ἔμελλε νὰ καταλήξῃ ἡ ὑπόθεσις. Οἱ χωρικοὶ ἐπρότειναν τῷ Στάῃ νὰ τοῖς ἀποδοθῶσι πρῶτον, ἅπαντες οἱ ὑπ' αὐτῶν πληρωθέντες φόροι καὶ ἅπασαι αἱ ἔκτακτοι συνεισφοραί, ἃς εἶχον καταβάλει δι' ἐνοίκια στρατιωτικῶν καταλυμάτων ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως· δεύτερον, νὰ τοῖς ἀποδοθῶσιν, ὅσα εἶχον πληρώσει πρὸς συντήρησιν τῆς Ῥωσσοτουρκικῆς φρουρᾶς, τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ δι' ὅσα εἶχον δαπανήσει δι' ἀποστολὰς ἐπιτρόπων πρὸς τὸν ναύαρχον Οὐτζακὼφ καὶ τὸν πρεσβευτὴν Τομάραν, ὅπως ἀπολογηθῶσι διὰ τὰς κατ' αὐτῶν γενομένας συκοφαντικὰς καταγγελίας, τὰς ὁποίας κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ τοῦ Στάῃ ὁ στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς νήσου ἀπηύθυνεν ἄλλοτε. Ὁ Στάης ἐνόησεν, ὅτι τοιαῦται ἀπαιτήσεις ἦσαν ἁπλῶς κάλυμμα ἄλλων σκοπῶν· οὐχ' ἧττον, ὅπως σωθῇ ἀπὸ τοῦ παρόντος κινδύνου ἀπελογήθη κατὰ τῶν προσαπτομένων αὐτῷ ἀδικημάτων καὶ συνάμα ὑπεσχέθη νὰ πληρώσῃ ἅπαντα τὰ αἰτούμενα ἐντὸς 8 ἡμερῶν, ἀφοῦ ἤθελον παρουσιάσει αὐτῷ τοὺς λογαριασμοὺς τῶν ὑπ' αὐτῶν καταβληθέντων ποσῶν. Εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Στάῃ ὡς ἐκ συνθήματος οἱ χωρικοὶ ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ διὰ πυροβόλων ὅπλων καὶ μαχαιρῶν καὶ καταμελίσαντες δι' ἀλλεπαλλήλων πληγῶν τὸ σῶμά του ἀφῆκαν αὐτὸν ἄπνουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἄλλοι δὲ ὁρμήσαντες κατὰ δύο ἑτέρων εὐγενῶν συγγενῶν αὐτοῦ, τοῦ Γ. Λορέντζου (Γρ. Δουρέντε) καὶ ἑτέρου τινός, κατέσφαξαν αὐτοὺς ὁμοίως. Τρίτον τινά, Μαχαιριώτην καλούμενον, καταφυγόντα, ὅπως σωθῇ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἐκεῖ παρόντος Ἐπισκόπου κατέσφαξαν ἐπίσης, μάτην δ' ἐξώρκιζε περιδεὴς τοὺς φονεῖς ὁ Ἐπίσκοπος, ἵνα φεισθῶσιν αὐτοῦ» (Μαυρογιάννη Ἱστορία Ἰονίων Νήσων ἐτῶν 1797-1815 τόμ. Α' σελ. 336-337).

1800, Αὐγούστου 11. Ἦλθεν ὁ Δεσπότης ὁ Ἄνθιμος μὲ τὸν Πανιερώτατον Μακάριον Στάην, πρώην Ῥέοντος [1], μὲ ἄλλους πολλοὺς εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὸν Ποταμὸν διδάσκοντας εἰς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον, ὁποὺ ἐσυνάχθησαν διὰ νὰ γίνῃ ἀγάπη καὶ εἰρήνη εἰς τὸν λαὸν νὰ παύσουν οἱ ταραχὲς καὶ τὰ σκάνδαλα.

1800, Σεπτεμβρίου 14. Ἐσυνάχθημεν πενῆντα νομᾶτοι καὶ ἐπήγαμε ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον καὶ ἐνουθετήσαμε τοὺς ἁπλουστέρους διὰ τὴν καλὴν ἡσυχίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ πενῆντα ἦτον ἱερεῖς καὶ γέροντες χρήσιμοι. Καὶ ὅποιος φέρει αἰτίαν σκανδάλου νὰ παιδεύεται.

1800, Ὀκτωβρίου 19. Αἱ δύο Ἀρχόντισσες ἀδελφὲς κυρία Δρακούλα [2] καὶ Αἰκατερῖνα, θυγατέρες Βαλερίου Κασιμάτη, ἐζήτησαν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς Προεστοὺς καὶ ἐφύγανε διὰ νυκτὸς μὲ πολὺν φόβον.

1800, τὸν μῆνα Ὀκτώβριον. Ἐρχόμενο ἕνα καράβι ἔξω ἀπὸ τὴν Χύτρα ἀπὸ φόβον, ὁποὺ τὸ ἐκυνήγα ἄλλο, ἀφέθη ὁρμητικῶς εἰς τὸ Καψάλι καὶ ἔπεσε ἔξω. Καὶ εἶχε ἐμπορεύματα διάφορα, τὰ ὁποῖα ἐδιαγούμισαν ὅλα· τζόχες, βελοῦδα, τάβλες, γαρόφαλα, χαρτὶ κάθε λογῆς. Μόνον οἱ ἄνθρωποι τοῦ καραβιοῦ ὁποὺ ἐγλύτωσαν τὴν ζωήν τους [3].

1801, Μαΐου ὑστερνές. Ἡ Ἀρχόντισσα Δρακούλα καὶ Αἰκατερῖνα ἦλθαν ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ ἐπέρασαν ἀπὸ Μαραθονήσι καὶ ἐπῆγαν εἰς τοὺς Κορφούς.

1801, Ἰουνίου 8. Ὑψώθη ἡ παντιέρα τῆς Ῥεπούμπλικας τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὸ Καστέλλι τοῦ Αὐλέμονος καὶ εἰς τὰς

[1] Ἐπισκ. Ῥέοντος καὶ Πρεστοῦ ἐκαλεῖτο ἡ Ἐπισκοπὴ Κυνουρίας.

[2] Ἡ χήρα τοῦ σφαγιασθέντος Ἐμμανουὴλ Στάη.

[3] Ἡ ἐπίδοσις εἰς τὴν λεηλασίαν τοῦ ἐν λόγῳ καραβιοῦ ἔπαυσε τὰς ὑπὸ τῶν χωρικῶν μετὰ τὰς σφαγὰς συνεχιζομένας λεηλασίας τῶν οἰκιῶν, διαρπαγὰς τῶν καταστημάτων, πυρπολήσεις τῶν ἐν ἀγροῖς ἐπαύλεων κτλ. (Χιώτη Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου τόμ. Γ΄ σελ. 758).

16 εἰς τὸ Φρούριον, τὴν ὁποίαν Ῥεπούμπλικαν ἐστόρησαν ὅλοι οἱ Βασιλεῖς.[1]

1802, Σεπτεμβρίου 5. Ἕνα καράβι ἐγκλέζικο ἐρχόμενο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἀράξῃ εἰς τὸν Αὐλέμονα ἦτον φορτωμένο μὲ ἀξιόλογα μαρμάρινα ἀγάλματα διάφορα, βαλμένα εἰς κασέλλες, καὶ ἐπειδὴ ἐκοιμῶντο οἱ ἄνθρωποι ἐκτύπησε εἰς μίαν ξέραν καὶ ἔσπασε, τὰ δὲ μάρμαρα μὲ τὲς κασσέλες ἐπῆγαν ὅλα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης, μόνον οἱ ἄνθρωποι ἐγλύτωσαν γυμνοί. Ἦτον ὁ κύριος τῶν μαρμάρων ὁ σεκρετάριος τοῦ Μπάϊλου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη καὶ ἐπεριποιήθη ὁ κύριος Ἐμμανουὴλ Καλούτζης. Ἔστειλεν ὁ Μιλόρδος καὶ ἦλθαν βουτηχτάδες καὶ τοῦ ἔβγαλαν μερικὲς κασέλλες καὶ ἔδινε εἰς κάθε κασέλλα 500 γρόσια. Σαράντα χιλιάδες γρόσια τοὺς ἔδινε διὰ νὰ τοῦ τὰ ἐβγάλουν ὅλα. Εἶχε καὶ ἕνα σκλαβούνικο καράβι πληρωτικὸ διὰ νὰ φυλάττῃ τὰ μάρμαρα καὶ χώρια ἄλλα καΐκια καὶ φελοῦκες. Ἐκεῖ πηγαινάμενος ἕνας χωρικὸς ἀπὸ τὰ Ἀλοϊζιάνικα διὰ νὰ πάρῃ ἕνα βαρέλι τὴ νύκτα, τὸν ἐσκότωσαν οἱ σκλαβοῦνοι. Ἐπῆγε δὲ εἰς τὴν Μάλτα διὰ νὰ φέρῃ καράβι μέ ἐργαλεῖα νὰ ἐβγάλῃ καὶ τὰ ἐπίλοιπα μάρμαρα. Ἦλθεν ὁ ἴδιος Μπάϊλος ἐδῶ καὶ ἔπειτα ἐπῆγε διὰ τὴν Μάλτα. Ἔκαμε μεγάλες εὐχαρίστησες τοῦ Καλούτζη, πῶς ἐπεριποιήθη τὸν σεκρετάριόν του, χαρίζοντάς του χαρίσματα ἀξιόλογα.[2]

---

[1] Πρόκειται περὶ τῆς «Πολιτείας τῶν Ἡνωμένων 7 Νήσων» τῆς ἱδρυθείσης μετὰ τὴν Ῥωσσοτουρκικὴν τοῦ 1800 συνθήκην, δι' ἧς παρεχωρήθη τῇ Πύλῃ ἡ ἐπὶ τῶν Νήσων ἐπικυριαρχία, ἡ δέ Ῥωσσία ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὴν δικαίωμα προστάτιδος, ἅμα δὲ καὶ ἐγγυᾶτο διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν Νήσων.

[2] Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ ναυαγίου τοῦ πλοίου «Μέντωρ», πλήρους ἀρχαίων μαρμαρίνων ἀγαλμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ λόρδος Ἔλγιν μετέφερεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἀγγλίαν. Περὶ τοῦ ναυαγίου τούτου βλ. τὴν ἀξιόλογον μελέτην τοῦ Ἀντ. Μηλιαράκη «Περὶ τῶν Ἐλγινείων μαρμάρων» ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑστία» τοῦ ἔτους 1888, φύλ. 669-676. Ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ («Ἑστία» φύλ. 671 σελ. 713) δημοσιεύεται τὸ ἀνωτέρω χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη. Κατὰ τὸν Μηλιαράκην σφάλλεται ὁ Λογοθέτης μνημονεύων, ὅτι τὸ ναυάγιον ἐπῆλθε, διότι οἱ τοῦ πληρώματος ἄνδρες ἐκοιμῶντο. Ἡ ἐνώπιον τοῦ ἐν Κυθήροις ὑποπροξέ-

1802, Δεκεμβρίου 9. Ἦλθεν ὁ νέος Διλιγᾶτος[1] *κύριος* Εὐστ. Μεταξᾶς Κεφαλλωνίτης, στελμένος ἀπὸ τὴν Ῥεπούμπλικα διὰ Κριτὴς ἐδῶ εἰς τὴν πατρίδα, ἔχοντας διὰ συνοδείαν του ἑβδομῆντα πέντε Μοσκόβους καὶ ἑκατὸ Ἀρβανίτες· Ἦτον σοφὸς ἄνθρωπος, ὁμῶς ἔκαμε μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν τόπον. Ἐδιώρισε καὶ ἔτρεχαν 500 νομᾶτοι διὰ νὰ πιάσουν τοὺς φονιάδες, ὁποὺ ἐσκότωσαν τοὺς Ἄρχοντας. Ἐπιάσανε πρῶτον τὸν Τζώρτζη Μπελέση, τὸν Πέτρον Μασέλον, τὸν Γεώργη Μαλᾶνον, ἐπιάστηκαν 24 Δεκεμβρίου, βασανίζοντάς τους. Εἰς τὰς 7 Ἰουλίου ἐλευθέρωσε τὸν Μαλᾶνο καὶ ἄλλους ἔξω ἀπὸ τὸν Μπελέση καὶ Πέτρο Κωλοβελόνη· Ἔπιασε τοὺς Προεστοὺς καὶ ἐπῆρε διπλὰ τὰ γρόσια, ὁποὺ ἐπῆραν εἰς τὲς κρίσες. Ἐπῆρε τεσσάρων χρονῶν δοσίματα ἀφεντικὰ καὶ πολλοὶ πτωχοὶ μὴν ὑποφέροντας ἀνεχώρησαν συφάμελλοι. Ἐσπαντίρησε ὅλους τοὺς Μπελεσιάνους καὶ ἄλλους πολλοὺς κάνοντας τὸ πρᾶγμά τους ἀφεντικό.

1803, Ἰουλίου 9. Ἦλθε ὁ νέος Διλιγᾶτος ὀνόματι Ἀλέξανδρος Σολομών, ὁ Ῥῶσσος Δόκτωρ Δικαστὴς τῆς Νήσου ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, μὲ τὸν ὁποῖον ἦλθαν καὶ οἱ δύο Ἀρχόντισσες Δρακούλα καὶ Αἰκατερῖνα, ὁ Γιάννης Σοφίος καὶ ὁ Θοδωρῆς Μουλός, οἱ ὁποῖοι ἐπήγανε εἰς τοὺς Κορφοὺς διὰ νὰ μὴ δώσουν τὰ δοσίματα τῶν τεσσάρων χρόνων, ἀλλὰ δὲν ἔκαμαν τίποτε, ἐπαιδεύθησαν μάλιστα οἱ Ἀρχηγοὶ ὅλοι καὶ μερικοὶ ἱερεῖς ἔγιναν ἀργοὶ ἐπὶ ζωῆς των. Τὸν Παππᾶ-Γεώργη Σοφίον ἐπῆγαν νὰ τὸν φερμάρουν καὶ ἐναντιώθη, ὥστε ἔκαμαν μεγάλην φθορὰν εἰς τὸ πρᾶγμά του καὶ ἐβά-

---

νου τῆς Μ. Βρεττανίας Ἐμμ. Καλούτση κατάθεσις τοῦ Πλοιάρχου ἀποδίδει τὸ ναυάγιον εἰς τὸν ΔΒΔ ἄνεμον, ὅστις τοὺς ἠνάγκασε νὰ προσορμισθῶσιν εἰς Αὐλέμονα. Ἔρριψαν δύο ἀγκύρας, ἀλλὰ τούτων μὴ προσαρμοσθεισῶν ἔκοψαν τὰ παλαμάρια καὶ συνέστειλαν τὰ ἱστία διὰ νὰ ἐκτελέσουν στροφήν. Κατὰ τὴν στροφὴν ὅμως τὸ πλοῖον προσέκρουσε βιαίως διὰ τῆς πρῴρας ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἐβυθίσθη.

Τὸ παρὸν χρονικὸν τοῦ Λογοθέτη ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διονυσίου Ἀλβανάκη ἐν «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» ἔτος Α΄ σελ. 109.

[1] Διλιγᾶτος = πληρεξούσιος, ἀντιπρόσωπος.

λανε φωτία εἰς τὸ σπίτι του καὶ τοὺς δύο ἀμπασαδώρους ἐφίλευσε μὲ ἑκατὸ ξυλιὲς καὶ τοὺς ἐλευθέρωσε.

1803, Ἰουλίου 18. Ἐπῆρε ἄλλος τὸ Διλιγᾶτο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἔφυγε διὰ τοὺς Κορφούς.

1804, Μαΐου 7. Ἐμπαρκάρανε μὲ καράβι Μοσκόβικο τοὺς δύο κατάδικους, τὸν Πέτρο Μασέλο καὶ τὸν Τζώρτζη Μπελέση, ὁποὺ ἦτον δέσμιοι διὰ τὰ ἄτοπα φονικὰ καὶ εἶναι εἰς μεγάλα δεσμά, καθὼς ἐπιάστη καὶ ὁ Δημητράκης Μπελέσης εἰς τὴν Κωσταντινούπολιν καὶ τὸν ἐπῆγαν εἰς τοὺς Κορφοὺς δέσμιον.

1805, Ἰουλίου 21. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐμοσκετάρανε τὸν Δημητράκη Μπελέση πίστομον, ὁ ὁποῖος ἦτον δέσμιος διὰ τοὺς φόνους τῆς ἀναρχίας.

1805, Σεπτεμβρίου 6. Ἦλθεν ὁ νέος Πρύτανις Διονύσιος Ἀρβανιτάκης ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον. Ἐτελείωσε τὸν ἀνεμόμυλον ὁ Βρετὸς Φριλίγκος ποτὲ Ἀντώνη [1].

1806, Ἰουλίου 22. Ἔγιναν τρεῖς σεισμοὶ καὶ πάλιν 10 Αὐγούστου ἔγιναν πέντε σεισμοί. Τότε ἔγινε μεγάλη εὐτυχία εἰς τὸ κρασί.

1806, Σεπτεμβρίου 28, ἡμέρα Παρασκευή. Ἔγινε μέγας σεισμός.

1806, Ὀκτωβρίου 5 Παρασκευή. Ἔπεσε ἀστροπελέκι εἰς τὰ Καστρισιάνικα καὶ ἔκαψε τέσσερα βόδια.

1806, Ὀκτωβρίου 16. Ἔγινε θαυμαστὸς ποταμός.

1808, Φεβρουαρίου 19. Ἄσπρισε τὸ νησί μας ἀπὸ χιόνι καὶ ὑψώθη 15 πιθαμὲς τὸ ὕψος κατὰ τόπον καὶ περισσότερον.

1808, Ἀπριλίου 14. Ἔγινε σεισμὸς μέγας.

---

[1] Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτη. Ἐν τῷ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη φέρεται: Ἐτελείωσε τὸν πρῶτον ἀνεμόμυλον, ὁποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Πατρίδα, ὁ Βρετὸς Φριλίγκος ποτὲ Ἀντώνη.

1808, Μαΐου 21, Ὁ Ἀνάσης Σμυρλῆς ἐσκότωσε τὸν Γεωργάκη Βόβο κουνιάδο του, κάτοικοι Ποταμοῦ.

1808, Ἰουνίου 4, ἡμέρα Πέμπτη. Ἔκαμε δύο σεισμοὺς δυνατούς.

1808, Νοεμβρίου 18, ἡμέρα Τετάρτη. Ἔπεσε ἀστροπελέκι εἰς τῆς Κυρᾶς τὸ χωρίον εἰς τὸν Ποταμὸν εἰς τὴν θέσιν κοντὰ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς καὶ ἔκαψε τὸν Ψευτόγιαννη μὲ ἕνα παιδὶ θηλυκόν, ἕνα βόδι καὶ ἕνα γάδαρον.

1807, Σεπτεμβρίου 17. Ἔγινε ὁ ἐνθρονιασμὸς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Μυρτιδιώτισσας εἰς τὸ Κάστρο ὑπὸ τοῦ πανιερωτάτου Ἀνθίμου.

1807, Νοεμβρίου 22. Ἄρχισε ὁ Θεὸς νὰ βρέχῃ καὶ τότε ἄρχισαν νὰ σπέρνουν.

1808, Φεβρουαρίου 15. Ἦλθαν πάλιν οἱ Φραντζέζοι καὶ ἦλθε διὰ Κουμαντάντες ὁ θεοκατάρατος Ποέριος, ὁποὺ ἔκαμε πολὰ κακὰ εἰς τὸν τόπον [1].

1809, Μαρτίου 1. Ἔφυγε ἡ Κερὰ-Δρακούλα Κασιματοπούλα, ἔφυγε διὰ τὴν Ζάκυνθον καλεσμένη ἀπὸ τὴν Κρίσιν [2].

1809, Μαρτίου 22, τὴν Μεγάλην Δευτέραν. Ὁ Ἰωάννης Πασπαλᾶς ἀπὸ Λογοθετιάνικα ἐσκότωσε τὴν νόμιμό του γυναῖκα, ἐπειδὴ ἀγάπα μία χήρα γειτόνισσά του τὴν Μαλί-

[1] Ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη μετὰ τὸ περὶ τοῦ ἀνεμομύλου τοῦ Φριλίγκου χρονικὸν τοῦ 1805 φέρεται τὸ τῆς 19 Φεβρουαρίου 1808, μετὰ τοῦτο τὸ τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1807 καὶ μετ᾽ αὐτὸ τὸ παρὸν τῆς 15 Φεβρουαρίου 1808 παραλειπομένων τῶν λοιπῶν. Ἡ διατάραξις τῆς χρονολογικῆς σειρᾶς τῶν χρονικῶν ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἀντιγράφοις ἐλέγχει πιθανὴν ὁμοίαν καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

[2] Καὶ τὸ παρὸν χρονικὸν παραλείπεται ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη. Τὰ δ᾽ ἑπόμενα μέχρι τοῦ τῆς 22 Ἰανουαρίου 1812 δὲν φέρονται ἐν τῷ τοῦ Ἀλκιβ. Λαστιώτη, ἀποκοπέντων καὶ ἀπολεσθέντων ἑνὸς ἢ πλειόνων φύλλων τοῦ μὴ κατὰ σελίδας ἠριθμημένου χειρογράφου βιβλίου τοῦ Λαστιώτη.

ταινα, τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ἡ Κρίσις, τὴν ἐκάθισαν εἰς τὸ γαϊδούρι, τὴν ἐγύρισαν εἰς τὸ φόρο καὶ τὴν ἐπόμπευαν μὲ τοὺς στρατιῶτες, μὲ περικεφαλαίαν ἀπὸ χαρτὶ εἰς τὴν κεφαλή.

1809, Μαρτίου 23. Ἐβαρέθη ὁ Παππᾶ-Παναγιώτης Λιχοπήρης ἀπὸ Καρβουνάδες μὲ τὸν Πέτρο Μασέλο, ὁποὺ ἦτον ἐξόριστος καὶ πάλιν ἔφυγε καὶ ἦλθε. Ὁ Παππᾶς ἐπιάστη ἀπὸ τὴν Κρίση ἐπειδὴ εἶχε τὴ γυναῖκα τοῦ Πέτρου καὶ ἁμάρτανε καὶ τὴν Μεγάλη Τετάρτη τοῦ ἐκόψαν τὰ γένεια ἀπ᾽ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τοῦ Ἐσταυρωμένου εἰς τὴν Χώρα. Καὶ πάλι τὸν ἐβάλαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ εἰς τὰς 25 Μαρτίου ἐπῆραν τὴν Παππαδία καὶ τὴν ἐκάμαν καθὼς τὴ Μαλίταινα [1]. Ἔγινε δὲ ἐξόριστος ἡ Μαλίταινα καθώς καὶ ἡ ἄνωθεν Παππαδία, ὁ δὲ Παππᾶς ἔγινε ἀργὸς πάσης ἱερατικῆς πράξεως ἐπὶ ζωῆς του καὶ ἐλευθερώθη ἀπὸ τὰ δεσμά. Ἕνας ἀπὸ τοὺς παρευρεθέντας εἰς τὴν ὥραν, ὁποὺ ἐκόψαν τὰς τρίχας τοῦ ἱερέως, λεγόμενος Τζαννιὸς Χαβαλᾶς τοῦ εἶπε «τί κλαίεις; ἂν ἤθελες νὰ εἶσαι ἱερεὺς δὲν ἔκανες τοιαῦτες παρανομίες». Καὶ ἐπῆρε τὰ γένεια καὶ τὰ ἔδεσε εἰς τὸν λαιμὸ εἰς τὸν κυνηγετικό του κύνα, τὸν ὁποῖον πολὺ ἀγάπα, ἀλλὰ τὸ πρωῒ τὸν ηὗρε ψόφιον.

1809, Ἰουνίου 24. Ἔφυγε ὁ ἐπικατάρατος Ποέριος καὶ ἄλλος ἦλθε. Ὁ Μεταξᾶς, Κεφαλλωνίτης, διὰ Κουμαντάντες τῶν ἁρμάτων.

1809, Ἰουλίου 25. Ἦλθεν ὁ νέος Πρύτανις κ. Ἰωάννης Κονδολέος, πατριώτης, πρῶτος εἰς θέση, καὶ ἔφυγε ὁ Ζακύνθιος Διονύσιος Ἀρβανιτάκης.

1809, Σεπτεμβρίου 27. Ἦλθαν εἰς τὸν Αὐλέμονα δύο φρεγάδες ἰγκλέζικες καὶ ἐπολέμησαν μὲ τοὺς Φραντζέζους, ὁποὺ ἐξουσίαζαν, καὶ ὑπόταξαν τοὺς Φραντζέζους. Εἰς τὰς

[1] Τὰ κατωτέρω καὶ ἰδίᾳ ἡ σκηνὴ τοῦ Χαβαλᾶ δὲν φαίνονται ἡμῖν ἐκ τοῦ λεκτικοῦ των γνήσια, ἀλλὰ μᾶλλον προσθῆκαι τοῦ Βαρυπάτη, γνωρίζοντος ταῦτα ἐκ παραδόσεως φερομένης παρὰ τῷ λαῷ.

28 τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐβγάλαν κανόνια ἀπὸ τὴν Βρουλέα καὶ τὰ ἐφέραν μὲ ἀραπάδες εἰς τὸν Τράχηλα ἀπέναντι εἰς τὸ Κάστρο καὶ ἐκάμαν πόλεμο φριχτὸν οἱ ἰγκλέζοι ἀπὸ τὸν Τράχηλα, λεγόμενον Παλαμήδα. Ἐβάρεσαν καὶ οἱ Φραντζέζοι κανονιὲς καὶ ἐσκότωσαν τὸν Μπενέττο Λεβούνη καὶ μία κοπέλλα Διαμάντα, ἐλάβωσαν καὶ ἕνα δοῦλον λεγόμενον Βασίλειον. 30 Σεπτεμβρίου ἐπαράδωσαν οἱ Φραντζέζοι τὸ Κάστρο, δύο δὲ ἡμέρες πρὶν παραδώσουν ἐπῆγε μὲ τοὺς Ἄγγλους ὁ κύριος Δημήτριος Λαζαρέττος, τοὺς ἔφερε εἰς τοῦ Καρβέλα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸ Κάστρο. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Φραντζέζοι ἐμπῆκαν εἰς τὰ ἀγγλικὰ πλοῖα καὶ ἐφύγαν[1].

1812, Ἰανουαρίου 22. Ἄσπρισε τὸ νησί μας ἀπὸ χιόνι καὶ ἔπηξαν τὰ νερά τέσσερες πιθαμὲς τὸ χόντρο βάθος καὶ ἐβαστούσανε ἕξε ἡμέρες. Τὰ πουλία ἐπαγώσανε καὶ ἐμπαίνανε εἰς τὰ σπίτια. Τότε ἐχάθη τὸ πολυάριθμον στράτευμα τοῦ Μποναπάρτε εἰς τὴν Ῥουσσία.

1814, Ἀπριλίου 8. Ὁ Γεωργάκης Τραβασᾶρος ποτὲ Παναγιώτη Βελονᾶ, ἀπὸ τὲς Ἀλεξαντράδες, ἐσκότωσε τὸν ἀδελφό του Ἰωάννην καὶ εὐθὺς ἐπιάστη, ἐφυλακίστη καὶ εἰς τὰς 9 Ἀπριλίου ἐμοσκεταρίστη εἰς τὸ γεφύρι τῶν Φατζάδων. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτη).

Ὁ Γεωργάκης Τραβασᾶρος ποτὲ Παναγιώτη Βελονᾶ, ἀπὸ τὲς Ἀλεξαντράδες ἐσκότωσε τὸν ἀδελφό του Ἰωάννη. Περίεργα εἶναι δὲ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου τὰ συμβεβηκότα:

Αὐτὸς ἦτον ἄνθρωπος πολὺ χρήσιμος καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ χωρίου ἀληθινὰ εὐγενής. Αὐτὸς ἔκλεψε μίαν χρήσιμον γυναῖκα ἀπὸ τὴν Χώρα, Σοφούλα τὸ ὄνομά της, Λουρεντζοπούλα τὸ ἐπώνυμον. Δὲν ἐφάνη εἰς ἐκείνην ἐναντίωσις ὅτι τὴν ἔκλεψε. Ἦλθε ἡ ὥρα διὰ νὰ μείνουν μαζί. Ἐκείνη τοῦ εἶπε: «Ἐγὼ συνηθῶ, Γεωργάκη μου, καὶ καθαρίζομαι ἀπὸ τοὺς ψύλλους. Πέσε τοῦ λόγου σου καὶ ἐγὼ εὐθὺς ἔρχο-

[1] Ἐδημοσιεύθη καὶ παρὰ τοῦ Διονυσ. Ἀλβανάκη ἐν τῇ «Κυθηραϊκῇ Ἐπετηρίδι» ἔτους Α' (1909) ἐν σελ. 28 καὶ 29.

μαι». Τῆς ἄκουσε ἐκεῖνος καὶ ἡσύχασε. Ἐκείνη δὲ μὲ μεγάλην ἡσυχία ἔφυγε. Ὅταν ἐπέρασε ἀρκετὴ ὥρα ἐσηκώθη καὶ τὴν ἐζήτησε, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκαταδέχτη νὰ τρέξῃ νὰ τὴν φτάσῃ. Ἐπῆρε σύζυγον ἀπὸ τὸ χωρίον Δρυμῶνα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Μαγέρου κάκιστον, ὑβρίστριαν καὶ θυμώδη. Συχνὰ ὑβρίζοντο μὲ τὴ νύμφη της. Ἐκατάπεισε τὸν σύζυγό της (ὢ τῆς μιαιφονίας!) νὰ ἀποκτείνῃ τὸν ἀδελφό του. Ἐξεχώριζε τὸ σπίτι του μὲ μεσότοιχον, ἔβαλε ἀπὸ μίαν θερίδα τὸ ντουφέκι καὶ τὸν ἀπέκτεινε ὁ Γεωργάκης τὸν Ἰωάννη, συνεργίᾳ πονηροτάτων γυναικῶν. Ἐπιάστη εὐθύς, ἐφυλακίστη καὶ εἰς τὰς 9 Ἀπριλίου τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ γεφύρι τῶν Φατζάδων νὰ τὸν ἀποκτείνουν μὲ τὰ ντουφέκια. Τοῦ ἐδέσαν τὰ μάτια, τὸν ἐβάλαν καὶ ἐγονάτισε καὶ τοῦ ἐβάρεσαν. Ἐσκόνισαν εἰς τὰ φορέματά του οἱ μπάλες τῶν ντουφεκιῶν καὶ δὲν τὸν ἐβλάψαν. Τότε ἔλαβε θάρρος, ἐσηκώθη, ἔλυσε τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅτι θὰ τύχῃ ἐλευθερίας. Ὅλοι οἱ εὑρεθέντες ἐφώνησαν: «εἶναι ἀθῷος, πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ!». Ὁ Ἐπιστάτης, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν μᾶς τὸ ἔκαμε γνωστὸν ἡ Ἱστορία, εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι στελμένος ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση νὰ διατάξω νὰ τὸν σκοτώσουν καὶ νὰ τὸν θάψουν». Καὶ ἐδιώρισε τὸν Πνευματικόν του νὰ τὸν ψάξῃ νὰ μὴ βαστᾷ φυλακτήριον. Τὸν ἔψαξε καὶ ἐβαστοῦσε μικρὰν εἰκόνα τῆς Κυρίας ἡμῶν Μερτιδιώτισσας. Τὸ ἐπῆρε ὁ Πνευματικός, τοῦ ἐδέσαν τὰ μάτια, τὸν ἐγονάτισαν, τοῦ ἐβάρεσαν ὅλα τὰ ντουφέκια, τὸν ἀπέκτειναν. Καὶ ἐκεῖ τὸν ἐνταφίασαν, εἰς τὸ λαγκάδι τῶν Φατζάδων, εἰς τὰ σπακάκια. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη)[1].

1815, Αὐγούστου 3. Ἔγινε σεισμὸς τρομερὸς εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νυκτός.

1816, Μαΐου 7, ἡμέρα Κυριακή. Ἀπῆλθεν εἰς τὰς αἰω-

[1] Τὸ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Λαστιώτη χρονικὸν εἶναι τὸ ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Γρ. Λογοθέτη ἀκριβὲς καὶ πιστὸν ἀντίγραφον. Τὰ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Βυρυπάτη ἐπὶ πλέον ἐκτιθέμενα ἀποτελοῦν προσθήκας τοῦ ἀντιγραφέως.

νίους μονὰς ὁ Πανιερώτατος καὶ ἀξιομνημόνευτος Ἅγιος Δεσπότης Κυθήρων Ἄνθιμος, ἐτῶν 58, ἀρχιερεὺς δὲ χρόνους 34 καὶ ἡμέρες 48. Ἦτον πολλὰ ὡραῖος, εὔσπλαγχνος, ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος.

1817, Μαΐου 9. Ἔφυγε ὁ Νέουτον Φίλιππος Κουμαντάντες ἐγκλέζος δὲ ἦλθε. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Ἀλκ. Λαστιώτη).

Ἔφυγε ὁ Νέουτον Φίλιππος ἰγκλέζος κουμαντάντες. Εἰς αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν ἐκτίσθη τὸ ἐπίσημον οἰκοδόμημα διὰ τὰς τροφὰς τῶν στρατιωτῶν, λεγόμενον Γρανάγιο, καὶ τὸ Λιμενοκαθαρτήριον εἰς τὸ Καψάλι. Βασιλικὰ οἰκοδομήματα, λαμπρὰ τότε, τώρα δὲ ἀνωφελῆ σχεδόν. (Ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Δανιὴλ Βαρυπάτη).[1]

ΣΠ. ΣΤΑΘΗΣ

[1] Καὶ ἐνταῦθα τὸ τοῦ Λαστιώτη εἶναι τὸ πιστὸν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἀντίγραφον. Τὰ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Βαρυπάτη ἐπὶ πλέον ἀποτελοῦν προσθήκας τοῦ ἀντιγραφέως.

Η ΜΕΓΑΛΗ
ΚΥΘΗΡΑΪΚΗ ΠΑΡΟΙΚΙΑ ΣΜΥΡΝΗΣ
1776—1923

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ ΠΡΟ ΤΟΥ 1821

Η ΚΥΘΗΡΑΪΚΗ παροικία Σμύρνης φαίνεται ὑφισταμένη πολὺ πρὸ τοῦ 1776, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος διαθήκης τοῦ Γεωργίου Ζερβοῦ τοῦ Παναγιώτου, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς Κύθηρα τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1776 προκειμένου νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Ἀνατολὴν πρὸς συνάντησιν τῶν συμπατριωτῶν καὶ συγγενῶν του καὶ ἐξεύρεσιν ἐργασίας[1].

Εἰς δὲ τὰ βιβλία τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς φαίνεται ἡ ἐν λόγῳ Παροικία ἀπὸ τοῦ 1806 δρῶσα ὡς ὁμὰς ἢ Σωματεῖον καὶ σκορπίζουσα τὰ ἀγαθὰ τῶν κόπων καὶ τῶν ἱδρώτων τῶν μελῶν της πρὸς κάθε φιλογενὲς καὶ φιλάνθρωπον ἔργον κατὰ τὴν τότε ζοφερὰν καὶ τρομακτικὴν ἐποχήν. Τοῦτο ἐξάγεται: α΄) ἐξ ἐπισήμου εἰς χεῖράς μου εὑρισκομένου μέχρι τῆς Καταστροφῆς ἐγγράφου[2] τῶν Ἐφοροεπιτρόπων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ὑπογεγραμμένου ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου πρὸς τοὺς Κυθηρίους τῆς Σμύρνης, διὰ τοῦ ὁποίου *«ἐδικαιοῦντο οἱ Τσιριγῶτες, διότι ἀφιέρωσαν γρόσια 500 νὰ κάμνουν Ἀρχιερατικὴν λειτουργίαν εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα τὴν ἑορτὴν τῆς Μεγαλομάρτυρος Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἄνευ ἄλλης τινὸς πληρωμῆς»* καὶ β΄) ἐκ τῶν ἑξῆς καταχωρίσεων τῶν εὑρισκο-

---

[1] Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔμεινεν εἰς τὸν ἐξ 60 ἐγγράφων φάκελλον Α΄ τῆς Βιβλιοθήκης μου, τὸν ἐπιγραφόμενον «Κυθηραϊκά», μὲ αὔξ. ἀριθ. 3.

[2] Ἐπίσης καὶ τοῦτο ἔμεινεν, ὡς ἀνωτέρω, εἰς τὸν αὐτὸν φάκελλον μὲ αὔξ. ἀριθ. 8.

μένων εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον «*Κατάστιχον τῶν ἀφιερωμάτων τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς 1813-1818*»:

—«*24 Σεπτεμβρίου 1806. Οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ Τσιρίγον ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς γρόσια 500 διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μυρτιδιωτίσσης*»[1]

—«*Τὸ 1813 ὁ κυρ-Τζούλιος Μαρσέλος ἀφιέρωσεν μίαν εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσσης, τεθεῖσαν εἰς τὴν κολόναν μετὰ τὸν Δεσποτικὸν Θρόνον, καὶ κανδήλαν μὲ μίαν λάμπαν καὶ τρία κεριὰ νὰ καίῃ ἀκοίμητος καὶ γρόσια 500*»[2].

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «*Κάσα τῆς Ἐκκλησίας Ἁγίας Φωτεινῆς*» ἐσημειοῦτο:

—Σελὶς 2 «*1824 Σεπτεμβρίου 24. Σύναξη τῆς Παναγίας τῆς Μερτιδιώτισσας. Γρ. 85*».

—Σελὶς 24 «*1825 Σεπτεμβρίου 24. Τῆς Παναγίας τῆς Μερτιδιώτισσας*

Ἡ σύναξη	*Γρ.*	*99*
Ἡ πούληση[3]	*»*	*84.25*
	Γρ.	*183.25*»

—Σελὶς 29 «*1825 Νοεμβρίου 4. Λειτουργία τῶν Τσιριγωτῶν. Ἔκαμε ἔξοδα ἡ Ἐκκλησία Γρ. 2*».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν, ἐξηγμένων ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Δημογεροντίας καὶ ἐκ τῶν πράξεων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ, συνάγεται ἀσφαλῶς, ὅτι Κυθήριοι πολλοὶ ἐγκατεστημένοι ἐν Σμύρνῃ καὶ τῷ Ἐσωτερικῷ πολλὰ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτη συνεκρότουν ὀργανωμένην ὁμάδα ἢ Σωματεῖον.

[1] Τὸ ποσὸν τῶν 500 γρ. ἦτο τότε σεβαστὸν καὶ ἐξαιρετικῶς μεγάλον, ἀφοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν μὲ 1 ἢ 2 γρ. ἠγοράζετο ἕνας σκλάβος ἢ μία κεφαλὴ ἑνὸς σκλάβου ἀπὸ τὴν σφαγήν.

[2] Ἡ Εἰκὼν αὕτη ἐσῴζετο μέχρι τῆς Καταστροφῆς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ναοῦ καὶ ἦτο λαμπρᾶς τέχνης ἐλαιογραφία. Ὄπισθεν διὰ χρώματος μόλις διακρινομένου ἐγράφετο: «ἔγεινε διὰ (χει)ρός. Σ..... ἱερομονά(χου) ἀπὸ τ(ὸ) (Τσι)ριγ(ο) .....».

[3] Ἐννοεῖ τὴν πώλησιν τοῦ κηροῦ.

Κατὰ τὸ 1807 οἱ Κυθήριοι Σμύρνης, ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ Ἑπτανήσιοι, ἔτυχον μεγάλης προστασίας καὶ περιποιήσεως διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ μικρὰ ἀνεξάρτητος ὑπὸ τοὺς Ῥωσσοτούρκους Πολιτεία τῆς Ἑπτανήσου ἐτόλμησε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ κοσμοκράτορος Ναπολέοντος καὶ νὰ διατάξῃ τοὺς Ἰονίους πλοιάρχους νὰ γίνουν καταδρομεῖς καὶ ἀσκήσουν πειρατείαν κατὰ τῆς Γαλλικῆς Ναυτιλίας. Οὕτως οἱ Ἑπτανήσιοι ἐξετίθεντο εἰς βεβαίαν καταστροφὴν χάριν τῆς Ῥωσσικῆς φιλίας. Ὅτε δὲ μετ᾽ ὀλίγον ἡ Ἑπτάνησος κατελαμβάνετο καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Γάλλων, αἱ ἐν Σμύρνῃ οἰκογένειαι *Διακάκη* καὶ *Κουτσοσταμάτη* μὴ θελήσασαι νὰ ἐγγραφοῦν εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον ἀπέκτησαν Ὀθωμανικὴν Ὑπηκοότητα.

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗι ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ 1821 Ἐπανάστασιν οἱ ἐν Σμύρνῃ Κυθήριοι, ὑπήκοοι Ἰόνιοι πάντες, πλείστας ὅσας πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των παρέσχον ὑπηρεσίας καὶ δή:

Κατὰ τὰς γενομένας τῷ 1823 ἐν Σμύρνῃ σφαγὰς ἐσώθησαν εἰς τὰ τότε ἐν τῷ κόλπῳ ἠγκυροβολημένα Ἰονικὰ πλοῖα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἦσαν Κυθηραϊκά, οὐκ ὀλίγοι ῥαγιάδες. Πρὸς τοὺς ῥαγιάδες αὐτοὺς οἱ Κυθήριοι παρέδιδον τὰ διπλὰ Ἀγγλικά των ἔγγραφα καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου πολλοὶ τῶν ῥαγιάδων σωθέντες παρέμειναν ἔκτοτε Ἰόνιοι πολῖται. Τὸ τοιοῦτον ἀνεκάλυψεν ὁ Ἄγγλος Πρόξενος Werry, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν τοὺς ἐδέχετο εἰς τὸ Προξενεῖον διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν ἦσαν ἀληθεῖς Κυθήριοι[1]. Ἐν τούτοις, μέχρις οὗ τὸ πρᾶγμα ἀνακαλυφθῇ, πολλοὶ εἶχον σωθῇ.

Μαρτυρεῖται, ὅτι κατὰ τὰς σφαγὰς ἐκείνας πολλοὶ κατέφυγον εἰς τὸ ὑπὸ Ῥωσσικὴν σημαίαν ἐμπορικὸν πλοῖον τοῦ Ἰωάν. Γιάγκοβιτς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 50 ἐφωδιασμένοι μὲ Ἀγγλικὰ διαβατήρια Κυθηρίων. Γενομένης ἐρεύνης παρὰ

[1] Τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους ἔπραττε καὶ ὁ τότε ἐν Πάτραις Ἄγγλος Πρόξενος Green.

τῶν Τούρκων ἐν τῷ πλοίῳ οἱ πεντήκοντα οὗτοι παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἄγγλον Πρόξενον καὶ ἐσώθησαν, πάντες δ᾽ οἱ λοιποὶ κατεσφάγησαν. Μετὰ τῶν σφαγέντων ὅμως κατελέγοντο καὶ τριάκοντα πραγματικοὶ Κυθήριοι, οἱ ὁποῖοι φεύγοντες δὲν εἶχον προλάβει νὰ ἐφοδιασθοῦν κανονικῶς μὲ τὰ διαβατήριά των.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας παρέσχον πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των οἱ Κυθήριοι διὰ τῶν πλοίων των καὶ διὰ τῶν ἐγγράφων των, πληθώρα ὁμοίων εὐεργεσιῶν ἐσημειοῦτο ἔν τινι βιβλίῳ ἐπιγραφομένῳ «*Βιβλίον ἐξόδων ἀγορᾶς σκλάβων 1821-1822*», ἐν ᾧ περιείχετο καὶ δέσμη ἐγγράφων ἀποδείξεων τῶν ἐξαγορῶν τούτων, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων ἐγίνοντο μέσῳ λεμβούχου τινὸς Καρᾶ-Ἀλῆ λεγομένου παρά τινος Κυθηρίου Μανολέσου ἢ Μανολοῦ [1].

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΑΝΑ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ὡς ἐκ τοῦ ἀγόνου τοῦ ἐδάφους τῆς Πατρίδος των, οἱ Κυθήριοι φύσει φίλεργοι, φιλόπονοι καὶ οἰκονόμοι ἐζήτουν εὐρυτέρους οἰκονομικοὺς ὁρίζοντας καὶ ἐδάφη γονιμώτερα καὶ κατάλληλα πρὸς καλλιέργειαν. Ὅθεν ἐγκατεστάθησαν ὡς γεωργοὶ ἀνὰ τὰς εὐφόρους πεδιάδας καὶ ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ φύσει ἐπιχειρηματικοῦ των πνεύματος καὶ τῆς ἐργατικότητός των ἤρχισαν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἀμάθειαν τῶν φύσει νωθρῶν καὶ φυγοπόνων Τούρκων, παρ᾽ οἷς ὑπηρέτουν ὡς ὑπάλληλοι γεωργοί, *μπαξεβάνηδες* ἢ *μπαξεβανάκια* παρ᾽ αὐτῶν χαρακτηριστικῶς καλούμενοι.

Πρῶτοι αὐτοὶ πολὺ πρὸ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἐδιδάχθησαν ὑπὸ Περσῶν ἤ, κατ᾽ ἄλλους, ὑπὸ Κιρκασίων τὴν περισυλλογὴν τοῦ χυμοῦ τῆς συκαμινέας (μαμουτιᾶς), τῆς ὁποίας τὸ φυτὸν εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν χαρασσόμενον ἀποδίδει τὸν

[1] Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἐξ οὗ πολλὰ λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν τότε δρᾶσιν τῶν ἐν Σμύρνῃ Κυθηρίων ἐξήγοντο, παρέμεινε δυστυχῶς μετ᾽ ἄλλων ἱστορικῶν κειμηλίων κατὰ τὴν Καταστροφὴν ἔν τινι μικρῷ χρηματοκιβωτίῳ ἐντὸς τοῦ ἐν Σμύρνῃ Καταστήματός μου.

χρησιμώτατον τῇ Φαρμακευτικῇ χυμόν του, τὸν ὁποῖον εἰδικοὶ ἔμποροι ἐν Σμύρνῃ ἠγόραζον καὶ ἀπέστελλον εἰς Εὐρώπην διὰ λογαριασμὸν μεγάλων φαρμακευτικῶν οἴκων. Διὰ τὸν χυμὸν τοῦτον ὡπλισμένοι μὲ τὴν Ἑνετικήν, Γαλλικήν, Ἰονικὴν καὶ τέλος μὲ τὴν πανίσχυρον Ἀγγλικὴν προστασίαν, τολμηροὶ καὶ ῥιψοκίνδυνοι, εἰσεχώρουν καθ' ὁμάδας ἐκ 10-20 ἀνὰ τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ἀνατολῆς μέχρι Τρῳάδος, Προύσσης, Ἰκονίου, Ἀγκύρας καὶ αὐτῆς τῆς Βαγδάτης φθάνοντες κάποτε, ἐκεῖ ὅπου ξένος ποὺς δὲν εἶχε ἀκόμη πατήσει, κοιμώμενοι εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ ὄρη ἐν μέσῳ ἀγρίων θηρίων, βορὰ τῶν ὁποίων τινὲς καὶ ἐγένοντο, ἐν μέσῳ ληστῶν καί, χριστιανοὶ αὐτοί, ἐν μέσῳ φανατικῶν Τούρκων, χωρὶς νὰ γνωρίζουν οὔτε τὰ ἤθη, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Ἰθαγενῶν, οἱ ὁποῖοι πλειστάκις τοὺς ἐνήδρευον εἴτε διὰ νὰ τοὺς ἁρπάσουν τὴν περισυλλεγεῖσαν ὕλην, εἴτε διὰ νὰ τοὺς φονεύσουν. Καὶ πολλά, ὡς ἐκ τούτου, τὰ κατ' ἔτος θύματα τῆς ἐκστρατείας ταύτης.[1]

Ἐκ τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα μὲ τόσους κινδύνους ἐκέρδιζον, ἠγόραζον ἀπὸ τοὺς γνωστούς των ἢ προϊσταμένους των Τούρκους τεμάχια γῆς καί, ἐργαζόμενοι ἐπὶ ἡμερομισθίῳ παρὰ τοῖς ἐρίζουσιν ἐκ τῶν γαιοκτημόνων τίς πρῶτος νὰ τοὺς προσλάβῃ, οἰκονομοῦντες δὲ ὥρας καὶ ἡμέρας ἑορτῶν πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγορασθέντων μικρῶν των κτημάτων, κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ κατακτήσουν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν παραδείσιον κάμπον τοῦ Βουρνόβα, χωριὰ ὁλόκληρα, ὡς τὸν Κουκλουτζᾶν, νὰ ἐκχριστιανίσουν καὶ καταστήσουν καθαρῶς Ἑλληνικά,[2] εἰς πλεῖστα δ' ὅσα νὰ

[1] Περὶ τῆς προετοιμασίας καὶ τῶν προπαρασκευῶν τῆς ἐκστρατείας, τοῦ τρόπου τῆς περισυλλογῆς, τῶν μέσων τῆς μεταφορᾶς, τῶν προφυλάξεων τὰς ὁποίας ἐλάμβανον, τοῦ τρόπου τῆς διαίτης, τῶν φόνων καὶ τῶν ἁρπαγῶν, τῶν περιποιήσεων, τῶν ὁποίων ἐτύγχανον τελευταίως παρὰ τῶν ἐξομοσάντων Κυθηρίων εἰς προσεχὲς ἄρθρον μου.

[2] Οἱ Ὀθωμανοὶ κάτοικοι Κουκλουτζᾶ ἐκτοπισθέντες μετῴκησαν καὶ ἔκτισαν τὸ χωρίον Τσικλάρ. Κατὰ τὴν Καταστροφὴν μόλις μία Τουρκικὴ οἰκογένεια ὑπῆρχε εἰς Κουκλουτζᾶ καὶ ἐκείνη ἔξω τοῦ χωρίου διέμενεν ὁμιλοῦσα τὴν Ἑλληνικὴν καὶ οὐδόλως μὲ Τούρκους συναλλασσομένη.

ἐγκατασταθοῦν ἐν ἀναλογίᾳ 50-60 $^0/_0$ ἐπὶ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀνήκει ὁ Βουρνόβας (ἡ ἀρχαία Πρινόβαρις), τὸ Βαϊρακλὶ (ἀρχ. Βάρις), ὁ Βουτζᾶς, τὸ Ὀλουτζάκιον, τὸ Κορδελιὸ (ἐκ τῆς ἀρχ. Βυζαντινῆς Μονῆς τοῦ Κορδολέοντος), εἰς τὸ ὁποῖον πλείονες τῶν 300 οἰκογενειαρχῶν ἦσαν ἐγκατεστημένοι ὡς παντοπῶλαι, καφεπῶλαι, μάγειροι, μεγάλοι γαιοκτήμονες, γεωργοὶ κτλ., ἡ Παππᾶ - Σκάλα, ὅπου καὶ Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἔκτισαν καὶ ἄλλα.

Ἑτέρα ὁμὰς Κυθηρίων ἐξορμήσασα ἐκ Σμύρνης (1790-1800) ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Σαντζάκιον Σαρουχὰν τοῦ νομοῦ Προύσσης καὶ ἐν ταῖς πλουσίαις περιφερείαις τοῦ Ἀξαρίου καὶ τῶν Γκιορδῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἤκμαζε τότε ἡ καλλιέργεια τοῦ ῥιζαρίου (ἐρυθροδάνου) καὶ τοῦ κριμιζίου (κοκκινίλης), διὰ τῶν ὁποίων ἑκατοντάδες χιλιάδων στρεμμάτων ἐκαλλιεργοῦντο.

Εἰς τὰ ἐν λόγῳ τουρκόφωνα μέρη πρώτη ἐγκατασταθεῖσα Κυθηραϊκὴ οἰκογένεια ὑπῆρξεν ἡ τῶν *Καλλιγέρη* (1790-1800), δευτέρα ἡ τῶν *Νοταρᾶ,* οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων διατηροῦν σήμερον μέγαν ἐμπορικὸν οἶκον καπνῶν ἐν Δρέσδῃ, καὶ ἡ τῶν *Τσιμέρη,* εἰς τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον ἀνήκει ἡ ἰδιοκτησία τῶν πλουσίων μεταλλείων τοῦ Σῶμα, μετ' αὐτὰς δὲ ἡ τοῦ *Χατζῆ Θεοδώρου Στρατηγοῦ* [1] καὶ ἡ τοῦ ἀδελφοῦ του *Τζαννέτου* καὶ κατόπιν αἱ οἰκογένειαι *Τριφύλλη, Καρύδη, Καστρίσιου* (ἐξ ἧς καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἐφοπλιστοῦ Παν. Παντολέοντος), *Ἀρώνη, Ἀνθούση, Ἀξιώτη, Γερακίτη, Σουρῆ, Βελετσάνου* καὶ πολλαὶ ἄλλαι, εἰς τρόπον, ὥστε καὶ μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1914 ἠριθμοῦντο εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα πλείονες τῶν 800 ψυχῶν Κυθηρίων [2], πάντων

---

[1] Ἐγκατεστάθη εἰς Ἀξάριον τῷ 1823. Ἀπεβίωσε τὴν 1 Ἰουλίου 1877, ἡ δὲ σύζυγός του Κωνσταντία τὴν 20 Αὐγούστου 1886. Τέκνα αὐτῶν: Παναγιώτης γεν. 1855, Γεώργιος 1858, Χαράλαμπος 1869 καὶ Παρασκευὴ 1868, νυμφευθεῖσα τὸν Ἰωάν. Δημητρίου.

[2] Τούτου ἕνεκα καὶ Ἑλληνικὸν Προξενικὸν Πρακτορεῖον διετηρεῖτο εἰς τὰ μέρη ταῦτα μέχρι τοῦ 1897, ὅτε συμφώνως τῇ Διαιτητικῇ ἀποφάσει τῶν Δυνάμεων κατηργήθη μεθ' ἁπάντων τῶν ὁμοίων ἐν Τουρκίᾳ Πρακτορείων.

σχεδὸν τουρκοφώνων, ἀλλὰ διατηρούντων τὰ ἔγγραφα τῆς καταγωγῆς των, ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, θερμὴν τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην καὶ ζωηρὰς τὰς Κυθηραϊκὰς ἀναμνήσεις, δι' ὃ καὶ Ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἔκτισαν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μεγάλων γαιοκτημόνων Καλλιγέρη.

Ἕτερον σπουδαῖον Κυθηραϊκὸν ἐν Μ. Ἀσίᾳ κέντρον ὑπῆρξαν αἱ Κυδωνίαι (Ἀϊβαλί), ὅπου πλεῖσται ὅσαι οἰκογένειαι ὑπῆρχον καλῶς ἐγκατεστημέναι. Λόγῳ ὅμως τοῦ ἀμειλίκτου διωγμοῦ τῶν Τούρκων καὶ τῆς ἀμελείας τῶν ἑκάστοτε ἐν Κυδωνίαις Προξένων μας ἢ τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως νὰ προστατεύσῃ τοὺς ὑπηκόους της, οἱ πλεῖστοι ἐγένοντο Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι. Ἐν τῷ ἐπισήμῳ καταλόγῳ τῶν Ἰονίων πολιτῶν τοῦ ἔτους 1858, τῷ παραδοθέντι κατὰ τὸ 1886 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Προξένου Τ. Μαράτου εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, ἐσημειοῦντο οἱ ἑξῆς ἐν Κυδωνίαις οἰκογενειάρχαι Κυθήριοι:

Φώτιος Γ. Βιάρος, ἔμπορος, μετὰ 11 μελῶν τῆς οἰκογενείας του, Γεώρ. Ν. Δαρμάρος, Γεώρ. Ἰω. Κριθαρίτης ἔμπορος μετὰ 8 μελῶν, Γεώρ. Παν. Σοφίος, γεωργός, μετὰ 3 μελῶν, Ἄγγελος Ἰωάννης τοῦ Ἀγγελῆ, ἔμπορος, μετὰ 3 μελῶν, Μαρία χήρα Στρατῆ Καρύδη μετὰ 4 μελῶν, Μάλτα χήρα Νικολ. Κόντε μετὰ 2 μελῶν, Αἰκατερίνη χήρα Σπ. Ἀλιφιέρη μετὰ 2 μελῶν, Δ. Κασιμάτης τοῦ Ζαφείρη μετὰ 2 μελῶν, Θεόδ. Σάμιος τοῦ Κοσμᾶ, Ἀλέξ. Δυράσκος τοῦ Ἀλεξανδρῆ, γεωργός, μετὰ 6 μελῶν, Ἀντ. Φραγκιᾶς τοῦ Γερασίμου, ὑπηρέτης, Νικ. Παχνουντάκης, γαλακτοπώλης μετὰ 5 μελῶν, Ἀθ. Γάμπαρης τοῦ Θανάση, ξυλουργός, μετὰ 4 μελῶν, Γεώρ. Μαραγκάκης τοῦ Ἀνδρέα, ξυλουργός, μετὰ 8 μελῶν, Γιάγκος Καμπούρης, Ναυτικός, μετὰ 3 μελῶν, Νικ. Χασάπης τοῦ Ἰωάννου, ἔμπορος, Γεώρ. Χασάπης τοῦ Ἰωάν. Ἔμπορος, Ζαφείρης Καμπούρης τοῦ Παναγ. ἔμπορος, Δημ. Κερομύτης τοῦ Κωνστ., ξυλουργός.

Ἀραιότεροι συνοικισμοὶ ὑπῆρχον καὶ εἰς Κασαμπᾶν, Μαγνησίαν, Ἀϊδίνιον, Ν. Ἔφεσον, Φώκαιαν, Ὀλουτζάκιον καὶ Γκιοὺλ-Μπαξέν.

Εἰς Γκιοὺλ-Μπαξὲν οἱ Κυθήριοι ἔκτισαν ὡραιοτάτην Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης, τῆς ὁποίας τὴν ἑορτὴν μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τριήμερον ἐτέλουν. Μετὰ τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Σμύρνης λειτουργίαν οἱ

Κυθήριοι λεμβοῦχοι (καϊκτζῆδες) ἐπεβίβαζον εἰς τὰ καΐκια των τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰς τῶν φίλων των καὶ ἐξέδραμον εἰς Γκιοὺλ-Μπαξέ. Οἱ ἐν τῇ παραλίᾳ Σμυρνιοὶ βλέποντες ὁλόκληρον στολίσκον ἀποπλέοντα ἔλεγον «ὁ Τσιριγώτικος στόλος φεύγει». Εἰς Γκιοὺλ-Μπαξὲ ἀνέμενον τοὺς ἐκδρομεῖς οἱ συμπατριῶται καὶ φίλοι των ἁμιλλώμενοι τίς πρῶτος νὰ τοὺς περιποιηθῇ. Μετὰ διήμερον ἢ τριήμερον γενναῖον φαγοπότι ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἴδια. Εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Σκυλίτση εὕρηται τὸ «Τραγούδι τῆς Μυρτοῦς». Η Μυρτὼ ἦτο Κυθηρία, τὸ γένος Κορώνη (1809-1810) καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὸν Χατζῆ-Διαμαντῆν ἀπὸ τὸν Γκιοὺλ-Μπαξέν.

Καὶ ἐν Χίῳ καὶ Μυτιλήνῃ ἔχομεν μεγάλους Κυθηραϊκοὺς συνοικισμούς. Ἐν Χίῳ μάλιστα καὶ Ναὸν τῆς Μυρτιδιωτίσσης. Ἀλλὰ περὶ τούτων εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως»[1].

[1] Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἐξάπλωσιν τῶν Κυθηρίων καὶ ἐν γένει τῶν Ἑπτανησίων ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν συνετέλει καὶ ἡ ἰσχυρὰ Ἀγγλικὴ προστασία, ἡ ὁποία τοὺς καθίστα ἰσχυροὺς ἀπέναντι τῶν Τούρκων. Πλεῖστα ὅσα σχετικὰ ἐπεισόδια μαρτυροῦνται ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τῶν μισοτούρκων καὶ φιλελλήνων Ἄγγλων ἐν Σμύρνῃ Προξένων Werry, Vedova καὶ Brandi, οἵτινες καὶ Τουρκοφάγοι ὑπὸ τῶν Κυθηρίων ἐκαλοῦντο. Εἰς συμπλοκήν τινα Κυθηρίων μετὰ Τούρκων διά τινα λαθρεμπορικὴν πρᾶξιν παρουσιάσθη πρὸ τοῦ Brandi κάποιος Κυθήριος καὶ τῷ ἀνέφερεν, ὅτι ἐδάρη ὑπὸ Τούρκου. Πλήρης ὀργῆς καλεῖ τότε τὸν Καββάσην ὁ Brandi καὶ διατάσσει τὴν φυλάκισιν τοῦ δαρέντος Κυθηρίου. Μετ' ὀλίγον καταφθάνουν καὶ ἄλλοι πολλοὶ Κυθήριοι ἀφηγούμενοι τὰ τῆς συμπλοκῆς. Ἐκ τούτων τοὺς μὲν παραπονουμένους ὅτι ἐκακοποιήθησαν ὑπὸ Τούρκων ἢ ὅτι ἐπέτρεψαν τὴν παραβίασιν τῶν καταστημάτων των ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ἐφυλάκιζε, ὅσους δ' ἔλεγον, ὅτι ἔδειραν τοὺς Τούρκους ἢ ὅτι τοὺς ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν παρέπεμπε διὰ τοῦ Καββάση εἰς τὸ μαγειρεῖον τοῦ Προξενείου, ὅπου διέτασσε νὰ τοῖς προσενεχθῶσι μπριζόλες ζεστὲς καὶ κρασὶ ἄφθονο.

Ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω φιλελλήνων Ἄγγλων Προξένων Σμύρνης ὁ Henry Vedova ὑπηρέτει κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Χίου ὡς Πρόξενος ἐν Χίῳ. Εἰς τὸν Πύργον του ἔσωσε πλείστους ὅσους Χίους ἀπὸ τὴν σφαγήν, πρῶτος δ' αὐτὸς ἔστειλε πλοῖον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Πρεσβείαν τὰς σφαγὰς τῆς Χίου. Ἦτο καταγωγῆς Ἑνετικῆς, ὁ δὲ πάππος του πλοίαρχος ὢν ἠχμαλωτίσθη κατά τινα ναυμαχίαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ μετὰ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΜΥΡΝΗΝ

Ἡ πρώτη μεγάλη ὁμαδικὴ μετανάστευσις ἐκ Κυθήρων εἰς Σμύρνην ἐγένετο κατὰ τὸ 1850, ὅτε παρουσιάσθη τὸ πρῶτον ἡ ἀσθένεια τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν λεμονοπορτοκαλεῶν καὶ ἡ σιτοδεία. Μετά τινα ἔτη καὶ ἐνῷ ἀκόμη ἡ δυστυχία ἐξηκολούθει καὶ αἱ πληγαὶ ἐπλεόναζον ἐκηρύχθη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἡ σιτοδεία ηὔξησε, τὰ εἴδη ὑπερετιμήθησαν σημαντικά, ἡ πεῖνα ἐπέφερε τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἠθικὴν ἐξαχρείωσιν, οἱ κάτοικοι ἀντὶ σίτου ἤλεθον ἐλαιοκόκκια καὶ ἐλαιοπυρῆνα καὶ ἀντὶ ἄρτου ἔτρωγον χόρτα καὶ ρίζας, θάνατοι ἐξ ἀσιτίας ἐσημειοῦντο καὶ μικρὰ παιδιὰ ἀπέθνησκον ἀτροφικά, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ χολέρα ἐνσκήψασα ἐκορύφωσε τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δυστυχίαν καὶ ἐπέτεινε τὴν ἀπόγνωσιν. Τότε καὶ εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐξαπελύθησαν ἐκ Κυθήρων πρὸς τὴν Σμύρνην τὰ μεγαλύτερα μεταναστευτικὰ ῥεύματα καταλιπόντα ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας πᾶν ὅ,τι ἡ Νῆσος εἶχε τότε εἰς ἀνθρωπίνην σωματικὴν ἀκμήν, εἰς ζωτικὸν χυμόν, εἰς λανθάνουσαν ἐνεργητικότητα καὶ δρᾶσιν.

Μετὰ τὴν ἀθρόαν ταύτην μετανάστευσιν ἐξηκολούθησαν ἀραιοὶ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον νὰ προσέρχωνται πλησίον τῶν ἐγκατεστημένων συγγενῶν καὶ συγχωριανῶν νέοι πάντοτε μετανάσται. Τέλος δὲ κατὰ τὸ 1875 λέγεται ὅτι νέον σφοδρὸν μεταναστευτικὸν ῥεῦμα ἐξαπελύθη δι᾽ ἄγνωστόν μοι αἰτίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὸ 1897 ἔπαυσε πλέον πᾶσα πρὸς τὴν Σμύρνην μετανάστευσις, τῶν Κυθηρίων στραφέντων πρὸς ἕτερα μέρη μᾶλλον προσοδοφόρα, πρὸς τὴν Ἀμερικὴν καὶ πρὸς τὴν Αὐστραλίαν.

ΟΙ ΚΥΘΗΡΙΟΙ ΕΝ ΤΗι ΣΜΥΡΝΗι

ΑΙ ΕΟΡΤΑΙ ΤΩΝ ΚΑΙ ΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ ΤΩΝ

Ὁ μετὰ τῶν Σμυρναίων συγχρωτισμὸς τῶν Κυθηρίων, αἱ μετ᾽ αὐτῶν ἐμπορικαὶ Συναλλαγαί, οἱ ἀναπτυχθέντες συγ-

φερθεὶς εἰς Ἀγγλίαν παρέμεινεν ἔκτοτε ἐν αὐτῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐξαγγλισθείς.

γενικοὶ ἐν πολλοῖς δεσμοὶ κτλ. εἶχον τόσον ἐξαπλωθῆ, ὥστε μέχρι τοῦ 1890 κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς πολιούχου προστάτιδος τῆς Νήσου Παναγίας Μυρτιδιωτίσσης (24 Σεπτεμβρίου) ἡ ἀγορὰ ἐκλείετο καὶ ἰδίᾳ ἡ τῶν μεγάλων Ταβερνῶν, ἡ τῶν Μελιταίων, ἡ τῶν Παλαιῶν Ψαράδικων, ἡ συνοικία τὰ Τσιριγώτικα καὶ ὁ Φασουλᾶς. Μεγαλοπρεπὴς Ἀρχιερατικὴ λειτουργία, λιτανεία πομπώδης, ἀρτοκλασία πλουσία ἐτελοῦντο. Αἱ παρατεταμέναι κωδωνοκρουσίαι ἐσκόρπιζον ἀνὰ τὴν περιοχὴν τοὺς χαρμοσύνους ἤχους τῆς ἑορτῆς. Ὁ Μητροπολιτικὸς Ναός, αἱ ἐξώθυραι τοῦ αὐλογύρου, τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ὁ νάρθηξ τοῦ Ναοῦ ἐστολίζοντο μὲ μυρσίνας, εἰς δὲ τὸ δάπεδον ἐστρώνοντο μικρὰ τεμάχια αὐτῶν ἐν εἴδει παχέος τάπητος.

Τὸ θέαμα ἦτο ὑπέροχον καὶ μαγευτικόν. Διὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν συνέρρεον ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῆς μεγαλοπόλεως καὶ ἐξ ὅσων περιχώρων δὲν ἦσαν ἐκτισμένοι ἴδιοι Ναοὶ τῆς Μυρτιδιωτίσσης οἱ Κυθήριοι ἐνδεδυμένοι μὲ τὰ λαμπρά των γιορτινὰ φορέματα, μὲ τὰ τσόχινα μακρυὰ βρακιά των, τὰ βελούδινα γελέκα των μὲ τὰ γραφικὰ ἀπὸ λεπτὰ σειρίτια κεντήματα, μὲ τὰ πλατέα μανίκια τῶν καταλεύκων ὑποκαμίσων των, μὲ τὸ γυριστὸν κολλᾶτον κολλᾶρό των, τὴν μαύρην πλατειὰν γραβάταν των, ἡ ὁποία συνηνοῦτο εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κολλάρου περὶ τὸν λαιμὸν καὶ συνεσφίγγετο διὰ τριστόμου χρυσῆς ἢ ἀργυρᾶς θήκης, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἀπαραιτήτως κεχαραγμένα ἐν συμπλέγματι τὰ ἀρχικὰ ψηφία τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπιθέτου, μὲ τὰς χρυσᾶς ἢ ἀργυρᾶς ἁλύσεις τῶν ὡρολογίων των καὶ τὰ πλατυὰ κουμπιὰ τῶν μανικετιῶν καὶ τοῦ στήθους. Ἐπίσης ὑπερεπληροῦτο καὶ ὁ γυναικωνίτης ἐκ τῶν γυναικῶν μετὰ τῶν τέκνων των. Αἱ γυναῖκες ἐφόρουν τὰ πολυτιμότερα φορέματά των μὲ τὸ μακρὺ μεταξωτὸ φουστάνι των καὶ ἦσαν κτενισμέναι μὲ τὴν γραφικήν των κτενισιάν.

Τοὺς Κυθηρίους παρηκολούθουν καὶ οἱ Σμυρνιοὶ καὶ οἱ Σμυρνιὲς καὶ οὕτως ὁ Ναὸς ὑπερεπληροῦτο. Μετὰ πάσης εὐλαβείας ἵσταντο πάντες ἀκροώμενοι τῆς θείας λειτουργίας. Μεθ' ὃ ἐτελεῖτο ἡ λιτανεία περιφερομένης ἀνὰ τὸν αὐλόγυ-

ρον καὶ τὸν ἔξω αὐτοῦ χῶρον μετὰ τῶν ἐξαπτερύγων καὶ τῶν ἄλλων λαβάρων τῆς Εἰκόνος, κρατουμένης ὑψηλὰ παρὰ τῶν μᾶλλον εὐρώστων καὶ εὐλαβῶν νέων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥητόν: *«Ψηλὰ-ψηλὰ τὴν Τσυρία μας νὰ μὴν τὴν φιλήσουν οἱ Τουρτοραγιάδες»* [1]. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον παρὰ τῶν Ὀργανωτῶν τῆς Ἑορτῆς καὶ ἀργότερα παρὰ τῶν Συμβούλων τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος» ἐλάμβανεν εἷς ἕκαστος τῶν ἐκκλησιασθέντων τεμάχιον ἄρτου μὲ τὴν σφραγῖδα τῆς Παναγίας ἐπ' αὐτοῦ καὶ τεμάχιον μυρσίνης. Χαιρετίζοντες ἀλλήλους ηὔχοντο: «Καὶ τοῦ χρόνου μὲ ὑγεία», «Εἰς ἔτη πολλά», «Καλὴν Πατρίδα». Καὶ ἄλλοι μὲν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἑώρταζον, ἄλλοι ἤνοιγον τὰ Καταστήματά των ἐπ' ὀλίγον μόνον καὶ ἔκλειον αὐτὰ ἀμέσως.

Πλὴν τῆς ἑορτῆς ταύτης ἑώρταζον οἱ Κυθήριοι καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ μέχρι τοῦ 1860 περίπου καὶ τὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Καὶ τὰς μὲν ἑορτὰς τῶν Ἁγίων Σπυρίδωνος καὶ Διονυσίου ἑώρταζον εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, τὴν δὲ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου (12 Μαΐου) εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Νοσοκομείου, ἵνα ἱκανοποιῆται καὶ τὸ ἵδρυμα τοῦτο, πρὸς ὃ προσέφερον, πλὴν τῆς ἐκ 50 μετζητίων τακτικῆς ἐτησίας εἰσφορᾶς των καὶ ἕτερα 25 μετζήτια κατ' ἔτος διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου.

Κατὰ τὸ 1858, ὅτε ἐκτίζετο ὁ μεγαλοπρεπὴς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κτίσται καὶ ἐργάται Κυθήριοι εἰργάσθησαν δωρεάν, ἵνα τὸ δεξιὸν παρεκκλήσιον τοῦ Ναοῦ τιμηθῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ 1890 ἐπῆλθε διαφωνία ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῆς «Κυθ. Ἀδελφότητος», τινὲς τῶν ἀδελφῶν ἀποχωρήσαντες ἔπαυσαν συμμετέχοντες τῆς ἐτησίας κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἑορτὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ καὶ ἤρχιζαν ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τὸν ὡς ἀνωτέρω ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου

[1] Ἐπὶ τοῦ ῥητοῦ τούτου θὰ ἐπανέλθω ἐν προσεχεῖ τόμῳ τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως».

καὶ μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν ἐτέλουν, διὰ συνεισφορῶν δὲ ἀνήρτησαν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἀπέναντι τοῦ Δεσποτικοῦ θρόνου ἐξαισίαν εἰς φυσικὸν σχῆμα Εἰκόνα τῆς Μυρτιδιωτίσσης, ἔργον τοῦ ἀκμάζοντος τότε ἐν Σμύρνῃ ζωγράφου Παλαιολόγου, μετὰ μεγαλοπρεποῦς πλαισίου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, πρωτοστατούντων τῶν ἀδελφῶν Μιχαὴλ καὶ Ἀναστ. Σαμίου, τοῦ Περ. Ἀλιφιέρη καί τινων ἄλλων, ἐθεμελίωσαν τῷ 1891 καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἀνήγειραν ἔν τινι ἔξω τῆς πόλεως θέσει καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας ἱερὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης μετὰ τετραταξίου Δημοτικῆς Σχολῆς, ἥτις λόγῳ τῆς Ἐκκλησίας ἐπωνομάσθη καὶ αὕτη ***Μερσιλί.*** Ὁμώνυμος συνοικισμὸς εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη· Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα δύο ἔτη, τῇ ἐπιμόνῳ ἐνεργείᾳ τῶν ἀδελφῶν Σαμίου πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας τοῦ Σιδηροδρόμου Κασαμπᾶ, κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ καθ᾽ ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως ἐστάθμευον αἱ ἁμαξοστοιχίαι τῆς γραμμῆς Κορδελιοῦ ἔναντι μικρᾶς πρὸς τὴν Ἑταιρείαν ἀποζημιώσεως. Μετὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἀφ᾽ ὅτου ἡ Ἐκκλησία ἐκτίσθη τελείως τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὴν ἑορτὴν καὶ τὴν ἐπομένην ταύτης αἱ ἁμαξοστοιχίαι ἐστάθμευον ἄνευ ἀποζημιώσεως. Σήμερον δὲ τὸ Μερσιλὶ ἀποτελεῖ χωρίον ὁλόκληρον μὲ ἰδιαίτερον σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ μὲ τακτικὴν συγκοινωνίαν τῶν γραμμῶν Κορδελιοῦ καὶ Βουρνόβα.

Ἄλλους Ναοὺς ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Παναγίας τῆς Μυρτιδιωτίσσης ἀνήγειραν οἱ Κυθήριοι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἀνέφερα, εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ φρουρίου εὐφορωτάτην θέσιν Γκιοὺλ-Μπαξὲ (κῆπος ἀνθέων), εἰς τὸ πλησιέστατα πρὸς τὸ Κορδελιὸ χωρίον Παππᾶ-Σκάλα καὶ εἰς Ἀξάριον.

Εἰς τὸ χωρίον Βουρνόβα ὑπῆρχε Μετόχιον μετ᾽ ἀρκετῆς περιφερείας, παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ χειμάρρου (Τσαγιοῦ), ἰδιοκτησία τῆς ἐν Κυθήροις Μονῆς τῆς Μυρτιδιωτίσσης· Ἄλλοτε ἤρχετο κάποτε ἀπὸ τὰ Κύθηρα ὁ «Παππᾶ-Βρα-

νᾶς» [1], ὁ ὁποῖος ἐλειτούργει, εἰσέπραττε τὰ εἰσοδήματα καὶ ἀνεχώρει. Πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐδωρήθη δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω. Σχετικὰ ἔγγραφα ὑποθέτω νὰ ὑπάρχουν εἰς τὴν Μονὴν καὶ εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ἠρευνῶντο καὶ νὰ ἀνεκοινοῦντο.

ΑΙ ΠΡΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΘΙΔΡΥΜΑΤΑ ΕΥΕΡΓΕΣΙΑΙ ΤΩΝ

Ἡ πρὸς τὴν Σμύρνην εὐεργετικὴ δρᾶσις τῆς μεγάλης Κυθηραϊκῆς παροικίας κατωπτρίζετο ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων πλακῶν τῶν εὐεργετῶν καὶ μεγάλων εὐεργετῶν εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ καὶ φιλεκπαιδευτικὰ καθιδρύματα — Νοσοκομεῖον, Εὐαγγελικὴν Σχολήν, Παρθεναγωγεῖον, Ὀρφανοτροφεῖον κτλ. —, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τοιαῦτα, ἐν αἷς πλεῖστα ὅσα ὀνόματα Κυθηρίων χρυσοῖς γράμμασιν ἐφέροντο ἀναγεγραμμένα. Δυστυχῶς δὲν περιέσωσα λεπτομερῆ αὐτῶν κατάλογον, ἀναφέρω ὅμως ἐνταῦθα ὅσων μεγάλων εὐεργετῶν τὰ ὀνόματα ἐνθυμοῦμαι:

Κατέλιπον εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν: ὁ καφεπώλης ***Καλυβοδιάκος*** ἅπασαν τὴν περιουσίαν του, ἡ ***Μαρία Στρατηγοῦ*** — ἀδελφὴ τοῦ πάππου μου — ἐπίσης, ὁ ***Ἀλβανάκης*** ἔμπορος ὑφασμάτων δύο οἰκίας εἰς Χαλεπλῆ, ὁ ***Ι. Μισθὸς*** καὶ ὁ ***Δ. Μισθὸς*** ἔμποροι μεγάλα ποσά.

Ὁ ***Λεουσάκης Κλάρος τοῦ Πέρρου*** ἀποβιώσας τῷ 1864 κατέλιπεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Νοσοκομεῖον.

Ὁ ***Χατζῆ Γεώργιος Μινάρδος Ζερβὸς*** κατεσκεύασε τῷ 1865 ἰδίᾳ δαπάνῃ ἀναβρυτήριον καὶ πύλην ἐν τῷ Γραικικῷ Νοσοκομείῳ.

Ὁ ***Μιχαὴλ Ταμβάκης*** διὰ διαθήκης του συνταχθείσης τὴν 8ην Ἰουνίου 1890 κατέλιπεν ἅπασαν τὴν μεγάλην κτηματικήν του περιουσίαν ἐν Σμύρνῃ καὶ Πάρσᾳ ὡς καὶ τὴν κινητὴν τοιαύτην εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν. Ἐν τῇ δια-

[1] Τουτέστιν ὁ ἄλλοτε Ἡγούμενος τῆς Μονῆς Μυρτιδίων ἐν Κυθήροις Ἀγαθάγγελος Καλλίγερος, περὶ οὗ βλ. ἀνωτέρω ἐν σελ. 48-50 (σημ. «Κυθ. Ἐπιθ.»).

θήκη ὑπάρχει διάταξις, καθ' ἣν ἡ Σχολὴ ὑποχρεοῦται ἐκ τῶν τόκων τῶν μετρητῶν ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος ἕνα νέον Κυθήριον, κατὰ προτίμησιν ἐκ τοῦ χωρίου Ἀραῖοι, ἐν ᾧ ὁ Διαθέτης ἐγεννήθη, εἰς Εὐρώπην δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς οἱανδήποτε Ἐπιστήμην, πλὴν τῆς Νομικῆς καὶ τῆς Ἰατρικῆς·

Ἡ ***Σταματικὴ Ταμβάκη*** καὶ ἡ ***Γαρουφαλιὰ Ταμβάκη*** διὰ τῆς διαθήκης των ἐνίσχυσαν τὸ κληροδότημα τοῦ ἀνωτέρω ἀδελφοῦ των ***Μιχαήλ***.

Ὁ εἰσέτι ζῶν ***Γεώργιος Σκλάβος*** ἐδώρησε τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τὸ Νοσοκομεῖον καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του, πλὴν πολλῶν ἄλλων πρὸς τὰ Κύθηρα δωρεῶν, δίδει τὴν ἐντολὴν εἰς τὴν Ἐφορίαν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς νὰ καταθέσῃ 50 λίρας Ὀθωμανικὰς πραγματικὰς χρυσᾶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τόκῳ, ἵνα δοθοῦν εἰς τὸν συγγραφέα ἐκτενοῦς ἱστορίας τῆς γενετείρας αὐτοῦ νήσου Κυθήρων, κατόπιν διαγωνισμοῦ προκηρυχθησομένου ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τοῦ Ἐθνικοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔφοροι παντοίων κοινωφελῶν καθιδρυμάτων δὲν ὑστέρησαν οἱ Κυθήριοι διὰ τῆς προθύμου καὶ σώφρονος συμβολῆς των ἀποβαίνοντες πάντοτε συντελεσταὶ σπουδαῖοι ἐν τῇ ἀναπτύξει καὶ προόδῳ τῶν Ἱδρυμάτων. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀναφέρομεν ὧδε.

Εἰς μὲν τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολὴν τοὺς Τάσον Γιοβανώφ, Παῦλον Γιοβανώφ, Ι. Μισθόν, Δ. Μισθόν, Καστρίτσιον, Α. Σιμιτόπουλον καὶ λοιπούς.

Εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τοὺς Τ. Γιοβανώφ, Π. Γιοβανώφ, Μ. Κλάδον, Ἱερ. Κοντολέοντα, Ι. Κοντολέοντα.

Εἰς τὸ Ταμεῖον πτωχῶν τοὺς Ι. Μιλᾶνον, Θ. Στρατηγόν, Π. Ταμβάκην.

Εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον τοὺς Δ. Στάην καὶ Α. Κορώνην.

Παραλείπω τοὺς Ἐφόρους τῶν Κοινοτικῶν Ναῶν καὶ τῶν Σχολῶν αὐτῶν καὶ ἀναφέρω μόνον, ὅτι οὐδεμία Ἐφορία οἱουδήποτε κοινωφελοῦς καθιδρύματος ὑπῆρχε, εἰς ἣν

νὰ μὴ συγκαταλέγετο μεταξὺ τῶν ἐπιλέκτων μελῶν της καὶ εἷς Κυθήριος.

Η ΕΙΣ ΤΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙΔΟΣΙΣ ΤΩΝ

Καθ' ἃ ἀνωτέρω ἀνέφερα, οἱ Κυθήριοι ἐγκατεστάθησαν κατ' ἀρχὰς ἐν Σμύρνῃ καὶ Μ. Ἀσίᾳ ὡς γεωργοί. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐπεδίδοντο καὶ εἰς διαφόρους κλάδους τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας, τῆς ναυτιλίας, εἰς οὓς καὶ διεκρίθησαν, οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ λαμπροὶ ἐπιστήμονες ἀνεδείχθησαν. Ἐπιχειροῦμεν, ὧδε βραχεῖαν ἐπισκόπησιν τῶν Κυθηρίων τῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀναδειχθέντων. Οὕτω διετέλεσαν:

1. ***Ἱερεῖς:*** Ὁ † Νεόφυτος, ὁ † Μακάριος Λογοθέτης, ὁ † Βαλέριος Μαρσέλος, ὁ Χρυσόστομος Κασιμάτης ἢ Κορογόνας, ὁ † Μᾶρκος Παυλάκης, ὁ † Μηνᾶς Τζάννες, ὁ † Παρθέν. Βενέρης, κατακρεουργηθεὶς ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν κατόπιν μαρτυρίου ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Νεκροταφείου, ὁ † Σπυρίδων Δαρμᾶρος, ἀγρίως σφαγεὶς ὑπὸ Τσετῶν καὶ χωρικῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς Γεφύρας τοῦ Συκλαρίου.

2. ***Καθηγηταὶ καὶ Διδάσκαλοι:*** Ὁ † Ι. Κοντολέων, ὁ † Ν. Σαγιᾶνος, ὁ † Ι. Στάης, ὁ Ν. Στάης, ὁ Γεώρ. Λογοθέτης, ὁ Νικ. Ἀνδρεαδάκης, ὁ Ἰωάν. Ἀνδρεαδάκης, ἡ διευθύντρια Λυκείου Νικομάχη Καλλιγέρη, ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν Κων. Ἀρώνης.

3. ***Δικηγόροι:*** Ὁ † Κανέλλος Καρατέλης καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ † Ἰωάν. Καρατέλης, ὁ † Ἀνδρέας Σεμιτέκολος ἢ Σιμιτόπουλος, ὁ Ἰάκωβος Καλοκαιρινός, ὁ Νικολ. Κατελοῦζος, νῦν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δικηγορῶν, ὁ Ν. Κοντολέων, ὁ Δ. Καλλιγέρης.

4. ***Ἰατροί:*** Ὁ ἰατροφιλόσοφος καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν καὶ διοργανωτὴς τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐκ Ναυπλίου ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλεὶς † Χαράλαμπος Βερνάρδος, ὁ † Μαρῖνος Κλάδος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ † Γαληνὸς Κλάδος, ὁ † Ἱερώνυμος Κοντολέων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάν. Κοντο-

λέων, ὁ καὶ Πρύτανις τῶν ἰατρῶν θεωρούμενος, ὁ † Τάσος Γιοβανώφ, ὁ † Χανιώτης, ὁ Δημ. Στάης, ὁ Δημ. Μαρσέλος, ὁ καὶ τελευταῖος πρόεδρος τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἀδεφότητος Σμύρνης», ὁ Κομηνός, ὁ Παντ. Ἀλεβιζάκης, ὁ Βασ. Κανέλλης, ὁ Κ. Φριλίγγος, οἱ ἐν Ἀϊδινίῳ † Κομηνὸς καὶ † Κοντολέων καὶ οἱ ἐν Κασαμπᾷ Ι. Χρυσούλης καὶ Καλοκαιρινὸς καὶ ἄλλοι πολλοί.

5. ***Φαρμακοποιοί:*** Ὁ Γεώργιος Σκλάβος, ὁ Θεμιστοκλῆς Φατσέας, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς † Ἰωάννης, φαρμακοποιὸς ἐπίσης, ἐκρεουργήθη ἔξωθι τοῦ Φαρμακείου του, ὁ Στέφανος Στάης, ὁ Κουρμουλῆς, ὁ Ν. Σεμιτέκολος.

6. ***Ἀρχιτέκτονες:*** Ὁ Ἠλίας Σεμιτέκολος ἢ Σιμιτόπουλος, ὁ Γεώργιος Καλοκαιρινός, ὁ Ἠλίας Κουρμουλῆς.

7. ***Τραπεζῖται καὶ Τραπεζιτικοί:*** Ὁ Τραπεζίτ. † Κλάδος, ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐν Σμύρνῃ Ὑποκαταστήματος τῆς Γαλλικῆς Τραπέζης Ἰωάννης Κ. Κασιμάτης ἢ Λόλης, νῦν ἐν Μασσαλίᾳ διευθύνων τὸ Τμῆμα τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἀνατολῆς τῆς αὐτῆς Τραπέζης, ὁ ἐκ τῶν Ὑποδιευθυντῶν τοῦ ἐν Σμύρνῃ Ὑποκαταστήματος τῆς Crédit Lyonnais Τηλέμαχος Μελέτιος καὶ πλεῖστοι ὅσοι Τμηματάρχαι καὶ Ὑπάλληλοι παρὰ ταῖς διαφόροις ἐν Σμύρνῃ Τραπέζαις.

8. ***Ἔμποροι:*** Ὑπῆρξαν τόσοι, ὥστε ἀδυνατῶ νὰ τοὺς ἀπαριθμήσω. Ἀναφέρω μόνον ὅσους προχείρως μοῦ ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν: Ὁ † Σταμάτιος Λογοθέτης, ὁ † Ι. Ἀλβανάκης, ὁ † Ἰω. Λογοθέτης, ὁ † Καστρίτσιος (ἐξ Ἀξαρίου), οἱ μεγάλοι σιτεμπορικοὶ οἶκοι τῶν † Ἰω. Πετροχείλου καὶ υἱοῦ, τοῦ † Ἰω. Μιλάνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ † Ἀλεξάνδρου Μιλάνου, οἱ σταφιδικοὶ οἶκοι τῶν Θ. Κατσαούνη καὶ Εὐστρ. Φριλίγκου, οἱ εἰς πλείστους ὅσους κλάδους τοῦ Ἐμπορίου δράσαντες Κωνστ. Πανάρετος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Χρῖστος καὶ Ἀντώνιος Ἀρώνης.

9. ***Λεμβοῦχοι, ἰδιοκτῆται φορτηγίδων, ἐφοπλισταί.*** Μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Σμύρνης καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν συνεβάδιζε καὶ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν Κυθηρίων λεμ-

βούχων τῆς Σμύρνης. Πρῶτοι αὐτοὶ — μεθ' ὑπερηφανείας τὸ ἀναγράφω—συνεμορφώθησαν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ συνασπισθέντες συνεκρότησαν τὰς πρώτας μετοχικὰς ἑταιρείας καὶ ἐναυπήγησαν τὰς πρώτας φορτηγίδας (μαοῦνες). Κατ' ἀρχὰς ἀνεφάνησαν αἱ μικροεταιρεῖαι τοῦ Γούβερη καὶ τοῦ Π. Τσίτα, κατόπιν δὲ αἱ μεγάλαι ἑταιρεῖαι τοῦ Γεωρ. Καρύδη ἢ Μπομπολᾶ, τῶν ἀδελφῶν Θεοδώρου καὶ Γεωργίου Καρύδη ἢ Κεκιώνη, τοῦ Θεοδώρου Φωτεινοῦ, τοῦ Δ. Κασιμάτη, τοῦ Ν. Στρατηγοῦ, τοῦ Πολυχρόνη Βερνάρδου ἢ Σακαλῆ, τοῦ Γεωργ. Κρητικοῦ, τοῦ Ἀποστόλη Βερνάρδου, τοῦ Χαραλάμπους Ἀμελτώνη, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀναστασίου Ἀμελτώνη, τὸν ὁποῖον ἀγρίως ἀπηγχόνισαν οἱ Κεμαλικοὶ ἐν τῇ Πλατείᾳ τοῦ Διοικητηρίου τῇ συνεργίᾳ τῶν Ἰταλῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν παρέδωκαν τὴν 10/23 Σεπτεμβρίου 1922 ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ Ἰταλικοῦ ἀτμοπλοίου «Bulgaria» καὶ τοῦ Ἀθανασίου Ποτήρη. Ὅσον δ' ἀνεπτύσσετο ἡ Ἑλληνικὴ Ἐμπορικὴ Ναυτιλία εἰς ἀριθμὸν καὶ χωρητικότητα σκαφῶν, τόσον ἐκ παραλλήλου ἐπολλαπλασιάζοντο αἱ φορτηγίδες καὶ ηὔξανεν ἡ εἰς τόνους χωρητικότης των. Εἰς τόσην δὲ περιωπὴν ἀνήγαγον τὸν ἐν λόγῳ κλάδον, ὥστε μέχρι τοῦ 1897 εἶχον σχεδὸν τὸ μονοπώλιον τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. Τοιαύτη τέλος ἡ ἐνεργητικότης των καὶ ἡ δρᾶσις τῶν, ὥστε καὶ αὐτὸν τὸν κύριον τοῦ λιμένος καὶ τῶν προκυμαιῶν τῆς Σμύρνης Guffray, τὸν φοβερὸν διώκτην τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸν προσπαθοῦντα διὰ τῶν σατανικῶν πρὸς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχὰς μέσων του, διὰ τῆς Γαλλικῆς του προστασίας καὶ διὰ τῶν κολοσσιαίων χρηματικῶν του δυνάμεων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ πλουσίου τούτου κλάδου τοῦ λιμένος, μετ' ἐπιτυχίας νὰ συναγωνίζωνται. Καὶ τόση ἦτο ἡ συγκέντρωσις τῶν Κυθηρίων εἰς τὸν λιμένα λόγῳ τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων, ὥστε καὶ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιμένος χῶρος «**τὰ Τσιριγώτικα**» νὰ λέγηται.

Ἀλλὰ καὶ σπουδαῖος ἐφοπλιστικὸς οἶκος ὁ τοῦ Βίκτωρα, ἐξ ἁπλοῦ λεμβούχου ἐξελιχθέντος, ἀνεφάνη. Οὗτος πρῶτος ἐπενόησε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Ἄγγλου ὑπηκόου Soly συνέπηξε τὴν πρώτην

Ἀτμοπλοϊκὴν Ἑταιρείαν τοῦ κόλπου, τὴν «Ζόλε Βίκτωρα» ἐπικληθεῖσαν. Δυστυχῶς οἱ διάδοχοί του δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν διατηρήσουν.

10. ***Οἰνοποιοὶ καὶ οἰνοπνευματοποιοί:*** Ἕτερος κλάδος τὰ μέγιστα ἐν Σμύρνῃ παρὰ τῶν Κυθηρίων ἀναπτυχθεὶς ὑπῆρξεν ὁ συναφὴς τῇ ἀμπελουργίᾳ κλάδος τῆς οἰνοποιΐας καὶ οἰνοπνευματοποιΐας. Πλεῖστοι ὅσοι ὑπῆρξαν ἱδρυταὶ μεγάλων καταστημάτων καὶ μεγάλων ἐργοστασίων. Ἔρχονται ἤδη εἰς τὴν μνήμην μου: Οἱ μεγάλοι ἐργοστασιάρχαι ἀδελφοὶ Γεώργιος, Δημήτρ. καὶ Ἰωάν (Τζουάνος) Μισθοί, τὰ ἐργοστάσια τῶν ὁποίων ἐξικνοῦντο ἀπὸ τῶν Μεγάλων Ταβερνῶν μέχρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, εἰς ὃ τμῆμα πρὸ τῆς Καταστροφῆς τὸ ἐργοστάσιον Γιαννούλη, αἱ δὲ ἀποθῆκαί του εὑρίσκοντο εἰς Κουκλουτζᾶν, Βουρνόβαν καὶ Σεβδήκιοϊ, τῶν ὁποίων ἡ πλουσιωτάτη δωρεὰ εἰς πήλινα ἀγγεῖα Μικρασιατικῆς ἀρχαιολογίας κοσμεῖ ἰδιαιτέραν αἴθουσαν τοῦ Κεντρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν[1]. Ὁ Τριαντάφυλλος Τσιμέρης, τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο εἰς Γυαλάδικα καὶ ἔναντι τῆς μικρᾶς θύρας τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς. Ὁ Λαμπρίλος Χατζῆ-Ἀναγνώστης, ἐκεῖ ὅπου τὰ Τυπογραφεῖα «Τύπος» τοῦ Μιχαὴλ Νικολαΐδου εἰς τὶς Μεγάλες Ταβέρνες. Τὸ λεγόμενον κατάστημα τοῦ «Γένια», ἰδιοκτησία τοῦ Μαντζαράκη, μὲ ἀποθήκας καὶ ἐργοστάσια εἰς Σεβδήκιοϊ καὶ Βουρνόβαν. Ὁ Ἐμμαν. Περ. Τζέτζος εἰς Φραγκομαχαλᾶν καὶ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ Χιώτικου Χανιοῦ. Ὁ Βερνάρδος εἰς Γυαλάδικα, ἔναντι τοῦ Μικροῦ Βεζὺρ-Χανιοῦ. Ὁ Γ. Συρμακέσης εἰς Γυαλάδικα, πλαγίως τοῦ Μικροῦ Βεζὺρ-Χανιοῦ, ὅπου νῦν τὰ καταστήματα υἱῶν Σοφοκλέους Νικολαΐδου. Ὁ Λουρεντζῆς ἔναντι τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ πλαγίως τοῦ Ἀρμενικοῦ Χανιοῦ. Ὁ Γεώργ. Ταμβάκης εἰς «Τσιριγώτικα», παραπλεύρως τῶν καταστημάτων Ὀριένταλ-Κάρπετ., ὅπου ἡ παλαιὰ σκάλα

---

[1] Λέγεται, ὅτι ὁ πολὺς Κάϊζερ κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὸ Μουσεῖον ἠρώτησε τὸν Βασιλέα Γεώργιον· «Ποῖος Κροῖσος ἐδώρησε τὴν συλλογὴν ταύτην;».

τοῦ Κορδελιοῦ πρὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος. Ὁ Δ. Στρατηγὸς εἰς Μεγάλες Ταβέρνες ἐπὶ τῆς παρόδου Νταπερόρριζα. Ὁ Γεώργιος Μαρσέλος ἢ Διακάκης ἐπὶ τῶν Μεγάλων Ταβερνῶν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Νταπερόρριζα. Οἱ ἀδελφοὶ Μιχαὴλ καὶ Ἀναστ. Σάμιοι εἰς Μεγάλες Ταβέρνες. Ὁ Μιχ. Καλλιγέρης ἢ Γκιγκῆς εἰς Ἀρμενικὴν συνοικίαν. Ὁ εἰσέτι ζῶν Γεώργ. Δ. Σκλάβος εἰς Μεγάλες Ταβέρνες, τοῦ ὁποίου τὰς πρὸς τὰ κοινωφελῆ Ἱδρύματα δωρεὰς ἀνωτέρω ἐμνημόνευσα. Οἱ εὐδοκίμως μέχρι σήμερον ἐργαζόμενοι μεγάλοι οἰνοπνευματοποιοὶ Κ. Πανάρετος καὶ ἀδελφοὶ Χρῖστος καὶ Ἀντών. Ἀρώνης. Ὁ Χρῖστος Πρινέας εἰς Φασουλᾶν, ὁ Νικόλαος Ἐλευθερίου (Λευτέρης) εἰς Πούνταν, ὁ Παν. Ἐλευθερίου (Λευτέρης) εἰς Πούνταν. Οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες καὶ οἰνοπνευματοποιοὶ ἐν Βουρνόβᾳ Σάμιοι ἢ Καραγεώργη. Ὁ ἐν Σεβδήκιοϊ τοιοῦτος Θ. Χανιώτης. Οἱ ἐν Κουκλουτζᾷ Γ. Ν. Στρατηγὸς καὶ Γ. Ἐμ. Στρατηγός. Οἱ ἐν Λουτζακίῳ Μ. Τριφύλλης ἢ Κατσαούνης, Παναγ. Τριφύλλης, Κομνηνός, Δ. Καστρίσιος ἢ Μηλιώτης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Ἀφθονώτατα ὑπῆρξαν ἐπίσης τὰ Κυθηραϊκὰ ἐν Σμύρνῃ κέντρα–καφενεῖα, ζαχαροπλαστεῖα, μεγάλα ἑστιατόρια κτλ.– Ἐκ τούτων ἀναφέρω ἐνταῦθα ὅσα ἐνθυμοῦμαι καὶ δὴ τὰ μεγαλύτερα. Οὕτως ὑπῆρξαν:

α΄) ***Καφενεῖα:*** Τὰ τῶν Καλυβοδιάκου*, Κορωναίου* (ψάλτου τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς), Θ. Καρύδη ἢ Κεκιώνη*, Ἀραμπαντζῆ*, Κωστῆ Κόντε ἢ Κόντε Παυλίνη*, τὸ κέντρον τῶν μεσιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἤτοι τὸ πρῶτον ἐν τῇ Σμύρνῃ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον. Ὁ πατὴρ τοῦ Παυλίνη διὰ θαυμασίας ὄντως μεθόδου κατεσκεύαζεν Ἀγγλικὰ διαβατήρια οὐχὶ διὰ νὰ χρηματίζηται, ἀλλ᾽ ἵνα διὰ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας σώζῃ ῥαγιάδες μεταβάλλων αὐτοὺς εἰς Ἰονίους πολίτας. Ἀνακαλυφθείς, ἀφοῦ πλέον εἶχεν ἑκατοντάδας ῥαγιάδων καταστήσῃ Ἰονίους πολίτας, κατεδιώχθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Σμύρνην ὅπου ἀπέθανε. Τὰ τῶν Θ. Καρύδη ἢ Κατημέρη*, Δημ. Στρατηγοῦ (καφ. «Ἱερουσαλὴμ»)*, Π. Καρύδη*, Χαραμουντάνη (καφ. «Κόριννα»)*,

Θ. καὶ Δ. Στρατηγοῦ (καφ. «Λουκᾶς»)*, Ἰω. Χαρίδου ἢ Χάρου (καφ. «Ἀλάμπρα»), Ἠλ. Κρητικοῦ καὶ Παν. Καρύδη («Παρίσιοι»), Παππακυριακοῦ («Ποσειδῶν»), Ἐμ. Τζάννε («Ἑρμῆς»), Ἰωάν. Λεοντσίνη («Ἄστυ»), Σπυρ. Καλλιγέρου («Λέσχη κυνηγῶν») κτλ.

β΄) ***Ζαχαροπλαστεῖα:*** Τὰ τῶν ἀδελφῶν Θ. καὶ Γ. Στρατηγοῦ («Ζαννέτος» ἱδρυθὲν τῷ 1816), Α. Γαβρίλη («Κωστῆς»), Γεωργίου Μαρσέλου, Σπυρ. Καλλιγέρου («Σπύρος»), Παύλου Ποτήρη κτλ.

γ΄) ***Μεγάλα Ἑστιατόρια:*** Τὰ τῶν Γ. Στρατηγοῦ, Μάρκου Καρύδη, ἀδελφῶν Ποτήρη, Ἰωάν. Κασιμάτη ἢ Λόλη, Σπυρ. Καλλιγέρου (Σπύρος») κτλ.

δ΄) ***Μαγειρεῖα, παντοπωλεῖα καὶ λοιπὰ μικρὰ κέντρα.*** Ἄφθονα, ἀφθονώτατα. Εἰς κάθε συνοικίαν, εἰς κάθε δρόμον, εἰς κάθε γωνίαν δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ συναντήσῃ τις τὸν Κυθήριον Καταστηματάρχην πάντοτε γλυκύν, λεπτὸν τοὺς τρόπους, περιποιητικόν, καθαρόν, πρόθυμον, ἐργατικὸν καὶ ἀγαπητὸν τοῖς πᾶσι.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Τοιαύτη ἡ ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξάπλωσις τῶν Κυθηρίων. Τοιαύτη ἡ μεγάλη Κυθηραϊκὴ ἐν Σμύρνῃ Παροικία. Μεγάλη καὶ πολυπληθὴς — ἡ τελευταία στατιστικὴ ἀνεβίβασεν εἰς ἐπέκεινα τῶν 25 χιλιάδων ψυχῶν τοὺς ἐν Σμύρνῃ Κυθηρίους — ἀκμαία, πλουσία. Μὲ ἐντεταμένον πάντοτε τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, μὲ παραφόρως θερμὴν τὴν πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπην, μὲ ζωηρὰς τὰς Κυθηραϊκὰς ἀναμνήσεις, οἱ ἐν τῇ Σμύρνῃ καὶ τῇ ὅλῃ Μ. Ἀσίᾳ Κυθήριοι, ἐτίμησαν τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα, παρηκολούθησαν πάντοτε τὰς τύχας καὶ τὰς περιπετείας τῆς ἐλευθέρας Πατρίδος. συνεισέφερον πάντοτε γενναίως ὑπὲρ παντὸς ἐν Ἑλλάδι τελουμένου Ἐθνικοῦ ἔργου, τὴν ἰδιαιτέραν των μικρὰν Πατρίδα κατὰ τὸ 1907

* Τὰ δι' ἀστερίσκων σημειούμενα εἶναι τὰ ἀρχαιότερα, ἐκλιπόντα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.

ἐκδραμόντες πολλοὶ τούτων ἐπεσκέφθησαν [1] καὶ πάντοτε ἀντικείμενον τῶν συζητήσεών των ὑπῆρξε πῶς πυκνοῦντες τὰς ἐκδρομάς, θὰ ἠδύναντο συχνότερον καὶ πλείονες νὰ τὴν ἐπισκέπτωνται. Παμμέγιστον κεφάλαιον ἐθνικόν, τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην δύναμιν δὲν παρέλειψαν δι' ἐπανειλημμένων πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς Κυβερνήσεις ἐκθέσεών των οἱ ἐν Σμύρνῃ Γ. Πρόξενοι νὰ παραστήσωσι [2].

Καὶ ἡ οὕτω σφριγῶσα πλουσία καὶ μεγάλη αὐτὴ Παροικία γυμνὴ ἐξεσφενδονίσθη μὲ τὴν περυσινὴν ἀγρίαν καὶ ἐκριζωτικὴν λαίλαπα ἀνὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἀνὰ τὰ Κύθηρα, ἀνὰ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Εἰς ποῖον ἄρά γε κολοσσιαῖον ποσὸν ἀνέρχονται αἱ ζημίαι της; Τὸ θέμα δεῖται ἐπισταμένης μελέτης καὶ ἐργασίας πολλῆς καὶ μεγάλης. Θὰ τὸ ἐπιληφθῶ εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως».

Ἤδη ἀρκοῦμαι εἰς τὰ ἀνωτέρω σύντομα περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Μ. Ἀσίαν Κυθηραϊκῆς ἐξαπλώσεως καὶ περὶ τῆς Μεγάλης Κυθηραϊκῆς ἐν Σμύρνῃ Παροικίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀσθενῆ μου μνήμην, τὴν ἄλλως τε κλονισθεῖσαν ἐκ τῶν φοβερῶν γεγονότων, καὶ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις.

Ἀθῆναι Ἰούλιος 1923

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Θ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

---

[1] Βλ. Διον. Ἀλβανάκη «Κυθ. Ἐπετηρὶς» τεύχ. Α' 1909 σελ. 78-88.

[2] Ἰδία δὲ οἱ Γεν. Πρόξενοι κ. κ. Σ. Ἀντωνόπουλος, Ἀρ. Ποτὲν καὶ Σπ. Λιάτης, περὶ ὧν θέλομεν εἰς προσεχεῖς τόμους τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» ἐπανέλθει.

ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΕΞ ΑΔΙΑΘΕΤΟΥ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

Ωραίαν ἐπιτυχὴς ἔμπνευσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ χρησιμωτάτου καὶ ἀξιολόγου ἔργου τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν τῆς κατωτέρω ἀνακοινώσεως. Αὕτη μὴ ἔχουσα ποσῶς τὸν χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς τινος μελέτης, ἀποβλέπει μόνον εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ γνωστὰς καὶ ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς εἰς τοὺς μὴ περὶ τὰ Νομικὰ ἀσχολουμένους, τὰς ἀγνώστους ἴσως μέχρι σήμερον, ἂν μὴ εἰς ὅλους πάντως εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἐν τῇ ξένῃ, ἰδίᾳ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ, ἀπὸ μακροῦ χρόνου διαμένοντας Κυθηρίους, διατάξεις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2310 τῆς 25 Ἰουνίου/3 Ἰουλίου 1920 περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικῆς διαδοχῆς Νόμου, ὅστις ἴσχυσεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1920.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὴν τύχην τῆς περιουσίας τοῦ προσώπου μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐν περιπτώσει μὴ ὑπάρξεως διαθήκης, ἐρρύθμιζον ἐν Ἑπτανήσῳ αἱ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς διατάξεις τοῦ Ἰονίου Πολιτικοῦ Κώδικος, αἱ περιλαμβανόμεναι ἰδίᾳ εἰς τὰ ἄρθρα 615-662 αὐτοῦ. Κατὰ ταύτας τὸν πατέρα καὶ τοὺς πατρικοὺς ἀνιόντας ἐκληρονόμουν τὰ ἄρρενα τέκνα ἢ οἱ ἄρρενες ἐξ ἀρρενογονίας κατιόντες τούτων καί, ἂν κανὲν τῶν τέκνων δὲν κατέλιπεν ἄρρενας, αἱ θυγατέρες αὐτῶν, τοῦ πατρὸς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νεμομένου τὴν ἐπικαρπίαν τῆς περιουσίας ἐφ' ὅρου ζωῆς. Τὴν μητέρα καὶ τοὺς μητρικοὺς ἀνιόντας ἐκληρονόμουν καὶ τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα τέκνα καὶ οἱ κατιόντες αὐτῶν. Μὴ ὑπαρχόντων τέκνων ἐκληρονόμουν οἱ ἄρρενες

ἀδελφοὶ μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀποθανόντος καὶ ἐλλείψει ἀδελφῶν μόνος ὁ πατήρ. Ἡ μήτηρ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐκληρονόμει εἴτε κατ' ἐπικαρπίαν εἴτε κατὰ κυριότητα μίαν μερίδα ἴσην πρὸς τοὺς ἄλλους κληρονόμους. Μὴ ὑπαρχόντων οὐδὲ τῶν συγγενῶν τούτων ἐκληρονόμουν αἱ ἀδελφαὶ καὶ ἐλλείψει τούτων οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς, τῶν ἐξ ἀρρενογονίας ἀποκλειόντων τοὺς ἐκ θηλυγονίας.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον πλὴν ἄλλων ἐθεωρεῖτο πρὸ παντὸς ἄδικον λόγῳ τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ τῆς ὑπερβολικῆς εὐνοίας πρὸς τοὺς πρώτους, ἀνέτρεψεν ὁ μνημονευόμενος Νέος Νόμος, ὅστις ἰσχύσας εἰς ὁλόκληρον τήν Ἑλλάδα κατήργησε τὰς διαφόρους τοπικὰς Νομοθεσίας καὶ ἑπομένως καὶ τὴν σχετικὴν τοιαύτην τοῦ Ἰονίου Κώδικος.

Διὰ τοῦ Νόμου τούτου οὐδεμία πλέον διάκρισις γίνεται: 1ον μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων τέκνων, ὡς ἐγίνετο κατὰ τὸν Ἰόνιον Κώδικα, καὶ ἑπομένως πάντα τὰ τέκνα κληρονομοῦν ἐξ ἴσου· 2ον μεταξὺ ἀμφιθαλῶν (ἤτοι τῶν γεννηθέντων ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ μητρὸς) καὶ ἑτεροθαλῶν (ἤτοι τῶν γεννηθέντων μόνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἢ τῆς αὐτῆς μητρὸς) ἀδελφῶν καὶ 3ον μεταξὺ τῶν γνησίων καὶ τῶν νόθων τέκνων, τῶν τελευταίων ἐξισουμένων πρὸς τὰ γνήσια, ἐννοεῖται ἀπέναντι τῆς μητρὸς καὶ τῶν πρὸς μητρὸς συγγενῶν.

Ἡ κληρονομία κατὰ τὸν Νόμον τοῦτον περιέρχεται εἰς τέσσαρας τάξεις συγγενῶν, εἰς τὸν σύζυγον τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ εἰς τὸ Δημόσιον. Ἑκάστη προηγουμένη τάξις ἀποκλείει τὴν ἑπομένην, ἀρκεῖ καὶ εἷς μόνος συγγενὴς τῆς τάξεως ταύτης νὰ ὑφίσταται, ὅστις οὕτω κληρονομεῖ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τοῦ συζύγου τοῦ ἀποθανόντος, ὁ ὁποῖος σύζυγος λαμβάνει ἄλλοτε τὸ ἥμισυ καὶ ἄλλοτε τὸ ἓν τέταρτον τῆς ὅλης κληρονομίας.

Αἱ τέσσαρες τάξεις τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν κληρονομοῦσιν ὅλοι οἱ κατιόντες τοῦ ἀποβιώσαντος, ἤτοι τὰ τέκνα, οἱ ἔγγονοι, οἱ δισέγγονοι,

οἱ τρισέγγονοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐὰν ὑπάρχωσιν εἰς τὴν τάξιν ταύτην τέκνα, ἔγγονοι καὶ δισέγγονοι, κληρονομοῦσιν ὅλοι, τῶν τέκνων μὴ ἀποκλειόντων τοὺς ἐγγόνους καὶ δισεγγόνους, ἐφ᾽ ὅσον ἐννοεῖται οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι ἀπόγονοι ἀποθανόντων τέκνων τοῦ ἀποβιώσαντος, διότι οἱ ἔγγονοι ἀπὸ ζῶντα τέκνα δὲν ἔχουσι δικαίωμα νὰ κληρονομοῦν. Ἐὰν δηλαδὴ ὁ ***Α*** ἀποθανὼν ἀφήσῃ ἐν ζωῇ τὸν υἱόν του ***Β*** τὴν θυγατέρα του ***Γ*** καὶ τοὺς ἐκ τοῦ προαποθανόντος υἱοῦ του ***Δ*** ἐγγόνους ***Ε*** καὶ ***Ζ***, ὁ ***Α*** οὗτος θὰ κληρονομηθῇ ἀπὸ τὸν ***Β*** τὴν ***Γ*** καὶ τοὺς ἐγγόνους ***Ε*** καὶ ***Ζ***. Ἡ διανομὴ τῆς κληρονομίας ἐνταῦθα γίνεται κατὰ ῥίζας, δηλαδὴ εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα ἕκαστος τῶν δύο ἐγγόνων ***Ε*** καὶ ***Ζ*** δὲν θὰ λάβῃ ἴσην μερίδα μὲ τοὺς ***Β*** καὶ ***Γ***, ἀλλὰ μαζὶ καὶ οἱ δύο ὅσον θὰ ἐλάμβανεν ὁ πατήρ των ***Δ*** ἐὰν ἔζη, ἤτοι τὸ $^{1}/_{3}$ τῆς κληρονομίας.

Εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, ἤτοι ὅταν δὲν ὑπάρχῃ κανὲν ἐκ τῶν προσώπων τῆς πρώτης τάξεως, κληρονομοῦσι μόνοι οἱ γονεῖς τοῦ ἀποθανόντος, ἐὰν καὶ οἱ δύο ζοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, Ἐὰν ζῇ ὁ εἷς ἐκ τῶν γονέων καὶ ἀδελφοί, ἀδελφαί, πρῶτοι καὶ δεύτεροι ἀνεψιοὶ καὶ ἀνεψιαὶ τοῦ ἀποθανόντος τότε τὸ ἥμισυ κληρονομεῖ ὁ γονεὺς καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὅλοι οἱ ἄλλοι. Ἐὰν ζῇ ὁ εἷς γονεὺς καὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἀδελφοὶ καὶ ἀνεψιοί, κληρονομεῖ μόνος ὁ ζῶν γονεύς. Ἐὰν καὶ οἱ δύο γονεῖς ἀπέθανον κληρονομοῦν οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ ἀνεψιοί. Ἡ διανομὴ καὶ ἐνταῦθα γίνεται κατὰ ῥίζας.

Εἰς τὴν τρίτην τάξιν κληρονομοῦν οἱ πάπποι καὶ αἱ μάμμαι τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς γραμμῆς, οἱ πρῶτοι θεῖοι καὶ αἱ πρῶται θεῖαι καὶ οἱ πρῶτοι ἐξάδελφοι καὶ αἱ πρῶται ἐξαδέλφαι τοῦ κληρονομουμένου.

Εἰς τὴν τετάρτην τάξιν κληρονομοῦν μόνον οἱ προπάπποι καὶ αἱ προμάμμαι τοῦ κληρονομουμένου.

Ὁ ἐπιζῶν σύζυγος τοῦ ἀποθανόντος συγκληρονομεῖ πάντοτε μετὰ τῶν ἄλλων κληρονόμων. Καὶ ὅταν μὲν συγκληρονομεῖ μετὰ τέκνων, ἐγγόνων καὶ δισεγγόνων, ἤτοι μετὰ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ τάξει ἀναφερομένων, λαμβάνει τὸ ἓν τέταρτον

τῆς περιουσίας, ὅταν δὲ μετὰ προσώπων τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων λαμβάνει τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας καὶ συγχρόνως ὅλα τὰ οἰκιακὰ ἀντικείμενα τῆς κατοικίας τοῦ κληρονομουμένου, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν εἴτε ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι εἴτε μόνος ὁ ἀποβιώσας. Τὰ οἰκιακὰ ταῦτα ἀντικείμενα εἶναι τὰ ἔπιπλα, τὰ σκεύη, τὰ ἱμάτια καὶ τὰ λοιπὰ κινητὰ οἰκιακὰ εἴδη, ἤτοι κοσμήματα κτλ.

Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ πρόσωπον ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις, ὁ ἐπιζῶν σύζυγος κληρονομεῖ μόνος ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν τοῦ ἀποβιώσαντος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐὰν ἡ κληρονομία ὑπερβαίνῃ τὰς 500.000 δραχμῶν, ὁ κληρονόμος σύζυγος ἔχει ὑποχρέωσιν ν᾿ ἀποδώσῃ εἰς τὸ Δημόσιον τὸ ἥμισυ τῆς ἀπομενούσης κληρονομίας μετὰ τὴν προαφαίρεσιν τῶν 500.000 δραχμῶν.

Τέλος, ἐὰν οὔτε τις ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις ὑπάρχῃ, οὔτε σύζυγος, τότε κληρονομεῖ ἐξ ἀδιαθέτου ὅλην τὴν περιουσίαν τὸ Δημόσιον.

Αὗται ἐν συνόψει καὶ ἐν γενικωτάταις, ἐπαναλαμβάνω, γραμμαῖς αἱ διατάξεις τοῦ νέου δικαίου, αἱ ἐκ τῶν ὁποίων σοβαραὶ μεταβολαὶ εἶναι προφανεῖς.

Παρελείφθησαν βεβαίως πλεῖσται ὅσαι λεπτομέρειαι καὶ διακρίσεις. Τὰ ἐκτεθέντα ὅμως ἀρκοῦν φρονῶ, ὅπως διαφωτίσωσι τοὺς ἀγνοοῦντας εἰσέτι τὸν Νέον Νόμον καὶ παρέχουν αὐτοῖς ἀφορμήν, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ κανονίσωσι τὰ τῆς τύχης τῆς περιουσίας των μετὰ τὸν θάνατόν των, τὴν ὁποίαν θὰ ἐφαντάζοντο διεπομένην ἀκόμη ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ καταργηθέντος δικαίου τοῦ Ἰονίου Πολιτ. Κώδικος.

Ἀθῆναι, 12 Ἰουλίου 1923

ΠΑΝΑΓ. Γ. ΣΤΑΘΗΣ
Δικηγόρος

ΤΑ ΣΙΔΗΡΟΥΧΑ ΥΔΑΤΑ ΚΥΘΗΡΩΝ

Α΄ ΑΙ ΠΗΓΑΙ

Εις ΟΛΟΥΣ εἶναι γνωστὴ ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τῆς Ἰατρικῆς ἐπιστήμης τῶν καλουμένων ἰαματικῶν ὑδάτων ἐξασκούντων ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ πολλάκις λίαν ἐναργῆ ἐπίδρασιν καὶ συνεπῶς θεωρουμένων ὡς μεγάλου ἐνδιαφέροντος θεραπευτικῶν μέσων. Ἡ θεραπευτική των ἰδιότης προέρχεται εἴτε ἐκ τῆς θερμοκρασίας των (ὕδατα θερμῶν πηγῶν), εἴτε ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς διαλελυμένων οὐσιῶν, ὡς συμβαίνει εἰς τὰ μεταλλικά, τὰ ἀκτινοενεργά, τὰ ἀεριοῦχα κλπ. κλπ. Ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος δὲ ἐν αὐτοῖς συστατικοῦ διακρίνομεν ταῦτα εἰς ἁλατοῦχα, ὅταν ἐν αὐτοῖς πλεονάζουσιν ἁλατογόνοι ἑνώσεις τῶν ἀλκαλίων (Αἰδηψοῦ), εἰς θειοῦχα, ὅταν περιέχουν πολλὰ θειοῦχα ἀλκάλια καὶ ἐλεύθερον ὑδρόθειον (Κυλλήνης, Ὑπάτης, Μεθάνων κλπ.), εἰς ὀξυανθρακικά, ὅταν περιέχουν ἐν διαλύσει ἐλεύθερον ἀνθρακικὸν ὀξὺ (Selters), εἰς ὀξυθειικά, ὅταν περιέχουν θειικὸν νάτριον (Karlsbad), εἰς πικρά, ὅταν περιέχουν ἅλατα μαγνησίου, εἰς ἀλκαλικά, ὅταν ἐνέχουν ἀνθρακικὰ ἀλκάλια (Λουτρακίου, Vichy), καὶ τέλος εἰς σιδηροῦχα, ὅταν ἐνέχουν ἅλατα σιδήρου (Κυθήρων, Τσάγεζι, Spee κλπ.) Τοιαῦτα ὕδατα κατασκευάζονται καὶ τεχνητῶς διὰ διαλύσεως τῶν οἰκείων χημικῶν σωμάτων ἐντὸς ὕδατος καθαροῦ, ὑστεροῦσιν ὅμως κατὰ πολὺ τῶν ἀντιστοίχων φυσικῶν.

Εἰς τὴν τελευταίαν κατηγορίαν τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἀνωτέρω ἀναφέρω, εἰς τὴν τῶν σιδηρούχων ἀνήκουν καὶ τὰ μεγίστης θεραπευτικῆς ἀξίας ἰαματικὰ ὕδατα Κυθήρων. Ἡ ἀξία αὐτῶν, ἡ μεγίστη πράγματι ἀπὸ θερα-

πευτικῆς ἰατρικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐπὶ τούτου ἀφίξεως ἐν τῇ νήσῳ μας, δύο κορυφαίων ἐπιστημόνων καὶ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας.

Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ ἀείμνηστος Χρηστομάνος καθηγητὴς τῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πατὴρ δὲ τῆς ἐν Ἑλλάδι χημείας. Ἦλθεν εἰς τὴν Νῆσόν μας κατὰ τὸ ἔτος 1882 διαταχθεὶς ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἐμελέτησε λεπτομερῶς ἐπιτοπίως τὰ ὕδατα καὶ παρέλαβε μεθ᾽ ἑαυτοῦ δείγματα πρὸς ἐπιστημονικὴν ποσοτικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν ἐν τῷ Πανεπιστημιακῷ Χημείῳ. Δυστυχῶς ὅμως, καίτοι αἱ ἀναλύσεις ἐγένοντο καὶ ἐξηκριβώθησαν αἱ ἰαματικαὶ τῶν ὑδάτων ἰδιότητες ὑπ᾽ αὐτοῦ, στερούμεθα τῆς σχετικῆς ἐκθέσεώς του ἐπ᾽ αὐτῶν. Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ ἀείμνηστος Ἀναστάσιος Δαμβέργης καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, πατὴρ δὲ καὶ αὐτὸς τῆς φαρμακευτικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐν Ἑλλάδι. Ἦλθε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1900 καὶ ἠρεύνησε λεπτομερέστατα ὅλας τὰς ἰαματικὰς πηγὰς τῆς Νήσου μας, διαταχθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως. Ἀφ᾽ οὗ ἐξήτασε ταῦτα ἐπιτοπίως διὰ προχείρων ἀναλυτικῶν μεθόδων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ποιοτικῆς των συστάσεως καὶ τῆς ἀρχικῆς των προελεύσεως, ἔλαβε μεθ᾽ ἑαυτοῦ δείγματα εἰς Ἀθήνας καὶ προέβη εἰς ἀκριβεστάτην ποσοτικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ τότε ἐπιμελητοῦ του καὶ νῦν καθηγητοῦ ἐν τῇ χημικῇ-μηχανικῇ σχολῇ τοῦ Μ. Πολυτεχνείου κ. Τηλεμάχου Κομνηνοῦ. Μετὰ τὴν ἀνάλυσιν ταύτην συνέγραψε καὶ μικρὰν μελέτην ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἀναφέρων ἐν αὐτῇ καὶ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας, ἃς κατωτέρω ἀναφέρω.

Αἱ πηγαὶ τῶν σιδηρούχων ὑδάτων Κυθήρων εἶναι πέντε αἱ ἀκόλουθοι: 1ον) Πηγὴ Πετρουνίου, 2ον) Πηγὴ Ὀχέλων, 3ον) Πηγὴ Μαγγάνων, 4ον) δύο πηγαὶ τῆς Παλαιᾶς Βοσκίνας.

Ἡ πηγὴ Πετρουνίου εὑρίσκεται εἰς τὸ χωρίον Πετρούνι, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Ποταμὸς πρωτευούσης τοῦ τέως Δήμου Ποταμίων. Ἡ ἀναβλυζομένη ποσότης ὕδατος κατὰ μέσον ὅρον εἶναι 20 κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Ἡ πηγὴ Ὀχέλων ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Πετρούνι, εὑρίσκεται δὲ ἐντὸς κοιλάδος καταφύτου. Τὰ ὕδατα ἐκρέουν κάτωθεν βράχου συνισταμένου ἐξ ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου. Ἡ ποσότης αὐτῶν εἶναι 15 περίπου κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Αἱ δύο πηγαὶ τῆς Παλαιᾶς Βοσκίνας εὑρίσκονται εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν ἀναβλύζει εἰς τὰς ὑπωρείας ἀποκρήμνου λόφου. Τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος εἶναι 10 περίπου κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Τὰ ὕδατα καὶ τῶν τεσσάρων ἀνωτέρω πηγῶν εἶναι ἅμα τῇ ἀναβλύσει των διαυγέστατα, μετ᾽ ὀλίγον ὅμως θολοῦνται λόγῳ τῆς ἀποβολῆς κιτρινερύθρου σιδηρούχου ἵζήματος. Ἕνεκα τοῦ λόγου δὲ τούτου ἐγκαταλείπουσιν ἄφθονον κιτρινέρυθρον ἰλὺν εἰς τὰ δι᾽ ὧν διέρχονται μέρη χρωματίζοντα ταῦτα κιτρινερύθρως. Ἡ γεῦσις αὐτῶν εἶναι ἡ ἰδιάζουσα τῶν σιδηρούχων ὑδάτων μεταλλικῶς ὑποστίφουσα.

Ἡ πέμπτη τέλος πηγή, ἡ καὶ σπουδαιοτάτη, λόγῳ τοῦ ποσοῦ τοῦ ὕδατός της, φθάνοντος τὰ 120-150 κυβ. μέτρα κατὰ εἰκοσιτετράωρον, τοῦ δυνατοῦ τῆς βιομηχανικῆς ἐκμεταλλεύσεώς της καὶ τῆς ὡραιοτάτης της τοποθεσίας, ἡ πηγὴ Μαγγάνων, εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Καραβᾶ ἀπέχοντος 1½ ὥραν ἀπὸ τοῦ Ποταμοῦ.

Πλησίον τῆς πηγῆς αὐτῆς εὑρίσκονται ἐρείπια λουτήρων, τεκμήριον ὅτι τὰ ὕδατα Μαγγάνων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς παλαιὰν ἐποχὴν πρὸς λοῦσιν τῶν πλησίον κατοίκων. Ἕνεκα τούτου καὶ ἡ θέσις, ἐν ᾗ τὰ ἐρείπια, καλεῖται σήμερον «Λουτρό». Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ἀναβλύζει παρὰ τὴν ῥίζαν μεγάλου πλατάνου, καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν εἶναι διαυγέστατον, κατόπιν ὅμως θολοῦται, ὡς καὶ τὰ τῶν ἀναφερθεισῶν πηγῶν, ἀποχωριζομένου κιτρινερύθρου σιδηρούχου ἵζήματος, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τὴν ἐναπόθεσιν ἀφθόνου ἰλύος εἰς τὰ δι᾽ ὧν διέρχεται τὸ ὕδωρ μέρη. Γεῦσιν ἔχει τὴν ἰδιάζουσαν μεταλλικῶς ὑποστίφουσαν.

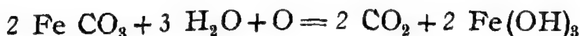
Ἡ θέσις τῆς πηγῆς τῶν Μαγγάνων εἶναι τόσον μαγευτική, ὥστε ὁ ἀείμνηστος Δαμβέργης παρατηρῶν αὐτὴν μετὰ

θαυμασμοῦ, ὅταν τὴν ἐπεσκέφθη, λόγῳ τῆς εὐρύτητος τοῦ ὁρίζοντος, τῆς πλουσιωτάτης δενδρώδους βλαστήσεως, τῶν ἐκτάκτων ἐν γένει θελγήτρων τοῦ καταφύτου ἐδάφους, ἐστράφη πρὸς τὸν κ. Γ. Τζιγγούνην σχολάρχην καὶ καθηγητὴν νῦν τῆς φιλολογίας ἐν Ποταμῷ καὶ εἶπε: «Θέλετε κ. Τζιγγούνη »νὰ λάβητε ἰδέαν τῶν Ἑλβετικῶν τοπείων; Παρατηρήσατε »τὴν ῥωμαντικὴν αὐτὴν θέσιν καὶ θὰ ἔχετε πλήρη τὴν εἰ-»κόνα μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν Ἑλβετικῶν εἶναι »τεχνικά, ἐνῷ τοῦτο εἶναι φυσικώτατον».

Β΄ ΣΥΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Ὁ σίδηρος τὸν ὁποῖον περιέχουν τὰ σιδηροῦχα ὕδατα Κυθήρων εἶναι, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος (ἐν σελίδι 395) ὑπὸ μορφὴν ἀνθρακικοῦ ἀντὶ τοῦ ἀρχικῶς ὑπάρχοντος θειικοῦ, ὅστις μετετράπη εἰς ἀνθρακικὸν λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀνθρακικῶν ἅλάτων, ἅτινα ἦσαν ἀρχικῶς διαλελυμένα ἐντὸς αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ θειικοῦ σιδήρου.

Ἕνεκα τῆς τοιαύτης μορφῆς τοῦ σιδήρου τὰ ὕδατα τῶν Κυθήρων στεροῦνται τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τοῦ ὁποίου περίσσειαν ἔχουν τὰ ὀξυανθρακικὰ καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου παρατηροῦμεν, ὅτι ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάβλυσιν τοῦ ὕδατος ἐπέρχεται καθίζησις τοῦ περιεχομένου σιδήρου λόγῳ τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἐνυπάρχοντος ὀλίγου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, παρουσίᾳ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον δύναται νὰ παραμείνῃ ὁ σίδηρος ἐν διαλύσει. Ἡ ἀντίδρασις ἡ λαμβάνουσα χώραν καὶ προκαλοῦσα τὴν ἐν λόγῳ καθίζησιν δύναται νὰ παρασταθῇ οὕτω:

$$2\ Fe\,CO_3 + 3\ H_2O + O = 2\ CO_2 + 2\ Fe(OH)_3$$

Ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως παρατηροῦμεν, ὅτι τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ ἀέρος ὁ ἀνθρακικὸς σίδηρος μετατρέπεται εἰς ὑδροξείδιον σιδήρου καθιζάνον ὑπὸ κιτρινέρυθρον μορφὴν καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκλύεται.

Παρουσίᾳ ὅμως ἀρκετῆς ποσότητος ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὁ

σίδηρος παραμένει ἐν διαλύσει καὶ ὑπὸ μορφὴν ὀξίνου ἀνθρακικοῦ, ὡς γίνεται φανερὸν διὰ τῆς ἀκολούθου ἐξισώσεως:

$$Fe\,CO_3 + H_2O + CO_2 = Fe(H\,CO_3)_2$$

Ἐὰν ὅμως καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ ὀξίνου ἀνθρακικοῦ σιδήρου ἐπιδράσῃ ὁ ἀήρ, ἐπαναλαμβάνεται τὸ φαινόμενον τῆς καθιζήσεως τοῦ κιτρινερύθρου ἱζήματος ἐξ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἀποβολῆς τούτου δέον αἱ φιάλαι αἱ ἐνέχουσαι ὕδατα σιδηροῦχα νὰ πληρῶνται ὕδατος καὶ νὰ πωματίζωνται ἀμέσως οὕτως, ὥστε νὰ μὴ παραμένῃ οὐδ᾽ ἐλάχιστον ἴχνος ἀέρος, ὅστις θὰ προυκάλει τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἱζήματος, καθότι τὸ σχηματιζόμενον ἵζημα τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου εἶναι ἀδιάλυτον ἐν ἀνθρακικῷ ὀξεῖ. Τὸ τοιοῦτον ὅμως παρουσιάζει ἐν τῇ πράξει δυσκολίας, μὴ κοτορθουμένης τῆς παντελοῦς ἀπουσίας τοῦ ἀέρος διὰ τῶν συνήθων μέσων.

Λόγῳ τῆς ἀρχικῆς προελεύσεως τῶν ὑδάτων καὶ λόγῳ τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν σήμερον εὑρίσκονται τὰ ὕδατα τῶν Κυθήρων κατὰ τὸν Καθηγητὴν Δαμβέργην καὶ κατὰ τοὺς ἐν Κυθήροις ἰατροὺς δύνανται ταῦτα νὰ φανῶσιν ἀποτελεσματικὰ κατὰ τῶν *ἀναιμιῶν, χλωριάσεων, γενικῶν ἐξασθενήσεων καὶ ἐξαντλήσεων, νευρικῶν παθήσεων, χρονίων διαρροιῶν μετὰ γενικῆς καχεξίας τῶν παίδων, χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου τῶν ἐντέρων καὶ τῆς μήτρας, ἀνωμαλιῶν τῶν ἐμμήνων, τῶν ἀτονιῶν ἐκ σφοδρῶν αἱμορραγιῶν καὶ καταχρήσεων περὶ τὰ ἀφροδίσια, τῶν χρονίων ἰκτέρων καὶ τῶν ἐξ ἑλονοσίας προερχομένων ἀτονιῶν καὶ παθήσεων τοῦ ἥπατος, σπληνὸς καὶ νεφρῶν.*

Ἡ πινομένη ποσότης ἡμερησίως δέον νὰ εἶναι 400-600 γραμμάρια. Ἡ δόσις δύναται νὰ αὐξηθῇ, νὰ διπλασιασθῇ, ἂν ὁ στόμαχος ἀνέχεται τὸ ὕδωρ, καὶ ἡ πόσις δύναται μὲν νὰ παρατείνηται ἐπὶ 6-12 ἑβδομάδας, ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει νὰ γίνεται διακοπὴ 1-2 ἑβδομάδας μετὰ πόσιν ὕδατος ἐπὶ 3-4 ἑβδομάδας (κατὰ Δαμβέργην).

ΠΙΝΑΞ

γενικῶν ἐξαγομένων τῆς ποσοτικῆς ἀναλύσεως
τῶν ὑδάτων Κυθήρων
γενομένης ἐν τῷ Φαρμακευτικῷ Χημείῳ τοῦ Πανεπιστημίου

Θερμοκρασία Κελσίου	18,65°	19,25°	19,4°	19,4°	19,0°
Συστατικὰ εἰς γραμμάρια καὶ περιεχόμενα ἐν ἑνὶ λίτρῳ ὕδατος (1000 κυβ. ἑ.)	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Πετρουνίου	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Ὀχέλων	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Μαγγάνων	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Παλ. Βουσκίνας α΄	Ἰαματικοῦ ὕδατος πηγῆς Παλ. Βουσκίνας β΄
Ἀνθρακικὸν ὀξὺ σύνολον	0,2788	0,1532	0,3380	0,3522	0,2904
» » δισανθρακικῶν ἀλάτων	0,0887	0,0328	0,1046	0,1167	0,0890
Ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐλεύθερον	0,1014	0,0936	0,1289	0,1188	0,1124
— —	—	—	—	—	—
Χλωριοῦχον νάτριον	0,1564	0,1669	0,1447	0,1644	0,1676
» κάλιον	0,0275	0,0275	0,0314	0,0368	0,0431
» μαγνήσιον	—	0,0081	0,0047	0,0430	0,0146
Θειικὸν ἀσβέστιον	0,0133	0,0228	0,0104	0,0329	0,0139
Θειικὸν μαγνήσιον	0,0591	0,0072	0,0252	0,0126	0,0273
Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον	0,1497	0,0236	0,1735	0,2213	0,1591
» μαγνήσιον	0,0380	0,0382	0,0519	0,0270	0,0308
» σίδηρον	0,0085	0,0154	0,0111	0,0146	0,0085
Ὀξείδιον ἀργιλλίου	0,0150	0,0065	0,0080	0,0101	0,0116
Ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἀμμωνίας, νιτρικοῦ ὀξέος, φωσφορικοῦ ὀξέος, πυριτικοῦ ὀξέος, λιθίου	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη	ἴχνη
Ἄθρ. στερεῶν συστατικῶν	0,4675 γραμμ.	0,3162 γραμμ.	0,4609 γραμμ.	0,5627 γραμμ.	0,4765 γραμμ.

Γ΄ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Παρ' ὅλην τὴν θαυματουργὸν ἐνέργειαν τῶν σιδηρούχων ὑδάτων Κυθήρων, ἐνέργειαν ἥτις δύναται νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα ὡς κεκρυμμένον θησαυρὸν διὰ πλείστους ἀσθενεῖς,

τόσον Κυθηρίους ὅσον καὶ ἀλλοδαπούς, οὐδεὶς ποτὲ ἐσκέφθη τὴν ἐκμετάλλευσίν των καὶ τὴν διάδοσιν τῶν θαυμασίων θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων, ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ ἰδίου ἐπιχειρηματίου, τῶν ἀσθενῶν καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Νήσου μας. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδ᾽ ἐν Κυθήροις ἔτι γίνεται σοβαρὰ χρῆσις αὐτῶν, τῶν ἀσθενῶν προτιμώντων νὰ λαμβάνουν τὸν σίδηρον ἀπὸ τὸν ἰατρόν, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ ἐργαστήριον μέχρις οὗ φθάσῃ ἔχει διέλθει ὅλας τὰς περιπετείας τῶν χημικῶν ἀλλοιώσεων, καὶ πολλάκις δυστυχῶς ἐξουσιοδοτούντων τοὺς παντοπώλας (!) εἰς τὴν κατασκευὴν σιδηρούχων παρασκευασμάτων, ὑπὸ μορφὴν τῶν καλουμένων μαντζουνίων, καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἡ φύσις εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἀσθενοῦς ἀπόστασιν ἔχει παρασκευάσει εἰς τὰ σπλάγχνα της τονωτικώτατον ποτόν. Ἀμφιβάλλω δὲ ἂν καὶ εἰς τὸ χωρίον Καραβᾶ ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ἀπέχει ἐλάχιστα τῶν πλείστων τῆς νήσου σιδηρούχων Πηγῶν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἑλονοσία δυστυχῶς κατήντησε νόσος ἐνδημική, οἱ ἑλονοσοῦντες κάτοικοι κατόπιν τῶν ἐξ ἑλείου μιάνσεως ἀτονιῶν πίνουν, ὡς ἔπρεπε, τὸ ὕδωρ τοῦτο.

Ἡ μόνη Πηγὴ διὰ τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ ἔχῃ ἀσφαλῆ τὴν γνώμην τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἶναι ἡ Πηγὴ τῶν Μαγγάνων λόγῳ τῆς ἀρκετῆς ποσότητος τῶν ἀναβλυζομένων ὑδάτων, τῆς μαγευτικωτάτης τοποθεσίας καὶ τῶν συστατικῶν τῶν ὑδάτων της. Ἡ μόνη δυσκολία τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των εἶναι ἡ προαναφερθεῖσα, ἤτοι ἡ μετὰ τὴν ἀνάβλυσιν καθίζησις τοῦ σιδήρου ὑπὸ μορφὴν ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο διορθοῦται εὐκολώτατα διὰ τεχνητῆς προσθήκης ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὅπερ ὄχι μόνον συγκρατεῖ τὸν σίδηρον ἐν διαλύσει, ἀλλὰ καὶ παρέχει εἰς τὸ ὕδωρ ἰδιάζουσαν γεῦσιν, ἥτις χαρακτηρίζει τὰ ὀξυανθρακοῦχα ὕδατα καὶ τὰ δι᾽ οἰνοπνευματικῆς ζυμώσεως παραγόμενα ποτά.

Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ δι᾽ εἰδικῶν τεχνικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μεθόδων, εἶναι δὲ λυπηρὸν πῶς μέχρι σήμερον δὲν ἀνεφάνη ἑται-

ρεία τις σκοποῦσα τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ κεκρυμμένου ὄντως Θησαυροῦ ἐντὸς τῆς Κυθηραϊκῆς γῆς.

Ἂς εὐχηθῶμεν, ὅτι τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα θὰ κατορθώσουν, ἂν μή τι ἄλλο, νὰ δημιουργηθῇ παρ' ἐπιχειρηματιῶν ἡ σκέψις τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαδόσεως πανταχοῦ τῶν θεραπευτικῶν ἰδιοτήτων τῶν ὑδάτων τῆς Νήσου μας. Τὰ ἀπαιτηθησόμενα κεφάλαια διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν κατάλληλον συσκευασίαν ἐντὸς φιαλῶν, εἶναι τόσον μικρὰ ἔναντι τοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ προκύψῃ, καὶ τῆς ὠφελείας τόσων χιλιάδων ἀσθενῶν, ὥστε νὰ μὴ σταματήσῃ τις μόνον εἰς τὴν σκέψιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ νὰ θέσῃ εἰς ἄμεσον ἐνέργειαν αὐτήν.

Ποταμὸς Κυθήρων, Ἰούνιος 1923

ΠΑΝ. Μ. ΜΕΓΑΛΟΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
Χημικὸς

Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

ΓΝΩΡΙΖΩΝ τις τὴν ἀνεπτυγμένην γεωργίαν τῶν διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπισκεπτόμενος τὴν ἡμετέραν Νῆσον, παρατηρεῖ μετ' ἀπορίας, ὅτι ἡ γεωργία ταύτης εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς ἀρχέγονον κατάστασιν, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ εὑρίσκηται εἰς πολὺ καλύτερον σημεῖον, ἕνεκεν τοῦ κλίματος τῆς Νήσου.

Οἱ συντρέξαντες λόγοι εἰς τὴν μὴ πρόοδον τῆς ἐν λόγῳ γεωργίας εἶναι πολλοί, ἐξ αὐτῶν δ' ἀναφέρω κατωτέρω τοὺς κυριωτέρους.

1. Καίτοι οἱ γεωργοὶ τῆς Νήσου εἶναι ἐργατικοί, παρ' οὐδενὸς οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν τὴν ἐπιστημονικὴν καλλιέργειαν τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γεωργίας.

2. Τὰ περισσότερα ἐδάφη εἶναι πτωχά, οἱ δὲ γεωργοὶ δὲν γνωρίζουσιν εἰσέτι τὴν ἐπιστημονικὴν συνεργασίαν τοῦ ἐδάφους, τὴν χρῆσιν χημικῶν λιπασμάτων κλπ. ἵνα καταστήσωσι ταῦτα γόνιμα.

3. Οὐδέποτε ἐγένετο σοβαρὰ ἐργασία διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν διαφόρων καλλιεργειῶν, διότι, ἂν ἐγίνετο τοιαύτη ἐργασία, ἔχομεν τὴν γνώμην, ὅτι θὰ εὑρίσκετο εἰς διάφορα μέρη τῆς Νήσου ὕδωρ ἀρκετόν, δι' ἄρδευσιν μεγάλης σχετικῶς ἐκτάσεως γῆς.

4. Ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας της ἡ Νῆσος μαστίζεται ὑπὸ διαφόρων ἀνέμων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν γεωργίαν, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὴν δενδροκομίαν.

5. Οἱ γεωργοὶ δὲν ἀσχολοῦνται εἰς ἑνὸς εἴδους καλλιέργειαν, διότι δὲν γνωρίζουσι νὰ ἐργασθῶσιν ἐπιστημονικῶς,

καὶ συνεπῶς δὲν πληρώνονται οἱ κόποι των, ἀλλ' ἀπασχολοῦνται εἰς τὴν μὴ καλὴν καλλιέργειαν ὅλων ἐν γένει τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐξοικονομήσωσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

6. Ἡ Μελισσοκομία εὑρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα εἰσέτι, ἐνῷ ἠδύνατο, κατὰ τὴν γνώμην μας, νὰ προοδεύσῃ κατὰ πολὺ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν κοινῶν κυψελῶν, δι' Εὐρωπαϊκῶν καὶ διὰ τῆς μεγαλυτέρας περιποιήσεως τῶν μελισσῶν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος.

7. Τὰ διατρεφόμενα ζῷα εἰς τὰς ἀρκετὰς χέρσους ἐκτάσεις εἶναι σχετικῶς πολὺ ὀλίγα, ἐνῷ ἠδύναντο νὰ διατρέφωνται πολὺ περισσότερα, ὥστε τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα νὰ εἶναι ἀρκετὰ πρὸς διατροφὴν τῶν κατοίκων τῆς Νήσου καὶ νὰ γίνεται πολὺ μεγαλυτέρα ἐξαγωγή, ἀπὸ ὅ,τι γίνεται σήμερον.

8. Ἡ πλουτοφόρος καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, δοκιμασθεῖσα πρὸ ἐτῶν εἰς τοὺς ἀγροὺς τῆς Μονῆς Μυρτιδίων, ἐπέτυχε θαυμασίως. Ἐν τούτοις οὐδεὶς γεωργὸς ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν ταύτην.

9. Οὐδαμοῦ τῆς Νήσου γίνεται διατροφὴ μεταξοσκώληκος, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ ἡ σηροτροφία λόγῳ τῆς καταλληλότητος τοῦ κλίματος.

10. Ἐκ τῶν ἐλαιοδένδρων τῆς Νήσου, τὰ περισσότερα εἶναι προσβεβλημένα ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας, φυματίωσιν, λεκάνιον, φλοιοτρίβην κλπ., αἱ ὁποῖαι ἐπιφέρουσι μεγάλην ἐλάττωσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐλαίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἐζητήθη ἡ ἀποστολὴ Γεωπόνου πρὸς καθοδήγησιν τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν.

11. Ἡ καταπολέμησις τῶν ἀσθενειῶν τῆς ἀμπέλου, περονοσπόρου, ἄνθρακος κλπ., εἰς ὀλίγους τῶν γεωργῶν οὖσα γνωστὴ δὲν γίνεται σύμφωνα μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς ὑποδείξεις.

12. Εἰς τὴν μὴ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας τῆς Νήσου μέχρι

σήμερον συνέτεινε κατὰ πολὺ καὶ ἡ ἔλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν, ἕνεκεν τῆς ἀθρόας μεταναστεύσεως τῶν κατοίκων.

Οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες λόγοι οἱ συντελοῦντες εἰς τὴν μὴ ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας τῆς Νήσου φρονοῦμεν, ὅτι δύνανται νὰ ἀρθῶσι, ἀφ' ὅτου ἡ Πολιτεία ἀπὸ τοῦ 1921 συνέστησε Γραφεῖον Ἐπαρχιακοῦ Γεωπόνου ἐν Κυθήροις, εἰς τὸ ὁποῖον, πᾶς γεωργὸς δύναται ν' ἀποτείνηται, διὰ πᾶσαν γεωργικὴν πληροφορίαν, ὅταν δὲ νομίζῃ, ὅτι δὲν τοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὰ παρὰ τοῦ Γεωπόνου ὑποδειχθέντα, νὰ προσκαλῇ αὐτὸν νὰ μεταβαίνῃ ἐπὶ τόπου καὶ νὰ τὸν καθοδηγῇ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω βλέπομεν, ὅτι ἔχομεν τὴν γεωργικὴν διδασκαλίαν δωρεὰν καὶ πρόθυμον νὰ μᾶς συντρέξῃ εἰς πᾶσαν Γεωργικὴν ἐργασίαν. Ὥστε πρέπει καὶ ἡμεῖς νὰ ἐργασθῶμεν μετὰ μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος καὶ ζήλου καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν, ὅτι εἴμεθα γνῶσται ὅλων, ἵνα διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀναπτυχθῇ ἡ Γεωργία ἐν τῇ Νήσῳ μας, ὡς εἶναι εἰς ἄλλα μέρη μικρότερα ἀνεπτυγμένη καὶ δυνηθῶμεν οὕτω νὰ ζήσωμεν κατὰ πολὺ καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι σήμερον ζῶμεν.

ΑΓΓΕΛΟΣ Γ. ΣΤΑΘΗΣ
Ἐπαρχιακὸς Γεωπόνος Κυθήρων

ΠΕΡΙ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΤΩΝ

ΚΥΘΗΡΑΪΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Μελετων μετὰ τὴν ἐκ Σμύρνης εἰς Ἀθήνας, κατόπιν τῆς Μικρασιατικῆς Συμφορᾶς ἐγκατάστασίν μου, τὰ τοῦ βιομηχανικοῦ μας κλάδου καὶ τὰ τῆς κινήσεως τῆς Ἀγορᾶς Ἀθηνῶν μοὶ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν ἡ ἐν τῇ Πρωτευούσῃ μεγάλη κατανάλωσις τῶν ***οἴνων*** καὶ τῶν ***ἐλαίων***.

Ἡ πρόχειρος αὕτη μελέτη μὲ ἤγαγεν εἰς τὴν σκέψιν, δεδομένου ὅτι τὰ Κύθηρα παράγουσι τὰ εἴδη ταῦτα εἰς ποιότητα ἐκλεκτὴν καὶ συνεπῶς ἐξασφαλίζουσαν τὴν κατανάλωσιν, ὅτι εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν ἱδρύετο Ἑταιρεία μετοχικὴ πρὸς διάδοσιν καὶ προστασίαν τῶν Κυθηρ. προϊόντων.

Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ὅσα τῶν λοιπῶν προϊόντων τυγχάνουσιν ἐπίσης ἐκλεκτὰ θὰ ἠδύνατο ἡ Ἑταιρεία νὰ ἐκμεταλλευθῇ καὶ διαδώσῃ, ὡς τὸ ***μέλι*** καὶ τὰ ***ἀμύγδαλα***. Διὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα θὰ ἠδύνατο ἡ ἰδία νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμυγδαλῶν οὕτως, ὥστε εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα νὰ ἔχῃ ἰδίας γαίας μὲ φυτείας, δεδομένου ὅτι ἡ καλλιέργεια αὕτη εὐδοκιμοῦσα ἐν Κυθήροις οὔτε δαπανηρὰ εἶναι οὔτε μεγάλης ἐπιβλέψεως ἔχει ἀνάγκην. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ τὴν Μελισσοκομίαν καὶ Ὀρνιθοτροφίαν. Οὕτω καὶ τιμῶν ἱκανοποιητικῶν διὰ τὰ προϊόντα των θ' ἀπελάμβανον οἱ ἐντόπιοι καὶ χρῆμα θὰ εἰσέρρεεν εἰς τὴν Νῆσον καὶ ἡ παραγωγὴ ἐνθαρρυνομένη θὰ ηὔξανε.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο νὰ ἱδρυθῇ μετοχικὴ Ἑταιρεία ἐκ 10.000 ἑκατονταδράχμων μετοχῶν,

ἤτοι μὲ συνολικὸν κεφάλαιον 1.000.000 δραχ. καὶ μὲ ἕδραν τὸν Πειραιᾶ ἢ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ αὐτὴ Ἑταιρεία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ **καπνοῦ** ἐν Κυθήροις, ὅπου καὶ μέρη κατάλληλα ὑπάρχουν καὶ τὸ κλῖμα δροσερὸν καὶ ἐπιδεκτικὸν πρὸς καλλιέργειαν τοῦ φυτοῦ τούτου τυγχάνει. Ἡ καλλιέργεια αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ διαδοθῇ καὶ διὰ τῶν Κυθηρίων προσφύγων εἰδικῶν εἰς ταύτην, ὡς ἀπὸ ἐτῶν ἐπιδοθέντων εἰς αὐτήν, οὕτω δὲ καὶ οἰκογενειάρχαι γεωργοὶ συμπατριῶταί μας θὰ εὕρισκον πόρον ζωῆς καὶ νέα πλουτοφόρος πρόσοδος θὰ ἐδημιουργεῖτο διὰ τὴν Νῆσόν μας.

Τὴν Ἑταιρείαν ταύτην θὰ ἠδύνατο νὰ διευθύνῃ Συμβούλιον ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀξίως ἀναδειχθέντων εἰς ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω κλάδους συμπολιτῶν μας, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τῶν κ. κ. Ἀναστασίου Κορώνη, Κων. Παναρέτου, τῶν ἀδελφῶν Χρίστου καὶ Ἀντων. Ἀρώνη καὶ πλείστων ἄλλων ἐκ τῶν ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις Κυθηρίων.

Τὴν ἀνωτέρω ἰδέαν τίθημι ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Κυθηραϊκοῦ ἐμπορικοῦ, γεωργικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ Κοινοῦ μὲ τὴν εὐχήν, ὅπως εὕρῃ πρόθυμον ἠχὼ καὶ πραγματοποιηθῇ πρὸς ὄφελος τῆς φιλτάτης Πατρίδος μας. Εἶμαι δὲ πρόθυμος, ὅπως κατὰ τὴν ποθητὴν πραγματοποίησιν ἀναπτύξω εὐρύτερον ταύτην καὶ ἐνεργῶς κατὰ τὰς ἀσθενεῖς μου δυνάμεις συνδράμω τὸ ἔργον.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Θ. ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ

CYMMEIKTA

ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΥΘΗΡΙΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ

ΚΑΤΑ τὸ ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1922 μέχρι 30ῆς Ἰουνίου 1923 διάστημα ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἑξῆς ἐργασίαι παρὰ Κυθηρίων Ἐπιστημόνων καὶ διανοουμένων.

1. ***Γ. Φωτεινοῦ,*** καθηγητοῦ τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νόσων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ: Ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἰατρική» τῷ δημοσιευομένῳ ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν Διεύθυνσιν Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν οἷς καὶ ὁ Καθηγητὴς τῶν ἀφροδισίων καὶ δερματικῶν νόσων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου Ἀνδρέου Συγγροῦ κ. Γεώργ. Θ. Φωτεινός, ἐδημοσιεύθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀφροδισιολογικῆς καὶ Δερματολογικῆς Ἑταιρείας τῆς προεδρευομένης ὑπ' αὐτοῦ.

Οὕτω κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1922 ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος περιοδικῷ, τὰ ἑξῆς:

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Γ. Πετροπούλου.*

α) Περίπτωσις βοτρυομηκυτιάσεως· β) Περίπτωσις μελαγχρωματικοῦ ἰδιοπαθοῦς πολλαπλοῦ σαρκώματος τύπου Kaposi· γ) Περίπτωσις ψευδευφλογίας (varicelle).

2. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.*

α) Μορoειδὲς συφιλιδικὸν ἐξάνθημα (framboesia syphilitica) διαγνωσθὲν ὑπὸ συναδέλφων ὡς ἔκζεμα· β) Πολύμορφον ἐρύθημα μετὰ δευτερογόνου συφιλιδικοῦ ἐξανθήματος.

3. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Α. Ἰατρίδου.*

α) Τρία συφιλιδικὰ ἕλκη τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας· β) Ἔκφυμα τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ ἀρρώστου Κυθηρίας· γ) Τριχοφυτία τοῦ δέρματος ἢ περιφερὴς τριχοφυτικὸς ἕρπης.

Κατὰ τὸν μῆνα Αὔγουστον τοῦ 1922:

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.*

α) Περίπτωσις σκληροδακτυλίας μετὰ καθολικῆς σκληροδερμίας· β) Περίπτωσις ταινιοειδοῦς σκληροδερμίας.

2. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.*

α) Μικτὴ μορφὴ λέπρας· β) Σπῖλος ἀγγειωματώδης καὶ μυρμηκιώδης.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ 1922:

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.*

α) Γιγάντιον συφιλιδικὸν ἕλκος ἀριστερόθεν τοῦ περινέου· β) Φυματῶδες συφιλιδικὸν ἐξάνθημα ὑποχωρῆσαν διὰ μιᾶς ἐνέσεως Novarsenobenzol Billon ἐκ 0,45.

2. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.*

α) Δύο περιπτώσεις ὑπερτραφῶν συφιλιδικῶν πλακῶν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων γυναικός· β) Ἐπανιὸν συφιλιδικὸν ἕλκος (Chancre redux)· γ) Φυματῶδες συφιλιδικὸν ἐξάνθημα ὑποχωρῆσαν εἰς μίαν ἔνεσιν Novarsenobenzol Billon ἐκ 0.45· δ) Ὁμαλὸς λειχὴν τοῦ E. Wilson τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ στόματος.

Κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον τοῦ 1922:

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.*

α) Κομμίωμα τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς ἰαθὲν διὰ τριῶν ἐνέσεων Luargol (102) καὶ δύο ἐνέσεων Novarsenobenzol Billon· β) Πέντε συφιλιδικὰ ἕλκη τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἀνδρός· γ) Συνύπαρξις συφιλιδικῶν ἑλκῶν μετὰ ῥοδοχρόου πιτυριάσεως τοῦ Gibert.

Κατὰ τὸν μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1922.

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.*

α) Τριτόγονος συφιλιδικὴ ἕλκωσις σχεδὸν ἰαθεῖσα καὶ ὑδραργυρικὴ στοματῖτις ἰαθεῖσα διὰ δύο ἐνέσεων Novarsenobenzol (0.45-0.60)· β) Συφιλιδικὸν φαγεδαινικὸν ἕλκος τοῦ πέους ἰαθὲν διὰ τριῶν ἐνέσεων Novarsenobenzol

(0.45,0.60,0.75)· γ) Συφιλιδικαὶ πλάκες τῶν μεσοδακτυλίων πτυχῶν τῶν ποδῶν καὶ συφιλιδικὴ περιωνυχία· δ) Ὑπερτραφεῖς συφιλιδικαὶ πλάκες μὴ ὑποχωρήσασαι εἰς θεραπείαν δι' ὑδραργύρου ἀλλὰ διὰ Luargol (102).

Κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον τοῦ 1922.

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Ν. Πετροπούλου.*

α) Περίπτωσις ἰονθίου κερατιάσεως (Kératose pilaire)· β) Δευτερόγονος σύφιλις μετὰ διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν τῶν ὀδόντων· γ) Περίπτωσις τριτογόνου συφιλιδικοῦ ἐξανθήματος, ὁμοιάζοντος τὰ μέγιστα πρὸς φυματώδη λύκον· δ) Περίπτωσις πομφολυγώδους πέμφιγος.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1923.

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ.*

Συφιλιδικὸν ἕλκος ἐξαιρεθὲν ὡς ἐπιθηλίωμα.

2. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ καὶ Χ. Εὐαγγέλου.*

α) Συφιλιδικὴ νευροαμφιβληστροειδῖτις μετ' ἀρχομένης ἰριδοχοριοειδίτιδος τέλεον ὑποχωρήσασα εἰς θεραπείαν διὰ πέντε ἐνέσεων Nobarsenobenzol Billon· β) ἀναζωπύρησις (réactivation) τῆς κατὰ Wassermann ἀντιδράσεως μετὰ μίαν ἔνεσιν Novarsenobenzol Billon (0,45)· γ) Συφιλιδικαὶ πλάκες τοῦ δακτυλίου ἀντιστᾶσαι εἰς τριάκοντα ὑδραργυρικὰς ἐνέσεις καὶ ὑποχωρήσασαι διὰ μιᾶς ἐνέσεως Novarsenobenzol Billon.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1923.

1. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ.*

Δευτερόγονος σύφιλις ἐκληφθεῖσα ὡς γρίππη, ὡς φυματίωσις τῆς κορυφῆς τῶν πνευμόνων ἢ τῶν περιβρογχικῶν ἀδένων καὶ ὡς λαρυγγῖτις.

2. *Ὑπὸ Γ. Φωτεινοῦ, Ν. Πετροπούλου καὶ Κ. Ἀλιφέρη.*

α) Μελαγχρωματικὸς ἀτροφικὸς λειχήν· β) Ἐπώδυνος πολύμορφος δερματῖτις κατὰ διαδοχικὰς ἐκθύσεις ἢ νόσος τοῦ Duhring.

2. ***Εμ. Α. Κοντολέοντος***, Ἐ. Καθηγητοῦ τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ: «*Gar Frage der Lymphableitung*» Centralblatt für Chirurgie 17 März 1923.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Παρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τῶν ἐνδείξεων καὶ τοῦ τεχνικοῦ μέρους τῆς προστατεκτομίας*» ἐν «Ἰατρικῇ» ἀριθ. 6. Δεκεμβρίου 1922.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Ἐπὶ δύο περιπτώσεων εἰλεοῦ*» ἐν «Ἰατρικῇ» 1923.

3. *Ἀρχιμανδρίτου* ***Εὐσταθίου Β. Στάθη***: «*Ἡ ἄμεσος καὶ ῥιζικὴ τοῦ κλήρου ἐκκαθάρισις*».

4. ***Βαλερίου Ι. Μαρσέλου***: Τ. βοηθοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Καθηγητοῦ Eugen Joseph: «*Ἡ γραφικὴ μέθοδος ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς βλεννορροίας*» ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς» τεῦχ. 4 1922.

5. ***Χρ. Κ. Φριλίγκου***: Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Κουϊνσλάνδῃ τῆς Αὐστραλίας. «*Περὶ Αὐστραλίας*». Διάλεξις γενομένη κατὰ τὸ 1922 ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἐν Ἀθήναις Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσὸς» κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος καὶ ἐν Σμύρνῃ. Ἐξεδόθη εἰς ἴδιον τεῦχος.

Τοῦ αὐτοῦ: «*Μελέτη ἐπὶ τῆς καλλιεργείας τοῦ Βάμβακος καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως προσφύγων ἐν Αὐστραλίᾳ*». Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐν Σίδνεϋ τῆς Ν. Οὐαλίας ἐκδιδομένῃ Ἑλληνικῇ Ἐφημερίδι «Ἐθνικὸν Βῆμα» τῶν μηνῶν Ἀπριλίου καὶ Μαΐου 1923.

6. ***Κοσμᾶ Ἰακ. Κασιμάτη***: Προέδρου τῆς ἐν Ν. Οὐαλίᾳ τῆς Αὐστραλίας Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος τὰ «Κύθηρα». Τὸ παρ' αὐτοῦ ἐπεξεργασθὲν καὶ παρὰ τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος ἐν Γενικῇ Συνελεύσει ἐγκριθὲν *Καταστατικὸν* τῆς ὡς εἴρηται Ἀδελφότητος ἐξ ἄρθρων 55.

Τοῦ ***αὐτοῦ***: «*Λογοδοσία*» Τουτέστιν ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος, «Τὰ Κύθηρα». Ἀπηγγέλθη τὸ ἑσπέρας τῆς 12ης Μαΐου 1923, ἐπέτειον τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἀδελφότητος, πρὸ

τῶν συνελθόντων μελῶν τοῦ Σωματείου ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Καταστημάτων Σουρῆ ἐν Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας. Ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐκδιδομένῃ ἐν Σίδνεϋ ἐφημερίδι «Ἐθνικὸν Βῆμα» ἀριθ. 29-32 Ἰουνίου καὶ Ἰουλίου 1923.

7. *«Κανονισμὸς τῆς Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων»*. Ἐξεδόθη ἐκ τῶν Τυπογραφικῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καταστημάτων Κασιμάτη καὶ Ἰωνᾶ παρὰ τοῦ Προεδρείου τῆς ἀρτίως ἀνασυγκροτηθείσης «Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων» ἐξ ἄρθρων 41 καὶ σελίδων 14.

ΣΥΜΒΟΛΑΙ ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ «ΚΥΘ. ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ»

Ἅμα τῇ κυκλοφορίᾳ τῶν ἀγγελιῶν τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος τόμου οἱ κάτωθι ἀναγραφόμενοι πολύτιμοι συνεργάται καὶ φίλοι ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των, ὅπως σπεύσουν ἀρωγοὶ εἰς τὸ βαρὺ ἔργον, ὅπερ ἡ «Κυθηρ. Ἐπιθεώρησις» κέκληται νὰ ἐπιτελέσῃ, ἀπέστειλαν ἡμῖν τὰς ἑξῆς συμβολάς των:

1. Ὁ Ἔφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων κ. *Γ. Σωτηρίου* 25 ἀντιγραφείσας μεσαιωνικὰς ἐπιγραφὰς (ἐγχαράκτους ἐπὶ λίθου καὶ γραπτὰς ἐπὶ τοιχογραφιῶν καὶ εἰκόνων), ἃς ἐν Κυθήροις κατὰ τὴν περιοδείαν του τοῦ 1916 ἀντέγραψεν. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας θὰ προστεθοῦν ἐν ἀντιγράφῳ καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ὅμοιαι ἐπιγραφαί, οὕτω δὲ θ᾽ ἀπαρτισθῇ πλῆρες «corpus τῶν Μεσαιωνικῶν Κυθηραϊκῶν Ἐπιγραφῶν», ὅπερ εἰς προσεχεῖς τόμους της ἡ «Κυθηραϊκὴ Ἐπιθεώρησις» θέλει ἐκδώσει.

2. Ὁ παρὰ τῷ Διδασκαλείῳ τῆς Γυμναστικῆς ἐν Ἀθήναις καθηγητὴς κ. *Εὐ. Παυλίνης* τοὺς πολυτιμοτάτους διὰ τὴν Ἐπιστήμην οἰκογενειακούς του τίτλους ἐπὶ μεμβράνης τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος. Οἱ τίτλοι οὗτοι θὰ ἐκδοθοῦν ἐν τῷ τόμῳ τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» τοῦ 1924.

3. Ὁ ἰατρὸς κ. *Διον. Καλούτσης* ἀντίγραφον τηρούμενον παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του τοῦ γενεαλογικοῦ τῆς οἰκογενείας του δένδρου καὶ ἀνέκδοτον χειρόγραφον μελέτην συγ-

γεγραμμένην παρά τινος τῶν λογίων τῆς οἰκογενείας του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Γενεαλογία τῆς Οἰκογενείας Καλούτση». Ἐκ τούτων τὸ μὲν δένδρον ἐκδίδομεν ἀνωτέρω[1], τὴν δὲ μελέτην θέλομεν ἐκδώσει ἐν τῷ τόμῳ τοῦ 1924.

4. Ὁ δικολάβος κ. *Βασίλειος Λαζαρέττος* τὸ γενεαλογικὸν τῆς οἰκογενείας του δένδρον, ὅπερ ὡσαύτως μετὰ τοῦ τῆς οἰκογενείας Καλούτση ἀνωτέρω ἐκδίδομεν[1].

5. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ ἐν Πειραιεῖ «Ζαννείου Ὀρφανοτροφείου» κ. *Νικ. Ἐμ. Στάης* ἀντίτυπον τῆς περισπουδάστου περὶ Κυθήρων μονογραφίας τοῦ ἀπὸ γεωλογικῆς καὶ ὀρυκτολογικῆς ἀπόψεως μελετήσαντος τὴν Νῆσον κατὰ τὸ 1869, ὅτε ἐπὶ μῆνας ἐν αὐτῇ παρέμεινε, Γερμανοῦ Ἐπιστήμονος *Richard Leonard,* δημοσιευθείσης εἰς τὰ Petermanns Mitteilungen τοῦ 1899. Τὴν μονογραφίαν ταύτην μεταφράζει ἤδη χάριν τῆς «Κυθ. Ἐπιθεωρήσεως» ὁ γερμανομαθὴς Μητροπολίτης Κυθήρων κ. Δωρόθεος Κотταρᾶς καὶ τὴν μετάφρασιν ταύτην μετὰ τοῦ ἐπισυναπτομένου τῇ μονογραφίᾳ ἀκριβεστάτου χάρτου τῆς Νήσου θέλομεν δημοσιεύσει εἰς τὸν τόμον τοῦ 1924.

6. Ὁ δημοδιδάσκαλος κ. *Γ. Γορδοβανᾶς* δυσεύρετον ἀντίτυπον τῆς ἐκδοθείσης ἰταλιστὶ ἐν Πίζᾳ κατὰ τὸ 1848 παρὰ τοῦ λογίου Νικολοῦ Στάη Ἱστορίας τῶν Κυθήρων. Τὴν Ἱστορίαν ταύτην ἤρξατο μεταφράζων χάριν τῆς «Κυθηραϊκῆς Ἐπιθεωρήσεως» ὁ κ. Ἱερώνυμος Ἐμ. Στάης.

7. Ὁ ἔμπορος κ. *Ἰωάννης Λαστιώτης* χειρόγραφον βιβλίον τοῦ ἀποθανόντος θείου του Ἀλκιβιάδου Λαστιώτη, ἐν ᾧ περιέχονται ἀντίγραφα τῶν χρονικῶν τοῦ ἱερέως Γρηγ. Λογοθέτη, ἀνωτέρω ἐκδιδόμενα[2], ὅμοια διαφόρων Βασιλικῶν Διαταγμάτων καὶ Νόμων πρὸ 60ετίας ἐκδοθέντων, ὅμοια διαφόρων ῥητορικῶν λόγων ἀπαγγελθέντων καὶ ἐκδοθέντων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐν Ἀθήναις καὶ ὅμοια μαθημάτων διπλογραφίας. Ἐπὶ πλέον ὁ αὐτὸς παρέδωσεν ἡμῖν ἀντίτυπον τοῦ ἐξαντληθέντος «Ἡμερολογίου τοῦ 1882» τοῦ

[1] Βλ. ἀνωτέρω σελ. 333. [2] Βλ. ἀνωτέρω σελ. 337.

Φρ. Πρίντεζη, ἐν ᾧ περιέχεται πολυσέλιδος μελέτη περὶ Κυθήρων, καὶ φύλλα τινὰ παλαιῶν Κυθηραϊκῶν ἐφημερίδων καὶ ὁμοίων Ἀθηναϊκῶν δημοσιευουσῶν παλαιὰς ἐκ Κυθήρων ἀνταποκρίσεις.

8. Ὁ κ. *Ἀνδρ. Παχουντάκης* τέσσαρα χειρόγραφα βιβλία τοῦ πάππου του Δανιὴλ ἱερέως Βαρυπάτη-Χρυσέα ποικιλωτάτου περιεχομένου. Ἐκ τούτων ἐδημοσιεύσαμεν ἀνωτέρω ἀντίγραφον τῶν χρονικῶν τοῦ ἱερέως Γρηγ. Λογοθέτη ἀπὸ δὲ τοῦ προσεχοῦς τόμου τοῦ 1924 θέλομεν ἀρχίσει ἐκδίδοντες ὅσα τῶν περιεχομένων τυγχάνουν ἐνδιαφέροντα.

ΔΩΡΕΑ ΚΥΘΗΡΑΪΚΗΣ ΟΡΥΚΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ

Ὁ δημοδιδάσκαλος Μυλοποτάμου κ. Δημ. Στρατηγὸς καταγινόμενος εἰς γεωλογικὰς καὶ ὀρυκτολογικὰς ἐπὶ τῆς Νήσου μελέτας κατήρτισε μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας συλλογὴν Κυθηραϊκῶν ὀρυκτῶν, τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέστειλε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1923 εἰς τὸ Ὀρυκτολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου. Ὁμοίαν συλλογὴν ἤρξατο ἤδη καταρτίζων καὶ διὰ τὸ Γυμνάσιον Κυθήρων.

ΚΥΘΗΡΙΟΣ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗΣ ΕΝ ΑΥΣΤΡΑΛΙΑι

Ἐκ τῆς ἐν Μελβούρνῃ τῆς Αὐστραλίας ἐκδιδομένης Ἑλληνικῆς Ἐφημερίδος «Ἐθνικὴ σάλπιγξ» (ἀριθ. 30 τῆς 25ης Ἰουλίου 1923) πληροφορούμεθα, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς Κουϊνσλάνδης διώρισεν εἰρηνοδίκην ἐν Roma τῆς Αὐστραλίας τὸν ἐκεῖ ἐγκατεστημένον Κυθήριον κ. *Μηνᾶν Πατρίκιον*. Ἀναλογιζόμενοι ἤδη μετὰ πόσης προσοχῆς αἱ Ἀγγλικαὶ Ἀρχαὶ προβαίνουν εἰς τοιούτους διορισμοὺς χαίρομεν διὰ τὴν τιμήν, ἥτις ἀντανακλᾷ καὶ εἰς τὸ ἐν Αὐστραλίᾳ Ἑλληνικὸν καθόλου στοιχεῖον, καὶ εἰς τὴν Νῆσόν μας αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν «Κυθηραϊκὴν Ἐπιθεώρησιν» καταλέγουσαν τὸν ἐν λόγῳ μεταξὺ τῶν φίλων της καὶ τῶν συνεργατῶν της.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΤΗΣ "ΚΥΘΗΡΑΪΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΩΣ„

Μετ' εὐγενοῦς προθυμίας προσεφέρθησαν ν' ἀντιπροσωπεύουν τὴν «Κυθ. Ἐπιθεώρησιν» ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ:

1. Ὁ ἰατρὸς κ. *Κων. Κασιμάτης*, Πρόεδρος τῆς «Κυθ. Ἀδελφότητος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων» ἐν *Ἀλεξανδρείᾳ*.

2. Ὁ κ. *Ι. Α. Ἀνδρόνικος* ἐν *Πορτ-Σάϊτ* τῆς Αἰγύπτου.

3. Ὁ κ. *Ἀντώνιος Ἐμμ. Κοντολέων* ἐν *Ν. Ὑόρκῃ* τῆς Ἀμερικῆς.

4. Ὁ κ. *Σπυρ. Παύλ. Φατσέας* ἐν Vandergrift-Pa τῆς Ἀμερικῆς.

5. Ὁ κ. *Παν. Ν. Σάμιος* ἐν *Westminster* τῆς Ἀμερικῆς.

6. Ὁ κ. *Χρ. Φριλίγκος* Γεν. Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Κουϊνσλάνδῃ τῆς Αὐστραλίας.

7. Ὁ κ. *Κοσμᾶς Ἰακ. Κασιμάτης*, Πρόεδρος τῆς ἐν Ν. Οὐαλίᾳ τῆς Αὐστραλίας Κυθηραϊκῆς Ἀδελφότητος «Τὰ Κύθηρα», ἐν *Σίδνεϋ* τῆς Αὐστραλίας.

8. Ὁ κ. *Μηνᾶς Πατρίκιος* ἐν *Roma* τῆς Αὐστραλίας.